

JOHAN LUDVIG RUNEBERGS
SAMLADE SKRIFTER.

SJETTE BANDET.

Literära och Strödda uppsatser.

HELSINGFORS,
G. W. Edlunds förlag, 1874.

11 häftet gratis.

I. W. Tegner & Kistendorffs lith. Inst.

Joh. Ludv. Runeberg.

J. W. Tegner & Kistnerstr. 111. 1881

Joh. Ludv. Runeberg.

JOHAN LUDVIG RNEBERGS
SAMLADE SKRIFTER.

SJETTE BANDET.

LITERÄRA
OCH
STRÖDDA UPPSATSER.

— 326 —

HELSINGFORS,
G. V. EDLUNDS FÖRLAG, 1874.

STOCKHOLM,

TRYCKT HOS A. L. NORMANS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1874.

LITERÄRA UPPSATSER.

Dessa uppsatser äro hemtade ur »Helsingfors' Morgonblad»
1832 — 37.

Fru Lenngren.

(1832.)

Denna författarinna, åt hvars stora skaldegåfva man önskade kunna skatta en gärd, var född Malmstedt, i Upsala år 1754, och genomlefde en period i svenska literaturen, då vitterheten var tronen lika nära som regenten sjelf och, fostrad af hans händer, uppgrodde med en friskhet och en liflighet, som under ingen annan tid, icke en gång under den literärt revolutionära vid det andra decennium af detta sekel, röjts hos den samma. Kellgren och Leopold utvecklade då den poetiska förmåga, som hos deras samtida beredde dem anseendet af den svenska skaldekonstens jättar; Oxenstjerna, Creutz, Gyllenborg, Lidner m. fl. dels hedrade, dels förvärfvade genom sina sånger namn, som öfverlefva dem, och Franzén och Bellman, utan likar båda, stämde då toner, dem ingen tid skall finna öfverträffade. Med många af dessa snillen var fru Lenngren ej blott umgängesvis bekant, utan äfven förenad genom banden af vänskap och den innerligaste aktning. Om man vid ett och annat blad af hennes skrifter upptäcker och kan klaga öfver ett menligt inflytande på hennes talang af åsigter, som voro tidens, och som genom detta umgänge fingo väg till henne, så är man ur en annan synpunkt förpligtad att erkänna, att den gedigenhet, klarhet och hållning, som karakterisera hennes kompositioner, icke blott i allmänhet, utan öfverallt, och ega en så ädel del i deras skönhet, utbildats till mognad just genom åsigter, inhemtade medelst samma umgänge från samma tid. Ty onekligt är, att till

konstandens hufvudsakliga fordran då hörde en säkert beräknad plan, korrekthet i teckningen och en beständighet i tanken, som lika litet tålde en abstraktions-sats, hvars sanning eller osanning af något enda moln i framställningen skymdes, som någon inbillningen mutande bild, utan egenskapen att kunna uthärda förståndets skarpt logiska pröfning. Häre eger emellan denna och den gamla klassiska tidens ande en stor likhet rum; den härstammade också från Frankrike, der väckt af skalder, som bildat sig efter forntidens mönster.

I allmänhet kan man säga, att hvarje skola i konst, så snart dess ton af samtiden uppfattas såsom uteslutande sann och ädel, är en farlig klippa för en uppgående konstnärstalang. Endast geniet i ordets högsta bemärkelse mäktar bryta sig väg förbi den. Det oberoende af en sådan skolas didaktiskt stela manér, hvilket i fru Lenngrens dikter visar sig i öfvervägande grad, vitnar därför om författarinnans stora naturliga anlag, och det så mycket mer, som hon med begreppet var bunden vid de antagna och allmänt hyllade formerna och blott genom sitt konstsinnes högre drift gick utom de samma.

Då man, såsom nu är fallet, måste egna det största loford åt en qvinnas literära förmåga, kan man taga för afgjort, att man mötes åtminstone af två slags fördomar, hvilka, ehuru visserligen icke allmänna, dock äro rådande hos ganska många män. Den ena af dessa fördomar hotar närmast den berömmande, den andra åter författarinnan sjelf. Den ena tillhör dem, som tro, att författare-talangen i sin sanna och höga bemärkelse är ensamt männens tillhörighet, och följaktligen måste anse hvarje högre loford åt en qvinna skeft och omotiveradt; den andra är deras, som i sin föreställning nedsätta en författarinna i afseende å qvinnligt värde, i den mon de erkänna hennes öfverlägsenhet som geni. Bägge dessa åsigter äro foster än af en ensidig erfarenhet, än af förhastade omdömen. Vi tvifla ej, att det rent vetenskapliga är främmande för

qvinnans väsende, som klarligen ligger känslan och instinkten i högre mening närmare än abstraktionen. Ty näppeligen lär man ega bevis på, att qvinnan egt något af ett rent abstrakt vetande, det hon icke eröfrat på mannens område, med uppoffrande till fullt motsvarande värde af några sitt väsendes egna, medfödda fördelar. Dock, helt olika är hennes förhållande till konst. Hon behöfver ej utom sin krets söka medel till skapelser af skönhet; om hon blott sjelf med sin egen verldsuppfattning idealiskt öfvergår i ett konstverk, bär också detta redan stämpeln af ideal.

Lättare än mannen, hvars medfödda känsla för oberoende ofta nog kan hålla honom skild från sanktionerade skolor i skön konst och ge honom åtminstone ett sken af originalitet, snärjes qvinnan af dylika; och deri ligger kan hända orsaken till, att så få författarinnor ens synas originela. Men i hvarje konstprodukt, der de icke äro originela, röja de en brist på qvinlighet, i det att de visa sig der hafva sträfvat att genom begrepp blott fångsla vid sitt verk skönheter, som icke varit inneburna hos dem och ur deras egen natur sjelfmant öfvergått i form. Den hos männen icke ovanliga bäfvan för vittra fruntimmer lär väl af det nyss anförda till en del kunna förklaras. De älska att studera qvinnan, och hvarje, äfven den minsta yttring af hennes egendomliga karakter är för deras reflexioner ett lika så lockande som outgrundligt ämne; men de sky att af henne emottaga uttänkta lärdomar, rundade begrepp eller konstiga definitioner, emedan de i dem ändå aldrig kunna upptäcka och erkänna samma skönhet och höga betydelse, som hennes natur allena i sin renhet för dem uppenbarar. Nu förfaller oftast, och man kan säga alltid, en konstnär i en blott och bar didaktik genom begrepp, om han ej eger det snille och den sanna originalitet, som förmår fångsla idéer i hans produktioner: är därför qvinnan icke så lottad, blir hon nödvändigt didaktisk och ledes in på ett fält, der hon minst är hemmastadd och mest vanställes. Är hon åter ett verkligt geni, så går hon aldrig utom

sitt område, och är äfven under sin högsta flygt ännu qvinna. Och i detta fall måste hon väl ega anspråk på vår innerligaste och mest oinskränkta hyllning.

Men vi komma tillbaka till fru Lenngren. De skrifter, hon efterlemnadt, har hon kallat Skalde-försök, ehuru alla itekniskt afseende äro mästerstycken, och de flesta, som poetiska skapelser betraktade, äro oupphinneliga i sitt slag. De äro till sin karakter af många arter. Man träffar ibland dem några, som äro nästan didaktiska, i den mening vi tagit detta ord här förut. Dessa måste man skrifva på den tids räkning, i hvilken hon lefde; ty de äro främmande för hennes egen naturliga fallenhet. De af hennes stycken, som renast återgifva författarinnans grundton, äro af ett naturmålande eller satiriskt lynne. Alla dessa äro utmärkta af en lefvande sanning och en naivetet, spelande och oskyldig som naturens egen. Så nära till hvarandra gränsande dessa båda skaldeslag än äro, och så svårt det är att emellan dem uppdraga en bestämd skiljelinie, der de nalkas hvarandra, hafva de dock, sådana de framstå i fru Lenngrens dikter, nog mycken inbördes olikhet, för att kunna särskildt betraktas och bedömas.

Till hennes skarpast markerade satiriska sånger höra t. ex. följande: Det högt förnäma äkta paret, Toiletten, Porträtterna, Kontrasten, der en vissnande ålderdoms och en andryg skröplighets fåfänga målas, Ålderdomströsten, en aga för den moderliga klemigheten, och Hans Nåds morgonsömn, en framställning af det slags praktlif, som har för sin glans att tacka andras obetalda svett och mödor. Dessa äro alla ganska skarpa och bjerta; men de tyckas vara det liksom utan författarinnans förvålande. Ty så otvunget och naturligt framträda i dem dårskapen och flärden, att de icke synas vara uppsökta, utan fastmer hafva sjelfmant infunnit sig. Man har liknat fru Lenngrens pensel vid Hogarths, och likheten eger, hvad dessa satirer beträffar, till den grad rum, att flere af dem i vissa drag kunna tjena som förkla-

ringar på några hans taflor. Man skall dock finna, att det verkligt sårande, som ofta ligger i Hogarths stycken, är merändels i fru Lenngrens nästan bortjollradt af hennes qvinligt lekande anda. Så mycket än dessa satirer vitna om författarinnans snille, är det dock icke vår mening att framställa dem isolerade såsom produkter af hennes förmåga i dess högsta flygt och älskvärdaste stämning. Visserligen är löjet, äfven det bitande, rent qvinligt, men det beundras mer än älskas, hos hvem helst det finnes, om det ensamt är det rådande. Röjer sig åter derjemte en inre godhet, full af glädje och lefnadslust, så förhöjes blott denna godhets intresse genom det satiriska, medan detta försonas och förklaras af det blidare lynnet. Sålunda få fru Lenngrens satirer sin mest intagande betydelse genom den omedelbara öfverensstämmelse, i hvilken de stå till hennes mildare kompositioner. Man skulle kanske icke så klart se och igenkänna den oskyldiga ande, som gömmer sig i de förra, om man ej i de senare fått göra dess närmaste bekantskap.

De mest tjusande af hennes stycken gå idyllen nära; ett och annat är en verklig idyll. Då hon i sina satirer låter svagheten i menniskonaturen framstå såsom svaghet med dess ömkliga, löjlga, ibland brottsliga resultat, så målar hon åter i sina idylliska stycken en svaghet, som genom sin inneboende treflighet, frid och oskuld är idealisk. Man tycker sig å ena sidan genomse och mäta dessa bilders alla små önskingar, hela deras lif, och följaktligen stå högt öfver dem; men de äro tillika så skönt adlade, också i det obetydliga, att man å den andra måste tveka, om ett intressantare uttryck af ren mensklighet, än det de visa, kan finnas. Författarinnan tyckes liksom skämta öfver deras böjelser, deras bestyr; men detta skämt förgudar dem tillika. Den glada festen, ett stycke, som utgör, så att säga, en andenyckel till alla de öfriga, till fru Lenngrens hela författarelif, visar klarast, hvad vi med det nyss anförda menat. Af dylik art, ehuru mindre markerad, är äfven den naivt hänförande idyllen,

som hon kallat Eklog. Grefvinnans besök, som i friskhet och objektiv sanning fullkomligen liknar dessa förenämnda stycken, utgör redan på visst sätt en öfvergång till satirerna. Det är ett beundransvärdt fenomen i hennes dikter, att sålunda själen af hennes talang, klart uppenbarad i ett stycke, derifrån strömmar ut genom omärkliga öfvergångar till alla de öfriga, så att det hela får likhet med en fulländad organisk skapelse af skönhet och lif, hvars högsta betydelse ligger såväl yppad i och för sig sjelf, som utgrenad till och afspeglad i en hel mångfald af skiftande partier.

Den sats, att konstnärn sjelf röjes i sina verk, kan till hela sitt innehåll ledas ur fru Lenngrens poetiska samling. Den, som genomläst hennes skrifter och ej fått en klar bild af henne sjelf med hela hennes rikedom, skönhet och qvinliga godhet, har visst icke haft sinnet öppet för att sentera deras betydelse och värde. Författarinnans samtida vänner, som hade den lyckan att se ej blott hennes sånger, men äfven henne sjelf, omtala med beundran den harmoni, som rådde mellan uttrycket af hennes person i alla dess nyanser, och det uttryck, hennes skaldestycken bära. Hos henne, säga de, fans icke ett enda drag, som hade med anspråk röjt den vittra författarinnan, icke en tanke, som skulle med stolthet eller saknad sett ned på den skenbart inskränkta verld, inom hvilken hon som qvinna var stängd, och velat öfverspringa dess gränser. — Enkel, blygsam och i hög grad huslig, men derjemte glad, lekande och qvick, skall hon ej mindre sjelf trifts i den krets, naturen för hennes kön utstakat, än inom den samma spriddt trefnad, frid och glädje. Sådan skildras hon af dem, som sett henne; och hvem återfinner ej henne med samma egenskaper, och ännu närmare, ännu mer förklarad i hennes herrliga dikter? Med den djupaste blick i människohjertat och i lifvets förhållanden, tyckes hon vara ett barn allenast, för hvars spelande hog försynen öppnat verlden som ett dockskåp. Så menlöst leder hon och

delar sina lekverks fröjder och sorger, så menlöst ager hon å en annan sida, att man hos henne ännu ville igenkänna den jollrande flickan, som än öm, än sträng leker med sina beskedliga och obeskedliga dockor. Detta gäller om anden af hennes poesi, och ännu är ej mer än ett flyktigt ord nämnt om formen, om den sammans tekniska fulländning. Så nära förenade än ande och form äro, och så mycket de ömsesidigt bidra till att förhöja hvarandras intresse, så kan dock en hög grad af inre skönhet iklädas ett mindre intagande yttre; lika som en ädel själ kan ega rum i en icke välottad kropp. Man måste likväl härvid noggrant iakttaga, att till en idealisk skönhet bådas harmoniserande skönhet betingas. Det är svårt att säga, om fru Lenngrens produktioner tjusa mer genom den ena eller den andra af dessa båda delar; så samfödda tyckas i dem idéen och dess iklädnad vara. Hennes stycken likna i detta afseende de talande anleten, der hvarje tanke och känsla ögonblickligt afspeglas i naiva, lifvande drag. Hennes sånger ega intet af denna klangfulla, en yttre sinlighet fångande diktion, som förskaffat några senare författares så kallade praktvers popularitet; men de äro dock i hög grad melodiska. Hvarje ord af henne smyger sig till den mening, som skall uttryckas, med en ledighet, egentlighet och mjukhet, som gör det på en gång harmoniskt med den stämning, i hvilken läsaren är försatt, och helt och hållet oersättligt af hvarje annat. Enkelheten i hennes språk är i följd häraf så stor, att en hvar, som icke pröfvat sin förmåga, kunde tycka sig och hvarje annan böra vara i stånd att skriva något dylikt; så vida det ju alltid borde falla sig så och icke annorlunda.

De minst vackra af fru Lenngrens stycken äro skrifna i ballad- och romans-tonen. Lyckligtvis äro dessa ganska få och hade utan saknad kunnat vara utslutna ur samlingen af hennes verser. Detta anmärkes icke för att afpruta något på den hyllning, som vi i det föregående uttalat, en hyllning, som dock visserligen icke upphinner den förtjenst, åt hvilken den

egnas, utan blott för att förebygga en möjlig beskyllning för blindhet i afseende å författarinnans svagare sidor, och följaktligen för ett vrångt och omotiveradt omdöme äfven öfver hennes skönheter. Skulle vår förmåga att uttrycka föreställningar motsvarat vår uppfattning af fru Lenngrens alla företräden, så hade otvifvelaktigt berömmet, långt ifrån att minskas, blifvit både klarare och vidsträcktare. Ty med allt skattande åt dagens opinion, vågar man både hysa och yttra den öfvertygelse, att åt fru Lenngren i en framtid skall tilldömas en rang bland svenska författare vida öfver den, hon nu i allmänna tonen komparativt innehar. Det är åtminstone säkert, att svenska literaturen icke kan uppvisa någon så verkligt originel och poetisk natur, som hon, om man undantager de båda oefterhärmliga genierna, Franzén och Bellman. Och då skönheter, som äro foster af sin tid och blott af den förstås, med årens och kulturens vexling vissna och förskjutas, qvarblifva i oförvanskelig ungdom dessa ur naturens djup framsprungna skapelser, som tyckas födda för ingen tid och för all tid, och hyllas med så mycket oinskräntare dyrkan, ju flere efemera koryféers fall de öfverlefvat.

Recensioner.

1. Freja, poetisk kalender för år 1833,
af C. Dahlgren.

(1832.)

För hvar och en, som med ringaste uppmärksamhet följt den svenska literaturen, är herr Dahlgrens författareförmåga känd, likasom det stora uppseende, den väckt och underhållit, och det ofantliga beröm, den skördat. De flesta svenska tidningsblad hylla honom, och hans lof har genom dem förbredd sig äfven utomlands. Det skall därför säkert förefalla många be-synnerligt, ja, i hög grad förmätet, att jag tager mig friheten vilja genom några nummer af tidningen spela herr Dahlgren och fortfara i min rol, tills jag tycker mig tillräckligen hafva tröttat både mig sjelf och andra. Jag vill dock söka vara så modest i mina anspråk som möjligt och betingar mig ingen större teater-personal än en enda medhjelpare, som blott en enda gång behöfver öppna sin mun för en sång till mig, och för resten får vara stum och färdas hvart han behagar. — Herr Dahlgren uppträder.

Värdaste läsare, eller högtärade läsare, eller gunstige läsare (jag vet ej, hvilketdera epitet jag rättvisligen bör nyttja), min ypperlige vän och säkre befordrare! Nu är jag i en fördömd knipa. Som du vet (och hvad vet icke du?) var min 1833 års Freja redan 1831 om julen färdig och har vandrat ut bland allmänheten i högröd kjol med svart garnering, med namn och karakter tryckta på framstycket, på bakstycket

åter det ringa priset af 1 rdr 16 sk. b:co. Så långt hade jag kommit och trodde mig ännu kunna hinna ett år till före min tid, det är, genast derpå utgifva Freja för år 1834. Men så när är min spekulation i putten råkad, och om icke Vår Herre eller du, upplyste gynbare, hjälper mig till rätta, torde jag snart komma i klassen af dessa nål- och syl-hjeltar, för hvilka klockan är gjord, och lik den stora mängden af genier få följa med min tid. Du frågar om orsaken till denna min förlägenhet, och jag svarar: *Nemo saltat sobrius, d. ä. i fri öfversättning: ingen saltar nykter på sillsallat: d. ä. ingen skrifver en roman utan personer.* Ja, så rasande står det nu till, att, om ej du vill ställa dig till min disposition och för samma ändamål värfva en hop till af både herrar och damer, jag sannerligen ej vet, hvad jag skall företaga. Posito, jag skulle kupa af Stockholms-Posten den gamle farbror Mårten, och be herr Nicander skaffa mig Hobyflickan, ehuru den slynan ej vore legd för 16 skillingar, och se'n söka mig en älskare bland gardeskarlarne, eller hvar jag kunde få honom. Du torde invända: men hvarför icke bruka de personer, som ni förut skaffat er; det tyckes ju ingen brist hafva varit på folk i edra romaner förut? Hvar är *Nahum Fredrik*, hvar är *Liljeconvaljenstolpe*, *H. E. Grefve Husgafvel &c.*? — Ack, käre läsare, jag har ju länge sedan sagt, att de äro engagerade vid herr Wildners ballett allesammans, emedan jag ej kunde uppehålla dem längre, och hvad de personer beträffar, som florerade med 1833 års Freja, stå sakerna ännu värre. Majoren har förspelat icke blott sina riddarerustningar och de frackar, han vann af sina kära gäster, fänrikarne, utan, o tempora, o mores! sina kläder, rubb och stubb. Jag kan väl ej, med permission sagdt, framdraga honom naken heller inför ett upplyst publikum. Hvad angår ryttmästaren, påstå en del, att han blifvit bysatt för en öfverdrifven gästfrihet; andra, att han ätit ihjäl sig med kalkonstek; andra, att han dött af chagrin öfver, att han ej fick 24 sk. stycket för alla 15 hundvalparne,

som för de 6 han sålde åt militärerna, utan måste dränka dem; andra och de trovärdigaste påstå, att han drunknat i smuts, der han gick och stod. Brukspatron har supit ihjäl sig, länsmannen har för andra gången fastnat med händerna mellan plankspolarne och vet, som förut, ej att vända om händerna, för att slippa fri. Sekteren har jag låtit ligga ogild, och de englalika fröknarna, i hvilkas blickar hela himlar af kärlek och oskuld lågo, och som framför alla passat att kurtisera igenom en roman till, ville gifta sig, som läsaren vet, andra gången de sågo fänrikarne, ropade någon timme derefter: förena oss! och stängde sig se'n in med sina herdar i lusthuset, der de nu släppa ingen hvarken in eller ut, om pocker vore lös. Hade det varit en, som älskat en, så hade blygseln troligtvis hindrat henne att vara så snabb; men de voro nu tre, som gingo till tre, och det förändrar nu saken, som jag på något ställe tillförene klarligen bevisat med exempel af Adam, Eva och ormen. Den lilla nätta ryttmästerskan, som läsaren mins af sandspår-historien, var i öfrigt uppenbarligen en nolla, och har sedermera ej ändrat lynne. Jag mins ej, om vi har flere qvar än gårdsfogden, och denne sitter för närvarande i en ganska kinkig klämma; han är nämligen arresterad för spanmålslasset, som han stal, och väntar med det första sina 40 par på ryggen. Sic itur ad astra, så bär det raka vägen till fanders! En Freja för 1834 skall jag ha ut nu, och jag vet ej hvar jag skall taga folk. Läsaren behagade tillåta mig en liten digression. En bland de yppersta och första regler, en auktor har att iakttaga och vända sig till godo, är att aldrig låta bli att skrifva. Vill han författa vers, och det ej längre bär sig på samma meter, så må han hoppa i en annan, brister den, i en tredje o. s. v., till dess han kan draga fram i nödfall med den nordiska ragouten på prosa, hvarpå jag här vill lemna ett exempel bland sinom tusende: »*Nu mer jag ej dväljes bland gudar deruppe; jag föll, vet ej huru, hit ned från min höjd. Nu bor i mitt sinne en längtan, en trängtan,*

som jemt visar uppåt &c.“ Sönderhackar man nu tillböriligen klumpen, så blir af prosan en passabel poetisk anrättning, som kan serveras i hvilken kalender som helst. Se bara på!

— — — — —
 Till dess kan han draga
 Fram, i nödfall,
 Med den nordiska
 Ragouten på prosa,
 Hvarpå jag här vill
 Lemna ett exempel,
 Bland sinom tusende:
Nu mer jag dväljes
Bland gudar deruppe
Jag föll, vet ej huru,
Hit ned från min höjd.
Nu bor i mitt sinne
En längtan, en trängtan,
Somt jemt visar uppåt. &c.

Citatet är ur en kalender, som dock är en bland de drägligaste. Denna rättighet att göra vers, huru man vill, utgör just poeternas Habeas corpus akt, och kallas i deras konstitution: *licentia poetica*. Sammaledes, om man vill skriva prosa, en roman eller dylikt, och har hvarken koncepter eller personer, så kan ingen neka en att göra digressioner, dylika som denna, ty rättigheten ligger grundad i *licentia prosaica*, prosatörernas magna charta. »Men jag pratar bort både tid och papper. Dessa onödiga rader kosta läsaren kanske en bancoskilling.»

Värdaste läsare, hvar var det vi voro sist? Jo, vid folkbristen. Denna borde dock hushållningssällskaperna eller akademien för de fria konsterna kunna afhjelpa. Tyst! Ett förträffligt projekt faller mig i hufvudet. Kunde jag blott få hit *krukhoppa* ifrån min 1833 års Freja, så skulle väl min förlägenhet snart vara häfven. Jag tviflar ej på, att ju människor ännu vore färdiga att hoppa i den, liksom den sköna fröken var, som jag omtalte; ty alldenstund hon for af

dit utan orsak och genast, så måste väl äfven nu inga orsaker behöfvas, för att åstadkomma följder, der denna kruka är. Den förträffliga passoppen kunde på detta sätt få en hel laddning diverse personer och komma i sporrsträck med hela frakten till mig. Sapperment! På bordet vid min dörr står ju en kruka med vatten. Jag kunde ju se bedröfvad ut som gossen i min saga, kanske krukans började tala till mig, såsom hans gjorde. Se, så! Nu ser jag hängfärdigt sorglig ut. — —

Krukan.

Hvarföre gråter du, min lilla vän?

O, här måste jag ju lida brist på all ting och är ej i stånd ens att få hit farbror Mårten för min 1834 års Freja.

Krukan.

Det skall jag nog afhjelpa.

Se man på! *Det var f—n, sad' Filén.* Jag ville knappt tro, att något sådant vore möjligt. Men hör jag ej hennes steg i trapporna redan? Hon kommer tillbaka.

Farbror Mårten.

Uff, uff! Den förbannade krukans. Bäst jag stiger in i henne och vet af ingenting, börjar hon skala af, så att jag fått mig en andtäppa på halsen af skumpningen. Uff, uff! ödmjuka tjenare! —

Sitt ner, min herre; jag hinner för närvarande ej med er; jag måste se ängslig ut.

Krukan.

Hvarföre ser du så bedröfvad ut?

Jag har ju för litet folk till min roman.

Krukan.

Det skall jag nog skaffa råd för.

Godt, godt! Hon flyger af, så att man knappast

ser skynten af henne. — Nu, min herre, hvad säger ni derom? Jag har tänkt bruka er i min Freja?

Farbror Mårten.

Himmelen förskone! Jag är ju en visa i hvar mans mun förut redan, ända sedan Stockholms-Posten fick mig i klorna. Jag var dock hos honom en ärlig rofgubbe blott; men Gud vet, hvad ni vill göra af mig, en försupen Mollberg, en fosforist, en utspelad major, en dåre, en tjuf! — — Himmelen bevare mig, uff! uff!

Menniskan vet ej sina tillkommande öden, och det är bäst att finna sig i dem, så de glada som de bittra. Men hvad hör jag för ett skral i trapporna? Krukan är här.

Röster utanför dörren.

Låt bli mig, låt bli mig, herre; är ni galen? Rif mig inte! Kyss mig inte! — — —

Kors, ett helt älskande sällskap! Hvarifrån har jag äran emottaga er, mina damer?

Damerna.

Skola vi svara poetiskt eller prosaiskt?

Svaren på ren prosa, ty jag har ej tid att höra vidlyftiga explikationer.

Damerna.

Från spinnhuset. — Vi hoppade in i den der fördömda krukan, och vips flög hon af öfver staket och stängslen och skyndade hit.

Hvad har jag då att tacka för lyckan af herrarnes bekantskap?

Herrarne.

Vi sågo sällskapet i krukan och hoppade in med. —

Men hvad är det för ett upptåg att så der ligga på knä, hela raden. Kunnen I då icke vänta, tills romanen börjas? Hvad menen I damerna skola säga om en sådan djerfhet? I första ögonblicket! Utan att hafva sett hvarandra förut! —

Gunstige läsare, blif ej förskräckt. Jag lofvar vid min auktorliga ära, att här allt skall gå anständigt och skickligt till. Jag svär till och med att låta hvar och en af dessa sex herrar dö af en hopplös och obesvarad kärlek. Naturenligheten fordrar det ovilkorligt. Ty då jag i min förra Freja lät tre de allrasötaste fröknar, dem jag både ville och borde måla såsom bildade, täcka och oskyldiga, mötas för första gången af tre unga fänrikar vid återkomsten från ett bad och på fläcken besvara deras knäfall med en kärleksförklaring och sedermera ganska noga akta, att foglarne ej skulle undslippa dem; så kom det deraf, att de voro tre. Tre skulle naturligtvis, såsom jag förr förklarat, vara vida lättfärdigare än en; därför gick det, som det gick; men förhållandet blir åter helt annat nu; ty älskarinnorna i 1834 års Freja äro sex. Hvad en i tidens längd möjligen kunde bevekas till, tre åter genast vilja, det vill, när de äro sex, i evighet ingen. På denna djupa naturfilosofi hvilat nu hela knuten och upplösningen i 1834 års Freja, som du skall få se. Derför tålmod, och alldeles ingen solfjäder fram! Men nu får jag lof att bli ängslig igen. — —

Krukan.

Hvad går åt dig, arma poet?

Jag eger ju inga tankar för min roman.

Krukan.

Det skall jag nog afhjelpa, ehuru det kan dröja någon timme, ty det är lång väg till Danviken.

Nu är jag riktigt otålig, läsaren likaledes, gissar jag. O, att den långa, stygga, tråkiga timmen vore sin väg! Skola vi lägga patience tillsammans? Jag förmår hvarken äta, dricka eller sofva af idel väntan. Nå, fröjde själen, timmen är förbi. Krukan hörs redan pusta vid dörren; nu träder hon in, svettig, upplåst och blodröd af strapatseringen. Välkommen, välkommen, min ödmjukaste tjänare! Kors, en hel skeppsladdning med tankar, inlagda i flaskor, buteljer, askar,

dosor, strutar och konvoluter med bladguld omkring, som ryttmästarens skrapade näsa. Låt oss examinera en och annan. Du, min vän, hvad har du på etiketten? *Korpen är hvit.* En humoristisk baddare! Ypperligt! Än du då? *Surr surreri surr.* Tanken är målande. Ett jäsande mjöd, en surrande bisvärm, en murrande katt, ett pokulerande sällskap — allt uttryckes genom denna enda tanke. Låt oss gå vidare; hvad har du? *Tirliti, tirliti, tralala tralala, hej hoppsan och hejsan hurra.* Den och den! Jag kan ju få ett helt skaldestycke af dessa enda tankar. — Nå, hvad säger du då, lilla bytinge, som lagt dig allra högst der? Har du någon etikett kvar? Hvad pocker! *Jag är Dahlgren.* — Du är hin heller! Den är mig en munter gök den, det måste jag säga! Vidare i texten. Hvad säger du der? *Sum sum dinglidang! Brum brum dinglidang? Hu, hi, plingliplang! Lu, lu, li, dingdang!* Det der är ju min egen vind! En skamlös stöld ur mina år 1828 utgifna ungdomsskrifter, senare delen, pag. 100, nederst på sidan. Kratsch! Så gör man med slika compilationer. — Vidare, du då? *Stockholms-Posten är dum.* Godt! Det kan sägas om, fast jag sagt det en gång förut. Det är ett ord, som publiken hör gerna i dessa tider.

Men nu får jag lof att göra ett litet öfverslag, för att se åt, hvad jag kan ha af förra besparingar att vinka på vid förefallande behof. Pro primo, har jag af gammalt i mina 1828 års ungdomsskrifter ett st. *bingbingling*, ett d:o *dingliding*, båda på sidan 101; ej mindre har jag på sid. 165, i förra delen, att tillgripa böljor, som låta *tralala*; ditto på ditto ekon, som svara *tralala*; d:o på samma sida en vind, passande för vikar särskildt, som uttrycker sig: *vyss vyss tripp tripp*; så har jag ett troll derstädes, pag. 102, som jag kan vid behof få att låta *rasch, rasch, scha, scha*, och *pollola*; åtminstone vägrade det ej på besagda ställe att ge dessa ljudliga tankar ifrån sig; så har jag elfvor i meranämnda skrifter, pag. 15, senare delen, hvilka behändigt fylla en rad med: *hohu, hohu, tillilu!* vidare en från Hagalund hemtad tupp på samma sida, som

med karakter och andragande: *kukeliku!* fyller 2 rader väl; så finner jag, pag. 67 i andra delen, en mängd saker, ordnade gerad efter hvarandra, som kunna vara goda nog att plocka ut bitar af; de äro: *rosorna, klip-porna, ängarne, dalarne, kullarne, foglarne, vågorna, ekarna, björkarna, skyarne*, i synnerhet om det gäller att skrifva vers, ty hvar och ett af dessa ord har fyllt och fyller troligen ännu med heder sin rad; i förra delen, pag. 171, hittar jag *kratsch*; *kratsch* finnes också pag. 172; d:o en förträfflig vallhornston: *tu lu lu! tu lu lu!* pag. 266 har jag *vindars* och *blåklöckors bing*, att ihogkommas, då jag råkat sluta någon vers med *kring*; d:o ljuder det *kyp kyp kyp* från hvarje sten på sid. 28, d:o på d:o *sum sum sum* från hvarje gren; det förra behöfver jag blott sätta *are* till, så får jag kypare, det senare blir, med det lätt tillagda *ma*, summa, och sålunda kan det i min roman ej bli brist, hvarken på fluidum eller betalning, oberäknadt alla andra fördelar af dessa tankeläten; dazzu har jag *tili, tili*, noch *krak, krak, krak, krax!* noch *en sjö*, som är *en dummer jös*; utom en ändlös reservtrupp af *la-laer, tra-traer, scha-schaer, dingler, dangler, Mulpher* och *Marcolpher*; så att, när jag rätt betänker saken, det icke kan bli så svårt att få ihop ett par hundra sidor. Adde: den sist ankomna lasten, hvilken borde bilda det nya och originela i arbetet; ehuru, om jag skall döma efter den nyss anställda förflugna inventeringen, jag har skälig anledning att misstänka, det Danviks-laddningen bestode till det mesta af oblygt kompilerade satser ur mina egna skrifter. Vare härmed huru som helst, är jag färdig att gripa mig an nu.

Mitt herrskap, herrar och damer, som skall komma att bistå mig med edra personer i denna kamp, sägen mig, i hvilken årstid ni vill ha handlingen placerad? Vår eller höst ville jag föreslå. I den förra årstiden vaknar naturen, i den senare går hon till sängs. I hvardera upprymmes sinnet och stämmes till kärlek. För att relevera hvarderas egenskaper och lätta ert

val, så vill jag stämma upp här, impromptu, först en vår-, sedan en höstsång. Gifven akt!

Nu är vintern sin kos,
Och med sippa och ros,
Och med fröjd och begär,
Är han ändtligen här,
Den förtjusande vår.
Hjertat bultar och slår,
Hej hoppsan, och hejsan, gutår!

Su-su-sus — su-su-sus!
Hvilket sorlande brus
Mellan buskar och fjäll!
Hvilken dag, hvilken qväll!
Mellan bäckarnas språng,
Hvilket ljud, hvilken sång!
Hej hoppsan och hejsan, plingplång!

Su-su-sum-su-su-sum!
Kors, hvad luften är ljum!
Kors, af bin hvilket surr,
Hvilket brummande murr!
Sköna zephyr, hur sa'?
Nätta herre, hva-ba?
Hej hoppsan och hejsan, hurra!

Tirliti, tirliti!
Ljufva lärka, så fri,
Under skyarna der!
Hit med glaset, mon frère!
Ej medalj, pris och rang,
Men hur ljufvigt hon sang!
Hej hoppsan och hejsan, plingplång!

Ku-ku-kukeliku!
Ändå tuppen med fru!
Hur kavater och nätt,
Hvilken ståtelig sprätt!

En sultan i sitt hus,
 Under vårsol och ljus,
 Hej hoppsan och hejsan, burdus!

Kra-kra-kra-kra-kra-krax!
 Det var icke en lax!
 Det var kråkan, som skrek.
 Fram med porter och stek!
 Fram med paltar också! —
 Denna vers slapp jag så.
 Hej hoppsan och hejsan, gå på!

Klang-klingeli-kling!
 Hela laget omkring!
 Hin i krogar och håll,
 Recensenter och skrål.
 I den grönskande vår
 Hjertat jublande slår.
 Hej hoppsan och hejsan, gutår!

Tuli-tu, tulitu!
 Lilla qvittreska du,
 På den gungande gren!
 Sicken en, sicken en!
 Lalala, lalala,
 Tralala, tralala,
 Hej hoppsan och hejsan, hurra!

Ku-ku-ku-ku-ku-ku!
 Ku-ku-ku-keliku!
 Su-su-surreri surr!
 Mu-mu-murreri murr!

Uff, uff, puff, puff, Hoho, kratsch! Hoho platsch!
 Det var d-n till sats!

Klappa händren! Hej hoppsan, klitsch, klatsch!

Pa pe pi po pu py!
 Hvad den tonen är ny!
 La le li lo lu lång!

Hvad är detta för sång?
 Nö-nö-nöff, nö-nö-nöff!
 Är det här à la boeuf?
 Oui!!! Oui!!!

Mina vänner, hvad synes eder, skulle det duga att uppträda under våren? Hörden I, huru ljuft lärkan tirlitiade, tuppen kukelikuade, och den lilla qvitterskan sjöng tulitu? Hvad var det icke i öfrigt för ett surr-surrande, murr-murrande, pa-pe-piande och la-le-liande, så att man kan säga, att hela naturen bestod af idel läten? Vi skola nu pröfva hösten. Jag vågar ej lita på, att min förmåga att improvisera skall vara outtömlig. Vid förefallande behof vill jag därför låna ett och annat ur mina förra arbeten; men för att vara ärlig, skall jag noggranneligt antyda det förut sagda genom en så kallad spärrad röst. Hör, hör!

Nu är hösten här.

Bröder, jag svär;

Värre krabat

Fins ej i någon stat,

Se, hur sin regnkappa grå

Han drager uppå!

Ut skall han gå

Med hela sitt skrå,

Vindar och stormar och åskor och snö:

Sommarn är dö';

Alla dess blommor ä' strödda omkring,

I ring,

Blifna till ingenting.

Blåklockan klämtar ej mer bingbing;

Krossad är hon med allt, hvad henne blef gifvet;

Se, så är naturen, så är menskolifvet.

Kratsch!

Nu gaf han sin första stöt.

Hej, hvad gemöt!

Se, vid hans sida rider ett troll!

Hör, hur det ropar på håll:

Rasch, rasch!

Se, på en ekorre det rider galant;
Hvar stal det denna häst af en skalds adjutant?*

Scha, scha!

Hör, hur det skriker bland skogar och fjäll:

Nu hoppa så snäll,

Du gångare god,

I ett hurtigt mod,

Scha! Scha!

Låt det gå,

Hoppa på,

Ned och opp,

Opp och ned,

I galopp

Öfver stockar och led.

Pollola!

Ingen rast, ingen ro,

Öfver berg, öfver mo,

Scha! Scha!

Låt det gå,

Hoppa på,

Ned och opp,

I galopp,

I ett ljungande mod,

Du gångare god! —

Se, der ilar en vind,

Svartmuskig om kind,

Nyss var han in på en krog,

Der några supar han tog,

Sprang genom fönstret in och ut,

Lärde sig några ord rotvälska till slut.

Hör, hur han talar med klang:

Sum sum dinglidang!

Brum brum dinglidang!

Hu hi plingliplang!

Lululi dingdang!

* Uppenbarligen var det samma ekorre, som min adjutant, dvergen, begagnade till att rida på, då jag, vid tillfället af hr Atterboms återkomst, hade den äran att kommendera tallar och granar. (Under sjungandet gjord anmärkning.)

Hu, jag blir bang och förskräcker:
Sällan talar en vind, om han ej är knäckter.

Plang!

Der slog han in vårt fönster — det sang.

Strunt, strunt! Låt det gå,

Friskt upp, låt oss slå,

Slå i, klunka på!

I morgon, hå, hå!

Kanske redan då

Vi ligga om kinden helt kalla och blå.

Älskelige bröder, skola vi nu sluta? Nej platt icke! Hvad? Skola vi afbryta vår sång, för det att höstvindens tenorstämman vill sjunga solo i den murkade konsertsalen naturen, der alla ljuskronor äro utblåsta, och regnet basar in genom tak och väggar? Skola vi hålla våra hjernors ångskepp, tankarne, hemma för att vänta bättre väder? Nej, må vi låta punschens ångor drifva maskineriet, och friskt skall det bära af i den gränslösa rymden, medan sucken steltnar i gapet på Norrström, vofflorna frysa fast i månglerskornas korgar, böckerna klappa tändren i herr magister Wiborgs boklåda vid Storkyrko-brinken och Valerii fluga domnar. *Pharaonerna må under tiden drifva sitt spel, bäst de gitta, och gläda sig åt sina egyptiska trollkarlar. När det är mörkt i förstockade hjertan, lyser poesiens sol klar öfver de rena själar, som öppnat sig för något högre, än det timmeliga, och fröjda sig med de glada, och hafva en tår för de sorgbundna, som andas i en friare luft, och ej bäfva, när mordengeln utsträckt sin lie, för att afmeja de torra qvistarne och det föraktliga ogräset på jorden. Hvad tyckes, käre vänner! Författaren har in petto ett dylikt verk som detta, men mycket värre!*

Ras, ras, ras!

Bara jag kommer på min rätta bas!

Kratsch!

Der ha vi åskan burdus!

Behöfs mer, behöfs mer

Af båd' dunder och ljus,
 Kan det fås, som man ser.
 Se blott molnet med brakande knot,
 Hur det stöter emot
 Både skogar och fjäll,
 Med en skakande skräll;
 Det ljungar,
 Det haglar,
 Det öppnar de blixtrande ögon. — Kratsch!
 Der en blixtrande pil
 Kommer, sänd uppå stormarnes il,
 Och vågen skakar sin man,
 Och bergen skälfva som på en tråd;
 Kratsch!
 Der störta ramlande torn och hållar i sjön;
 Hvilket brak, hvilket dön!
 Tyst, tyst; nu det tystnar. — — Jo pytt.
 Det skall börja på nytt,
 Jag skall säga det till,
 I fall bröderne blott och publiken det vill.

Nu några ord, mine älskelige! *Icke af Stockholms-
 Posten, som sjelf är ett naturens misstag, men af för-
 nuftigt folk har auctor förnummit, att ett och annat
 stycke i den första delen bort utdömmas; det skall i
 den nästa år utkommande andra upplagan rättas. Här-
 med är ej sagdt, att man tänker glädja den svenska
 publiken med hopp om någon afbön för "litterära poj-
 streck"* Den nesan skall aldrig auctor ha på sin graf,
 att hafva ingått något jemkningssystem. Nej, tvärtom!

Det smattrar,
 Det knattrar,
 Det piper, det sqvalar, det gråter ur skyn;
 Och solen,
 Vid polen,
 I dimmorna svedes och bleknar om hyn.
 Hvad är att göra?
 Sig låta insnöra
 I varg och i björn,

Och se'n i ett hörn
 Quintilera,
 Och dinera,
 Och supera:
 Nej san, sa'd jag:
 Hellre i dag,
 Stora och små,
 Ut att se på
 Vattnet, som skenar
 Utför rännstenar,
 Uppå Norrmalm,
 Än under skullar,
 Än genom tullar,
 Med sig det rullar
 Stickor och halm.
 Molnens gråa segel stormen vrider.
 Strax hörs det rinna
 På man och kvinna,
 På tobak och lider,
 På excellenser,
 Notariers expenser,
 Och mycket mera,
 Som jag icke här hinner specificera. —
 Hu, hvad det gloppar
 Vätt ifrån himlen på land och på sjö!
 Hu, hvad det stoppar
 Näsan och öronen fulla med snö!
 Oktober, du rasar,
 Plask! Der föll en käring omkull,
 Just vid Norr-tull.
 Uff, skall man hänga då läppen så der,
 Gråta och lipa vid minsta besvär;
 Stig upp, ma chère!
 Kratsch! Nu slog åskan sin yttersta knall:
 Så är denna visan all.

Mina vänner, en sådan buse är hösten. För utrymmets skull gjorde jag sången så kort som möjligt; men jag försäkrar er, att jag hvad stund som helst

kunde fortsätta den. Jag erbjöd också därför mer af *båd' dunder och ljus* på något ställe i skaldestycket; men så vida ingen behagade taga för sig, lät jag det bero dervid. Säkert är äfven, att, om jag velat ge mig i någon ordvexling med den beskänkta vinden, hade den ej varit så fåordig som den var; ty den tycktes ha fullt allvar att tala denna gång, och att tala med eftertryck. Än regnskuren då, som föll på *tobak och lider, på excellenser, notariers expenser* etc.? När i evighet hade jag hunnit räkna upp allt, hvad den föll på, alldenstund den visserligen sträckte sig öfver Stockholm, och i min makt stått att låta den *basa* öfver hela Sverige? Att icke tala om *trollet*, som ej sade på eget tungomål mer än några *rascher, schaer* och det välljudande *pollola*. Min sångmö har gifvit mig ordböcker i fickformat, beqväma att bära på sig, öfver en hop naturspråk, såsom troll-språk, vatten-språk, fogel-språk, däggande-djurs-språk, m. fl. som icke talas af mennisko-tunga; jag blygs att icke kunna nämna fisk-språk med ibland de andra, men det är visst, att jag ingen ordbok i nämnda språk fått, oaktadt hennes förnyade löften, — min sångmö, säger jag, har gifvit mig allt detta; hade det då varit svårt att ge trollet en större copia verborum? Jag försäkrar, att ett enda lexikon öfver trollspråket är ordrikare än alla lefvande och döda människospråk tillsammanstagna; och änskönt jag ej förstår det väl ännu, kan jag dock läsa det innantill perfekt, så vida det begagnar det allmänna engelska alfabetet. Men, mitt herrskap, förlåt mig denna digression. Ni har nu sett så väl våren som hösten och kan välja. Hvad som är klart i frågan, är, att om man vill älska höstetiden, måste man ha tak öfver hufvudet. Jag läser i edra anleten utslaget: våren! Ack, den guddomliga våren, denna naturens kyska rosenfest, med sina vestanvindar, sin oskuld, sina kupidoner och sin lifvande sol! Basta! En sak faller mig in. Rummet, rummet, der handlingen skall försiggå, hvar få vi det? Ponera, mina damer, edert förra logis? Nej, det behagar icke.

Nå, varom obekymrade. Herrarne kunna vika in på ett värdshus så länge, damerna göra en tur i det gröna, och farbror Mårten sätter sig ned på en gästgifvaregård nära staden. För det öfriga vill jag sörja.

Farbror Mårten.

Jag vill ega stället, eljest ber jag att bli entledigad.

Herrarne.

Varor skall auctor bestå oss, medan han uppehåller oss på värdshuset, ty vi akta icke att sitta der med torra munnar.

Damerna.

Vi vilja försöka bli herdinnor, att fördrifva tiden; auctor måste skaffa oss får.

Läsaren hör, hvilka pretentioner de göra, och kan deraf dömma, huru godt det är att i dessa tider vara auctor. Man säger, att geniet åtföljes af fattigdomen; men är det att undra på, då man vet, att författaren ofta får lof att kläda rocken af sig, för att gifva den åt en person i sin skrift? Eller fins det i allmänhet någon, som med färre tillgångar har flere att underhålla än en författare? Dock, för att icke bedraga din väntan, upplyste gynnare, vill jag gripa mig an och bestå efter råd och lägenhet, att jag en gång måtte få börja romanen. Den skall heta:

Sex resande herrars bedröfliga öde, hvilka för en olycklig och hopplös kärlek hängde sig samfält med samma rep och på samma krok.

Det var ett gladt lif på värdshuset *Gyllene Kannan*. Majqvåliens vänliga sol blickade som en rodnande nymf in genom de öppnade fönstren, och den rödbrusige kyparen och buffeten med alla dess konfektkburkar och likörflaskor, kantiner och kinesiska bålar summo i ett haf af guld. Ur ett sidorum hördes i ljuf vextling hymnerna: Gutår! och Kör!, och emellan tärningarnas skrammel och glasens klang förnam man då och då från en aflägsen gränd några domnande flöjtoner af *Broder-liderlig*. Vid ett af de många med

vaxduk beklädda borden i buffetsalen sutto sex herrar, på tallrikarne framför dem lågo några knäckta ägg, en fluga surrade i halsen på den tömda porterbuteljen, tre eller fyra dylika hade samlat sig kring ett medelhaf af fluidum på duken, hvari man såg en omstjelpt strösked. En af sällskapet var värd för minuten. Han hade fyllt de öfrigas glas och slog som bäst på botten af den omvända flaskan tre starka slag, för att skaka i sitt eget den sista droppen af Gula Lacket.

Hvad heta de? Hvilka äro de? De sex herrarne, säg? Hvad landsmän, säg? Min Gud! Tålomod, käre läsare! När jag fått veta det sjelf, skall jag visst meddela det; nu är jag lika så okunnig derom som någonsin du. Har du läst Euclides? Se, huru lätt han har att veta namn! Visa mig en punkt, som han ej benämner. En heter A, en annan B, o. s. v., ja, det argaste af allt är, att mathematici ropa på radikalt okända passagerare och kalla dem X. Vågar jag, som redan i 1833 års Freja införde två trianglar A, B, C, och D, E, F, ännu komma fram med dylikt, och det, innan jag hört alla mina recensenters utslag? Dock, jag vågar det. Min läsare, jag får den äran presentera för dig i herrarne vid bordet polygonen A, B, C, D, E, F, och hoppas du snart skall få göra sagde polygons närmare bekantskap.

»Det är dock skönt,» ropade A och förde handen till det blinkande glaset, »det är dock skönt, bröder, när Majs och lifvets solar i förening stråla på vårt hjerta, när blodet strömmar som en vårflod genom de varma ådrorna, och känslorna som fjärilar svärma omkring bland vestanvindar och blommor. Hurra för ungdomen, hurra för kärleken, hurra för våren! Dricken, bröder! Tömmen edra glas och hören se'n till ett blänkande förslag. Gode herrar, se så, till sista droppen! Mine bröder, tron I, att jag någonsin tänkt på att gifta mig? Jo, vid himmelen har jag icke det. Men en dåre är den, som rusar åstad blindvis och ensam. Vi äro här sex unga raska män, låtom oss göra ett kontrakt. Vi välja ut sex de rikaste och, om möjligt,

vackraste flickor, enkor eller käringar i landet. Märken noga: skönheten är det andra, och ingen skönhet får uppskattas högre än till tio tusen i riksgälds. Derpå draga vi lott. Med lottsedeln öppnad i handen, svär hvar och en sedan en ed att med all ifver, efter bästa förstånd, söka vinna till brud den, som sedeln utvisar, hon må vara ful eller vacker, femtonårig eller åttatioårig, engel eller troll, hedning eller kristen. Misslyckas frieriet för alla, så omkastas lotterna, och nytt försök göres. Lyckas det åter för en eller flere, så delas kapitalerna jemnt emellan alla; men bruden blir fästmannens ensak, ehon hon vara må. Hvad synes eder?» — — »Kypare! hit med en butelj champagne,» ropade B, full af förtjusning, »förslaget är värdt guld. I afton öfverlagdt, och i morgon sitta vi i schäsarne, bröder.» Topp! skreko alla; och kyparen, som med fyra mystiska skakningar i hemlighet gifvit champagnen lif, framkom undan disken med skatten och stälde med ljuft leende mun buteljen på bordet. Kratsch! och den fjättrande ståltrådsbojan sprang för ett hugg med bordsknifven; puff! och korken sprang upp mot taket, och föll ned i en ärlig borgares ölglas, som han just förde till munnen, så att krås och kinder öfverstänktes med fradga. Hurra och vivat! Ingen ängslig fans på världshuset *Gyllene Kannan* den gyllene majqvällen, då det gyllene giftermålsförslaget uppgjordes der. —

Solen hade följande dag redan tillryggalagt en tredjedel af sin luftseglarbana, vädret var ljumt och qualmigt, gatorna vimlade af gående, stående, pustande, flåsande, åkande, ridande, gapande och begapade, vägarne dammade, skator skrattade, forsar och qvarnar brusade, skogar och lunder susade, och lärkan *tio-tiodrilliliserade* i den blåa skyn. I ett prunkande tåg såg man sex herrar med gröna kasketter och flor för ögonen lemna staden och med svingade piskor jaga framåt landsvägen lika så många utmerglade åkarkampar, som med tillvand andakt och oförändradt

lopp gjorde sin tjänst framför de prydligt lackerade, ensitsiga schäsarne.

Min läsare, jag får väl lof att kila af förut, att se, huru det står till på gästgifvaregården? — Farbror Mårten hade frukosterat nyss och satt välbehållen i nattrock och ditto mössa vid det öppna fönstret, kikande utåt landsvägen och öfverskådande åkrar, ängar och gods. Näst podagran besvarade honom en näsvis geting, som farit vilse in i rummet och brummande svärmade kring hans öron, sökande sig väg ut. »Är det icke förbannadt, nu hafva svinen åter brutit sig in i potatislandet och gräfva upp alla sängarna. Anders! Jaga svinen ur täppan der nere vid ån. Hur är det med hållpojkarne? Har reserven kommit? Fördomme mej, skymmeln kommer ur stallet i dag; det sätter jag p före. Schas, din sakramenskade galhals, din hönsförförare! Hvad har du i ärtlandet att göra? Skref den der tjocka herrn i dagboken, Petter? Himmel och h—! Der har Galant slitit sig lös och grasserar midt i fårscocken. Gå och tag fast kanaljen, slå benen af kanaljen, hör du, jag säger dig till, bind honom fast vid kojan, så att halsen går af kanaljen! Hvert sju tusan ha slinkorna sprungit alla; se de inte bättre efter hjorden? Håller jag mig för ro skull sex dylika grytplundrerskor?» — Gubben är knarrig, som läsaren hör, låt oss lemna honom. —

De sex grytplundrerskorna, den tjugande polygonen X, Y, Z, Å, Ä, Ö, som var det oskyldiga föremålet för farbrors sista bittra utfall, satt och band blomsterkransar af häggblommor, sippor och vifvor nära vägen i en park full af somnade vestanvindar och dofter. En källa sorlade vid herdinnornas fötter, en bofink qvittrade sorgligt i toppen af en öfverhängande björk, och flög ibland skrämd och klagande kring grenen, der han gjort sitt bo, långt upp i skogen skrek en hackspik, och i en tall nära källan knackade en ekorre på en kott. Ej ett löf rördes. Naturen syntes lik ett älskande, brinnande hjerta, som väntar svar på en just nu förklarad kärlek och ej vågar draga ett

andedrag. Lunden var ett tempel, dit legioner af englar nedstigit, för att på altaren af blomsterkalkar offra ångande vällukter. Det var så skönt, det var så ljust, det var så tyst; man hade kunnat höra fjärilns kyssar, man hade kunnat höra ett rördt och andaktsfullt hjertas slag; det var en morgon sådan som Edens första sabbat, full af oskuld, salighet och lugn. — »Tvi! Jag ger tunnor tusan ett sådant här herdinneskap,» utropade den sköna X och slängde den halfbundna kran sen ifrån sig. »Hvad sjutton den och den! Räntar det att sitta här och valla farbror Mårtens får, att dricka vatten och höra fogelpip? Hellre går jag tillbaka till spinnhuset. Alla resande ha dessutom så brådtom här, att man ju knappt hinner se skynten af dem.» — »Ack! de gyllene qvällarne i staden!» svarade Y. »I staden!» ropade Z. »Ack, i staden, i staden!» ljöd det från hela polygonens läppar.

Burulurum, burulurum! Se, hvilket moln af dam på vägen, hör hvilket bullrande af kärrhjul, hvilket knackande, piskande, snärtande, smällande och hojtande! Hejsan och hoppsan! Tåget anlände. Ögonblickligt hejdades schäsarne i farten. »Himmel,» roptes ur den första; »hvilka herdinnor,» ur den andra; »hvilka englar,» ur den tredje; »bröder,» ur den fjärde; »vi hoppa ned till dem,» ur den femte; »topp!» ur den sjette; och med ett språng stod hela polygonen A, B, C, D, E, F på marken, kastade tillbaka floren, ordnade kragarne, slog dammet af stöflarne, viftade bort några näsvisa bromsar och låg för polygonen X, Y, Z, Å, Ä, Ö:s fötter. Jag, sade A; ger, sade X; er, sade A; f-n, sade X. »Jag ger er f-n!» ropade med en mun hela polygonen X, Y, Z, Å, Ä, Ö. »Näsvisa bytingar! Är det skick att bära sig så gement åt mot anständiga fruntimmer? Man kan veta lite hut.» —

Guddomliga kärlek! Du är icke född för jorden; hvar skola dina himmelska drömmar sannas? Älskande olyckliga, försmådda, besvikna hjertan! Tagen piskorna i handen och sitten upp igen och åken för den och den; ty I egen intet hopp mer. —

Solen stod på sin höjd; på gästgifvaregården sträckte sig makligt en hop bonddrängar på en halfgrön gräsplan i dess brännande strålar; några kycklingar pickade korn vid deras fötter; en skara runda grisar snusade kring deras hufvuden; på kryddgårdsplanket gol tuppen hest: kukeliku! En hållpojke satt insomnad på förstugutrappan och vände i höjden en gapande mun, kring hvilken en tallös svärm flugor, myggor och bromsar surrade. Då och då riste han på sig och skrapade sig dels på läpparne, dels i hufvudet. Galant låg vid hundkojan med rinnande ögon, skakade hufvudet och såg från solen. Vid stalldörren nära intill syntes tre löddriga kampar bundna: de slog omkring sig med svansarne, fnyste och stampade oupphörligt. På landsvägen i nejden knarrade en grind. Söta herre, en slant, en slant, en slant! — Hofvar dånade, kärhjul skramlade, det resande sällskapet åkte in på gården.

Farbror Mårten syntes på trappan. »Befalla herrarne hästar?» — »Drag för tusan d—r!» — »Är det eljest något, hvarmed jag kan tjena?» — »Skaffa hit ett rep!» — »Anders, skaffa herrarne ett bastant rep, hör du det.» — De resande gingo in i gästrummet. Anders hemtade repet och gick. »Bröder,» sade A, »här ha vi det, som skall hjälpa oss från våra qval.» —

Ett bord ställdes fram på golfvet, repet fästes vid en krok, ärnad att uppbära brödstänger, snaran gjordes, vidgades och afpassades; polygonen stack in sina hufvud, bordet sparkades omkull. — Läsare, fly, fly! De hänga der allesammans.

(Medhjelparen uppträder.)

Det nya

BLADPARHORNEN.

Tidning för literatur och konst.

N:o 2. 1833.

den 12 Jan.

DEDIKATION.

Om med snart försvunna toner
 Dig min blyga sångmö när,
 Der bland Pindens gyllne troner
 Du vid diktens källa står;
 O, så hör min bön, — förunna
 Mig din lyras skatt en gång!
 Hjelp mig du, att jag må kunna
 Sjunga dig en värdig sång!

Kunde jag uti mitt qvåde
 Foga allt, som du det fogar:
*Bord och bräde, säng och släde,
 Kor och katter, stop och plogar,
 Grytor, mattor, stall och logar,
 Skåp som smäller, gris som gnäller,
 Måndag, tisdag, onsdag, torsdag,
 Fredag, lördag; hej, om söndag. — — —*

Chorus.

Men hvem liknar dig i sprången,
 I din lyras djerfva ton?
 Hvem är fri som du i sången,
 Så från rim som från reson?

Kunde jag din bölja vara,
 Hvilken ljuder: *tralala!*

Vore jag ditt eko bara,
 Hvilket svarar: *tralala!*
 Sjöng jag som din vind i viken:
Tripp-tripp-tripp och *vyss-vyss-vyss!*
 Jag försmådde kungariken,
 Konung, vid din sångmös kyss.

Målar du borgmästarns näsa,
 Tycks man stångas af hans horn;
 Följs du på din finska resa,
 Svär man i sitt väderkorn;
 När du regnar, när du platschar,
 Drar man gerna kapprock på;
 Men när åskande du kratschar,
 Signar man och räds ändå.

Chorus.

Men hvem liknar &c.

Filolog, när stormen susar,
 Tolkar du hans språk med: *kras!*
 Siare, när Jofur snusar,
 Vet du, att han nyser: *tjas!*
 Hvarje årstids skick, naturskald,
 I din sång man hör och ser;
 Alla väsens läten, djurskald,
 Känner du och återger.

Luftbalongisk, kan du unna
 Schellings tropp i skyn ett mål;
 Lurendrejisk, i en tunna
 För du in bland korf Jean Paul;
 Pastoralisk, strör du skinkor
 Öfver hela Småland ut,
 Och trollstafvisk, gamla slinkor
 För till Paphos' ö till slut.

Chorus.

Men hvem liknar &c.

Hell dig, skald! Besjung naturen
 Med det tungomål, hon fått,
 Qvittra med en sparf i buren,
 Och med grisen grymta blott!
 Surra med ett mjöd, som gåser,
 Hvina med en storm i ras,
 Och med åskans vigg, som fräser,
 Kratscha alla öron kras!

Chorus.

Ty hvem liknar dig i sprången,
 I din lyras djerfva ton?
 Hvem är fri, som du, i sången,
 Så från rim som från reson?

Freja, poetisk kalender för år 1834.

Svenska literaturen har åter fått glädja sig af ett nytt häfte af denna intressanta kalender. Skalden synes här, ännu rikare än vanligt, hafva gifvit sitt goda lynne luft, och stycket andas allt igenom den gläd-tigaste humor. Läsaren kunde hafva väntat att här återträffa personer från de första delarne af romanen och se deras öden utveckla sig; men med en lekande qvickhet har författaren äfven nu vetat att eludera denna väntan och spänna nyfikenheten. På ett sinnrikt sätt aflägsnar han möjligheten för den förut bekanta personalen att här uppträda och begagnar en tjänste-ande, krukhoppa, att skaffa sig ny uppsättning af folk. Lika så sinnrikt inflätar han i den prosaiska berättelsen några poetiska stycken, en uppfinning, som vi ej varseblifvit i de förra häften. Hvad dessa sån-ger beträffar, kunna vi ej annat än anse skalden i dem hafva öfverträffat sig sjelf såsom naivt naturmålande.

Den imitativa harmonien i dem är förvånande. Allt andas, lefver, talar, allt är mångfald, variation, med ett ord, sann poesi. Ett enda fel kunde man kanske förebrå den eljest förtjusande vårsången, att nämligen de två sista verserna äro nästan för mycket öfverlastade med obestämda ljud. Höstsången, med omvexlande vers och prosa, ett författaren eget manér, är full af glada, frappanta vändningar och glänsande allegorier och utmärker sig i öfrigt genom ledighet, rörlighet och objektiv sanning. Man kan anmärka, att dessa båda stycken i allmänhet ega en högre friskhet och färg än de uti 1833 års Freja införda och mera närma sig skaldens vanliga tonart. Den egentliga romanen i detta häfte med rubriken: *Sex resande herrars bedröfliga öde, hvilka för en obesvarad och hopplös kärlek hängde sig samfält med samma rep och på samma krok*, ger redan genom sin titel till känna sin humoristiska anda. I lätta, luftiga drag och med mycken värma och hastighet för författaren den ganska enkla intrigen till sin upplösning. Ett muntert sjelfsväld och ett spel med läsarens möjliga beräkningar röjdes uti det hela så väl som i detaljerna. Man hade föreställt sig, att den qvinnliga personalen, utgjord af sex flickor från ett mera tvetydigt ställe i staden, skulle vara ingenting mer än böjd att besvara älskarens hastiga och ögonblickliga kärleksförklaring. Men hvad händer? Med mycken resignation förkasta de bestämdt anbuden; och de förskjutne göra genom döden slut på sina qual. En bland författarens eminentaste sidor är utan tvifvel hans stora sjelfbeherskning vid sublimare målningar. Han vet att med fantasiens hela trollkonst lyfta sig och läsaren till en stämning, då man liksom öfverströmmas af naturens- och skönhetens idealer, och se'n ögonblickligt rycka fram med hvardagslifvets mest kontrasterande bilder. Flere dylika vändningar karaktisera äfven denna roman och ge föredraget en sann humor. — Såsom en negativ förtjenst hos detta häfte ville vi anmärka, att det är mera än dess äldre syskon renadt från de i sjelfva verket oqwicka qvickheter,

hvilkas uddar bildas af det plumpa, stötande och ibland verkligt smutsiga. Må detta icke anses såsom någon förebråelse; ingen senterar djupare än vi den lekande talangen hos författaren, liksom ingen är mera färdig att hålla honom räkning derför. Man kan hjertligen roa sig åt den gamla Stockholms-Postens utfall mot detta häfte. Gubben tycks just gripit sig an igen att recensera och fördömma, hvilket som vanligt haft den påföljd, att boken blott desto begärligare köpes.

2. Snapphanarne, gammalt nytt om Skåne, från sjuttonde seklet, af O. K. Svenskt original i trenne delar.

(1832.)

En svensk original-roman af det omfång, som den ofvan anmälda, måste påkalla uppmärksamhet, också om den ej kan tillfredsställa en högre fordran af konst och i många afseenden lemnar mycket öfrigt att önska. Föga lärer något civiliseradt land varit eller vara så ofruktbart på romaner som Sverige; och svenska literaturen kan dock med fog berömma sig af en odling åt de flesta öfriga håll, som täflar med de mest upplysta och bildade nationers.

Det arbete, hvarom här är fråga, följer den riktning, Walter Scott gifvit romanen, och är, såsom alla de tallösa efterbildningarna af hans odödliga mästerstycken, halft historiskt. Tillståndet i Skåne vid Carl den 11:tes tid och under de krig, denne konung förde med Danmark, är ämnet för den historiska bearbetningen, en högre svensk-dansk familjs öden för de romantiska skildringarna i denna roman. Det viktigaste af det historiska elementet koncentrerar sig kring snapphanarne, en mot Sveriges intressen beväpnad hop af Skånes allmoge, hvars företag åter blifvit väckta och understöddas af den nyssnämnda familjens hufvud, generalen Liljenroos, som, ehuru bosatt i Sverige, är det danska partiet af själ och hjerta tillgifven. Med

första delen upphöra snapphanarnes ströfverier att ega betydenhet, och de bortskymmas under fortgången af den andra och framgent genom det kring generalen och hans närmaste omgifning sig samlande intresset. De olyckliga följderna af dennes nit för Danmark och svenska vapnens öfvervigt begagnas till en del såsom grundval för byggnaden af intrigen och fortgången af en kärlekshandel mellan generalens dotter och en ung svensk officerare, på hvars idealiserande författaren synes hafva nedlagt sin yttersta ansträngning. — —

Ett hufvudsakligt fel, hvaraf detta arbete, ej mindre än vida största delen af våra historiska romaner, besväras, är, att det historiska i det samma handteras blott i massor, så att händelsernas lif, nödvändighet och sanning lemnas helt och hållet oförklarade och åsidosatta. Härigenom kommer all vigt att ligga på händelsen allena; och händelsen är dock intet annat än en förkroppsligad oändlighet af motiv, och följaktligen liksom en själlös kropp utan betydelse och lif, om den ej af sina motiv genomströmmas och förklaras. Sättas nu, såsom fallet alltid är, enskilda intressen i konflikt med, om man så vill uttrycka sig, liflösa tilldragelser, så kommer det högre att subordnara under det lägre, under ett intet, och resultaten blifva tröstlösa, då det likvisst är afgjort, att i naturen ingenting sker, som ej i kollektionen af motiv och följder har sin fullkomliga försoning. Det ligger således i djupet af en dylik framställning en sanningslöshet, som är otillfredsställande, då den skapar en skenbar lycka, sårande, då den vållar en, ehuru lika skenbar, olycka.

Exempelvis må här anmärkas den i första delen förekommande obehagligt vilda scen, der de af ett parti snapphanar fångne svenske officerarne förgöras, utan att i motiven till händelsen något betydelsefullt förut releverats, som segrande blefve kvar efter offrens sinliga förstöring. Det är lätt att inse, hvad som bestämt författaren till att anbringa denna målning, den omständighet nämligen, att historien och

erfarenheten bevittna en detta och hvarje dylikt ströfparti egen grymhet, som borde åskådliggöras, men lika så lätt skall hvar och en finna, huru falsk en sådan tafla är, och huru litet verkligheten med sin fördörelse och sin seger, sin ryslighet och sin inneboende tröst genom den samma är träffad. Öfver allt i arbetet röjer sig ett godtycke, som från sin af några historiska data bevakade skuggtron, likt ett blindt öde, beherskar fenomenen; och ingenstädes ser man en ur de verkande krafternas natur framsprungnen nödvändighet. Kevenbergs grymt misshandlade karakter är härpå ett ovedersägligt bevis. Vi träffa honom först såsom förlofvad med hjeltinnan i romanen, och se i honom en man, som, utan så väl egentlig förtjenst som verklig last, likväl icke i något fall gör det förtroende, hvarmed han af sin fästmörs föräldrar omfattas, otänkbart. I fortgången af berättelsen utvecklar sig hans karakter i sanning till hans förmon, han blir bestämd, tilltagsen och nästan ridderlig; tills man med förvåning, efter det han en längre tid varit undanskynd, råkar honom såsom en så fulländad niding, att endast inbillningen, aldrig verkligheten, skapar en dylik. Den enda nödvändighet, som verkar hos honom denna förändring, är författarens vilja att för en mera gynnad älskare förbereda möjligheten af framgång och författarens uraktlåtenhet att i detta afseende upptänka ett mindre stötande motiv. — Generalens karakter är, ehuru i allmänhet mindre misshandlad, dock på långt när icke så hållen, att man af den samma kunde få en bestämd bild. Till att bestyrka detta, må hans förhållande vid det brydsamma besöket af de svenska krigarne anföras. Det ålades honom att, vid äfventyr att se sin egendom brännas, i tid yppa, om några vapen funnes i hans hus. I förlitande på ett lönhvalf, der sådana förvarades, nekar han sig ega några, och står som en misstänkt syndare med osanningen på tungan inför en ung ryttmästare, hvilken han som gubbe och krigare öfversåg och som fiende hatade. Huru litet öfverensstämmer ej hans uppförande här

med det lynne, förf. sökt skildra hos honom. Det hade dock varit lätt att inleda samma verkan af hans förfarande, om man än gifvit det samma en förmonligare ändring. Hvem tvang generalen att tala osant, ja, att ens visa sig och stå till rätta för sin fiende, då han ingenting mer äfventyrat, om han låtit till-sända ryttmästaren rummens nycklar med den enkla helsningen: »sök, och om ni finner vapen, så bränn upp min gård!» Han hade till och med kunnat vid-foga sitt karakteristiska: »d—n i min talg,» utan att derigenom förlora i intresse och natur, vid ett sådant handlingssätt. Älskarinnan i romanen är med icke större säkerhet tecknad. Sällan träffar man hos henne ett drag af ren naivetet, hvilken hon dock skall söka härma, och ibland sänkes äfven hon otroligt från den värdighet, till hvilken man ser, att förf. velat lyfta henne. Hennes utfall mot Stålbrand i 2:dra delen är så litet öfverensstämmande också med en vanlig qvinlig delikatess, att den fläck, hon derigenom ådrager sig, genom hela fortgången af berättelsen sedan förföljer läsaren med obehag. — Stålbrand och snapphanarnes anförare, Olle Ericsson, äro kanske bäst gifna, ehuru båda äro blott tänkta, icke åskådade figurer, och den senare, i mon af det intresse, som kunde fästas vid hans person, allt för litet uppträder och handlar.

Då man i skildringen af Stålbrands karakter igen-känner ett romanförfattare äfven af rang eget manér att uppsöka och slösa fullkomligheter på någon person i deras arbeten, så har jag tyckt mig böra begagna detta rum för att yttra några tankar om det äkta och oäkta i ett dylikt idealiserande och om svårigheten att af alla dessa fullkomligheter, huru många och verkliga man än må sammanställa, bilda en person af sann skönhet, adel och intresse. Må man tänka sig vilkoren för ett skönt anlete och uppdraga dem i sin föreställning så rikt och så skarpt som möjligt. Man tager noggrant ut dimensioner, färg o. s. v. på de skilda partierna och förföljer dem, så långt tanken i deras delar kan se någon betydelse. De sammansättas, och man

borde få lif och skönhet i det helas uttryck, men ser endast stelhet, betydelselöshet och död. Den äkta målaren framkastar en bild. Vi se, att denna panna är regellös som enskildhet och emot proportionslagarna för skönheten såsom del: ögat har ingenting utmärkt, hvad konstlag vidkommer; i det ena partiet efter det andra hittas en bristfällighet, någonting, som man tycker kunde vara vackrare, mera intagande, annorlunda. Men bilden i sin helhet med allt detta oregelbundna lefver, andas, talar, ja, förtjuser genom ett himmelskt uttryck af ädelhet och skönhet. — Konstnären ensam i sin högsta mening kan, att likna smått med det stora, som den Högste Mästaren skapa skönhet i dess sanna uppenbarelse; och han skapar den ur idel motsatser, efter begreppets uppfattning, och hans skapelser äro som naturens lefvande uttryck af styrka och svaghet, af ondt och godt. Deras synliga skönhet är en följd deraf, att han från inspirationens höjd sett blott motsatsernas försoning, förmälning och kastat sitt ljus öfver dem, så att de för andra visa sig likasom för honom, ej såsom söndrade och afskiljeliga, utan förenade och nödvändiga element. Kärleken visar oss en skön typ af konstnärens uppfattning af sin skapelse. Skulle kärleken ej med inspirationens, utan med reflexionens öga betrakta sitt föremål, så kunde ingenting annat än det allmänt mätbara sköna och goda älskas. Men den ser objektet från en högre ståndpunkt, och väsendets harmoni är för den samma uppenbarad, och i och med det samma hvarje, äfven dess minsta, i andras ögon mest misslyckade del, betydelsefull och oföränderlig till något bättre. Hvilken älskande skulle väl vilja se det minsta drag i ett tillbedt föremål förändradt, äfven om han med öfvertygelse visste, att det för hvarje annan förefölle fult? Och skulle han som konstnären kunna i en tafla uppenbara den idé, som hos honom gör detta fula till skönt, med ett ord, framställa hela sin inre uppfattning af väsendet, så skulle det fula försvinna ur hvarje annans föreställning och för alla visa sig

försmultet i en högre skönhet såsom ett dess nödvändiga beting. Kunde man afsöndra alla de partiklar, som ingå t. ex. i ett äple, så skulle man få några söta, några bittra; och hade man då ej känt den smak, de i sin förening frambringa, och det blefve fråga om att sammansätta något för smaken ljuft, hvem skulle ej tycka att det bittra borde förkastas, och likväl se vi, huru förenliga de båda synbara stridigheterna äro, och hvilken fulländning de, försmultna med hvarandra i äplets natur, ega och uppenbara. Denna lag genomgår naturen och försonar vår känsla med tanken, att det finnes en motsats till det, som är godt. —

Det ges hos hvar och en någonting, som, tänkt afskildt och i och för sig sjelft, vore ondt, men som i sin förening med något annat, med något i sig sjelft tänkt godt, upphör att vara ondt och är snarare det verkliga godas vilkor, och därför så nödvändigt, att det ej kan bortönskas. Så finnes också i naturen intet absolut ondt, utan tanken blott skiljer det onda och det goda, likasom i naturen ingen absolut kropp eller död utan själ och lif finnes, ehuru tanken skiljer det förenade i dess bägge motsatser; om någon därför sammansatt en person af blott tänkt ondt eller tänkt godt, så har han producerat en osanning, ett varande, som icke är och i naturen ej, utan endast i tanken har sin motsvarighet. Till brister af detta slag gör sig största delen af romanförfattare saker, ehuru i mer och mindre mon. Det är väl sant, att ingen roman visar oss det absolut goda personifieradt i hvar och en af sina särskilda personer, ty man har lätt funnit, att af idel ljus ingen effekt kunnat tillvägabringas, emedan i det samma icke existerat en skenbar strid; men de fleste författare hafva deri irrat, att de på ett predestinerande sätt hopat allt det goda på en, allt det onda på en annan, då det likvisst är med enskildheter samma förhållande som med totalitet, så vida äfven det minsta är i oändlighet det störstas typ. — Vi se här tydligen, hvaraf det kommer, att blotta förståndet ej mäktar dana konstverk; det ser nämligen blott stridigheter,

och tänker, men ser ej deras inre förlikning, hvaraf följden är, att det blott kan visa dem sammanställda, icke förenade. Det synes häraf också, att min mening ingalunda är, att man skulle danat en sann person derigenom, att man i dem sammanställt tänkta motsatser; tvärtom är det just en sådan sammanställning, som gör, att, som man säger, en karakter ej är hållen. Endast i förenade motsatser ligger det goda, det sköna, och röjer sig desto sublimare och mera glänsande, ju större intensitet man i de förenade motsatserna anar, likasom den elektriska gnistan exploderar dess skönare, ju högre polerna stegrats. En moralisk karakter är därför en uttryckt försoning mellan stridigheter, som kunna anas, och den är mer och mer skön, ju mer allmän den uttalar den idé, i hvilken stridigheterna finna sin försoning. Ännu en gång, man bildar således genom att sammanställa blott tänkta fullkomligheter ingen verklig skönhet, lika så litet som lag, ehuru den är den högsta tänkbara moraliska pol, eger någon betydelse, om icke en med den förenlig motpol är märkbar; då å andra sidan i lag- och öfverträdelse-elementets synliga förmålning allt ädelt, godt och skönt ligger uppenbaradt. Och nu stöter man på det om Stålbrands karakter förut yttrade, att den är tänkt och icke åskådad, och att den med alla sina goda sidor därför synes färglös och icke lefvande.

— — — — —

Då hvart och ett arbete i skön konst måste vara ettdera af de bägge, antingen ett sant konststycke eller en efemer produkt af en diletterande förmåga, så är det nödvändigt, att kritiken mäter det samma med den dubbla måttstock, som passar för hvartdera af dessa båda slag. Lägges nu en högre konstfordran till grund för omdömet, måste recensionen alltid bli ofördelaktig, om arbetet ej eger den fulländning och höga betydelse, som är ett sant konststycke egen; men man gör orätt, om man deraf sluter, att arbetet ej eger något värde. Den andra måttstocken, som ej utan obillighet får lemnas oanlagd, kan ge helt andra resultat och

visa ett öfverskott af förtjenster, som berättiga arbetet alltid till uppmärksamhet, och i flere afseenden till bifall. Oaktadt alla bristfälligheter, har äfven denna roman många sidor af intresse, och jag ville mer än ogerna hafva så misslyckadt uttryckt mina omdömen öfver dess fel, att de icke lätt skulle kunna fattas såsom förenliga med de loford, dem jag anser romanen förtjena och räknar för en tillfredsställelse att kunna uttala. — — — — —

3. Främlingen från Norden. Berättelse af R—a.
(1832.)

Signaturen R—a* är troligen för större delen af detta blads läsare icke obekant. Oberäknadt ett stort antal mindre, poetiska stycken, alla af en sällsynt teknisk fulländning, dem man finner införda i de under senare åren utkomna literära kalendrarne, hafva vi af denne unge författare tvänne dramatiska kompositioner, nämligen Vildsvinsjagten och Hagbart och Signe, af hvilka den senare i synnerhet är af stort omfång. I Främlingen från Norden har hr R—a försökt röra sig inom ett slags novell- eller roman-form. Den enkla och inträglösa anläggningen i detta arbete är i korthet följande: Yngre sonen till en förmögen egendomsherre i England har nyss begravit sin far och sett stamgodset öfverflyttas i sin äldre broders händer. Missämja uppkommer snart genom olikhet i lynnen mellan bröderne, af hvilka den äldre är lefnadsfrisk, glad och utsväfvande, den yngre dyster, känslig och regelbunden. Berättelsens hjelte beger sig därför till London, i afsigt att ingå i statens tjenst. I hufvudstaden träffar han en akademi-kamrat, en ung målare, som föreslår en resa till Italien, hvilken han efter ett

* E. W. Ruda.

kort betänkande förklarar sig villig att företaga. I Rom träffar han på ett värdshus en sin faders gamle vän, en engelsk amiral, som var gift med en italienska och bofast i nejden af Manfredonia vid Adriatiska hafvet. På dennes inbjudning beger han sig i sällskap med amiralen till hans gods, gör bekantskap med hans familj och råkar snart i en kärlekshandel med sin värds yngsta dotter. Tilldragelser, som hvälfva sig kring denna kärlek, upptaga största delen af boken. Emellertid yppar det sig, att hon är katolik och att hennes egande vore fästadt vid nödvändigheten för honom att öfvergå till samma lära. Då han ej kan ingå på detta vilkor, besluter han att ej genom fortsatta bevis af tillgifvenhet ytterligare hålla den unga flickans hjerta fängsladt och reser med försakad lycka hem, dit han nyss förut blifvit genom bref kallad af sin sjuke och aftynade broder. Hemkommen träffar han sin bror i dödens armar och hinner ej mer än bevisa honom en kort gärd af vård och ömhet och se honom dö. Bland bipersoner i berättelsen finnes en ung grefve, som på sätt och vis spelar rolen af rival och har en duell med vår riddare, hvilken dock ej blir så blodig som en annan hans tillställning, ehuru äfven den får mindre svåra följder genom den förut nämnde unge målarens mellankomst. Denna korta exposition af gången i arbetet visar redan tydligt, huru litet det i sin hela uppfattning är beräknad på det slags effekt, som åstadkommes genom sammantrasslade skickelser och belägenheter med deras slutliga förklaring och upplösning. Det hade också varit väl, om författaren lyckats att genom talangens utvägar göra sin bok underhållande, utan att tillgripa ett i alla fall till sitt konstvärde underordnad medel. Men det icke snillrikt förebygda fall inträffar här, att skildringen, som till sin tendens är fri från intrig, icke är det fullt i detaljer, utan tvärtom har partier, som närma sig nog mycket de vanliga roman-ingredienserna. Härigenom har en disharmoni uppkommit mellan det hela och dess delar, och taflan, som eljest vore enkel och

okonstlad, brister i perspektiv och enhet. En ibland de viktigaste regler, dem en författare har att iakttaga, är att icke ge en underordnad del ett gran mer af intensitet, än den jemnt behöfver för att organiskt ingrediera och fylla sin plats i det hela. Öfverträdes denna regel, så är endera oundviklig af dessa båda möjliga följder, antingen att öfverskottet af delens intensiva karakter uppfattas såsom en sjelfständig grund för en egen rad af verkningar och, då dessa uteblifva, står öfverflödigt och betydelselös kvar, eller också att detta öfverskott till den grad ändrar och borttrasslar detaljens natur, att den upphör att synas underordnad och gör i sin helhet det samma gällande om sig, som nyss sades angående öfverskottet.

Man hör ofta i recensioner af i synnerhet romaner, noveller och dylikt sägas, att den eller den personen uppträder onödigtvis, att den eller den tilldragelsen är öfverflödigt och utan samband med det hela; alla dessa fel låta ytterst förklara sig ur den synpunkt, vi här förut sökt antyda. De grunda sig alla på en disproportionel uppfattning af delarne och det hela. Den onödiga personen hade såsom blott lätt tillskuggad och undanskjuten i fonden varit kanske behöflig och på sin plats; framdragen i en ljusare dager och bestämmande tecknad, öfverskjuter den sin idé och är förlorad för sig sjelf och förstörande för det hela. Alldeles på samma sätt förhåller det sig med händelser, som skola förklara eller förbereda andra. I det arbete, hr R—a nu gifvit, träffas icke sällan fel af denna beskaffenhet, ehuru minsta delen är af särdeles störande inflytelse. Exempelvis må antydas, så obetydligt det än kan förefalla, att, vid berättelsen om sällskapet resa från Rom till amiralens egendom, för stor dager är lagd på de försigtighetsmått, man vidtagit mot rövares möjliga angrepp. Föga torde många läsa de få rader, som innehålla skildringen af resan öfver Apeninerna, utan att någon af dem väntar med visshet att få se bland de dystra bergen ett uppträde med någon rövare-hord. Och denna skildring är likväl så

kort och i det hela taget så litet markerad, men orsaken till dess betydighet på sitt ställe är, att den icke till hela sitt omfång är underordnad, utan innefattar i sig ett visst något, som är mer, än hvad som för dess ändamål behöfdes, och som man icke kan supponera stå der onödigtvis. Det är detta något, detta öfverskott, som likt en imaginär medelpunkt antyder en blifvande cykel af händelser, hvarigenom den väntar sin bestämning och väsentlighet, ehuru det stannar vid en blott antydning. Rec. har uppehållit sig vid denna anmärkning icke så mycket för exemplets vikt som för vigten af dess tillämpning. Han förutser också, att mången skall finna hans åsigt af det valda momentet för mycket skrupulös och kanske ensidig; vore den i sjelfva verket sådan, så vill han hafva hänvisat till ett annat mera ögonskenligt fall, som icke kan fela att göra hans påstående i allmänhet tydligt, den omtalte grefvens förfarande nämligen, då han med all ceremoni lejer en bandit, för att mörda sin rival. Skulle en italiennes hämndlynne skildras, så hade skildringen bort modereras så, att den kunnat ingå som en integrerande del i berättelsens helhet; men hvar till detta skarpt tecknade nidingåd, som ej verkar andra följder än den, att rivalen får sig en skråma? I framställningen hotar dock detta företag att bli en källa till de rikaste och mest utgrenade förhållanden mellan berättelsens personal. — — —

Hvar och en har erfarit och vet, huru olika man uppfattar förhållanden, som man genomlevvat, och förhållanden, i hvilka man lefver. De förre, äfven om de varit mindre intressanta, framstå dock alltid för inbillningen i en egen glans, de senare förefalla alldagliga, om de än vore huru viktiga som helst. Orsaken är, att erinringen bibehåller blott ljuspunkterna och låter det matta, släpande och störande bortfalla, då deremot fantasin i det närvarande nödgas genomgå öknar af tomhet och enformighet i hvarje prick af tiden, för att omsider slappad hinna en ädlare njutning. I de arbeten, stora målare af naturen och lif-

vet lemnat, föres man med drömmens snabbhet från ljuspunkt till ljuspunkt; den mindre talangen, om den vill teckna troget, slår varsamt alla hvardagstråkets bryggor mellan de glesa partierna af något intresse och låter en, trött och vaken, genomkämpa mödorna af dessa öfvergångar, för att då och då huggas med någon förströelse och njutning. En stor författares blick i lifvet är såsom minnets, den ser af allt blott det, som tjuvar, och därför återspeglar den icke heller annat. I den berättelse, hvarom här är fråga, förekomma nog ofta sådana öfvergångar, hvilka stå der mindre för sin egen skull, än för att utan halsbrytande språng fortskaffa läsarens inbillning till gladare ställen. Öfver allt, der dialog förekommer, besvärar arbetet i synnerhet af dylika brister. Till bokens företräden, som visserligen icke äro få, alldenstund den vid genomläsningen efterlemnar ett angenämt intryck, hör dess rena anda, äfvensom den oerfarna, barnsligt ädla enfald, som hvilar öfver alla dess taflor. Den enda verkliga bekantskap, man i dem gör, är väl författarens, men det händer icke alltid, att sådana bekantskaper äro tillfredsställande som denna.

4. Andelunden vid Kassin. Svenskt original af
Fröken R***.

(1832.)

Fröken R*** har någon gång tillförne sett anmärkas vid en och annan af de i sanning ovanligt många små romaner, hon utgifvit, att dessa, oaktadt nutidens förkärlek för och hyllning af en historisk anstrykning i dylika skrifter, likväl fortfarande hållit sig vid den sentimentalt patetiska gamla romantiken. Det ser nästan ut, som skulle författarinnan i senare tider i yttre måtto börjat att temperera sitt manér, och man finner äfven i ofvan nämnda arbete en histo-

risk person såsom dess hjelte. Erik den fjortondes olycklige son är hufvudföremålet i berättelsen. Man gör hans bekantskap såsom en fruktad ande i en lund vid Kassin (deraf styckets benämning) och ser honom äntligen bli en medgörlig och sensibel älskare. Förf., som vid detta förhållande haft ett öppet fält för antiqvariska m. fl. exkursioner i Walter Scotts stil, har dock så litet gifvit rum åt tillfället att modernisera sitt verk, att man vore frestad tro, det hon principmässigt förkastat den rådande opinionen i de flesta af dess fordringar, så framt ej en i hennes författarförmåga antagen, genom vana eller läsning bestämd åsigt af naturen lättare förklarade hennes arbetens egna gammalmodiga lynne. Att anställa en vägning af det gamlas och nyas förtjenster skulle, om den låge inom recensentens förmåga, leda till en vidlyftighet, som öfverskrede hans syfte med denna uppsats. Det kan vara nog för hans ändamål att säga, det författarinnan i sin diktart rör sig med ledighet och skickligt vet begagna dess resurser. Hennes föredrag, hvars förtjenster rec. synnerligast ville erkänna, är klart, rundadt och intalande; hon förstår att till små scener af ett mutande intresse leda de mildt tänkta fantomer, som framställas; hon vårdar, så vidt detta manér tillåter, sannolikheten och sammanknyter med talang detaljerna. Derför kan man icke utan en sårande känsla från bländverket af hennes drömbilder kasta en blick mot konstens högre rymd med dess friska natur, dess sanning och verklighet, och man måste dock göra det, för att fylla den tomhet, de lemna i ens sinne, oakadt deras partiela behag. Den i dagligt tal ofta, ehuru orätt, så kallade poetiska blick i lifvet, som tänker blott dess förhållanden och ser dem icke, tillhör författarinnan. Allt i hennes arbeten är därför blott imaginärt. Man måste, för att följa, för att fatta henne, abstrahera från verkligheten, glömma den sanna skönhet, som af den uttryckes, och svärma i en illa kallad idealisk verld, hvars moln-gestalter väl kunna blända, men aldrig trösta och mätta.

Ville man göra några speciela anmärkningar vid den roman, hvarom här närmast är fråga, så kunde man säga, att effekten af den förmenta andens snara fall till hvardaglighet ej är god; att den vilkorliga frihet, författarinnan i sitt antagna manér njutit, ibland blifvit med för stor enformighet begagnad, såsom t. ex. då den blifvande älskarinnan två särskilda gånger måste falla och svimma, älskaren åter en gång bringas i en lika belägenhet genom striden med en varg, för att ett möte dem emellan måtte förmedlas, då, om bägge befunnit sig helbregda, endera enligt intrigens lynne varit nödsakad att springa undan den andra. Det är blott enformigheten i medlen, rec. klandrar härvid, icke att sådana tillfälligheter blifvit tillgripna för ett ändamål; ty i detta afseende lemnar författarinnans manér vidsträckta rättigheter, så skugglikt än allt är, som trälar under yttre tilldragelser. Rec. förbigår vidare anmärkningar, ty de låge dock alla åt samma håll, som de redan gjorda. I allmänhet gäller om denna roman, att den eger förtjenster nog, för att vara en underhållande lektyr för den, som utom verkligheten söker sina idealer; åt den deremot, som älskar att se naturen sådan den är, har boken svårligen något tillfredsställande att bjuda.

5. Samlade dikter af Euphrosyne. Första delen.
(1832.)

En hastig blick på karakteren af den gamla och nya skolan i Sveriges vitterhet torde vara på sitt ställe i en recension af Euphrosynes* arbeten, då denna författarinna kan anses för en bland de mest utmärkta representanter af det parti, som i Sveriges litteratur tillvägabragte en, ehuru genom det gamlas fall mer än genom det nyas införande, rättfärdigad brytning. Jag gör denna åtskilnad, emedan att upptäcka och förkasta

* Fru Julia Nyberg, född Svärdström.

något felaktigt alltid är ett steg längre fram mot odling och fullkomlighet, och emedan, med förtjensten häraf, det nyas förfäktare kunna anses hafva i sina idealer inrymt svaga sidor till motsvarighet mot dem, de störtat.

Då den svenska sångmön vid Leopolds och Kellgrens tid låg i bojorna af Frankrikes smak och vittra åsikter, var hon ingalunda för första gången slafvinna. Allt sedan den nordiska halföns hjelteperiod med dess vikingafärder, strider och egna storartade religion, tyckes Sverige saknat en sjelfständig, ur dess bebyggares och dess naturs innersta väsen framsprungnen poesi. Redan de från en ganska aflägsen tid härstammande svenska folkvisorna, i hvilka man, om någorstädes, borde kunna upptäcka en egendomlig ande, äro så matta, färglösa och obetecknade, att icke ett enda land med oberoende kultur producerat något med dem i svaghet jemförligt. Ännu skralare var förhållandet med de skaldeförsök, som senare gjordes af särskilda namngifna författare. Stjernhjelm, så ojemförligt han än framlyser ur skaran af poetiska diletanter från hans närmaste tidevarf, var dock sjelf snarare dilettant än konstnär i ordets sannaste bemärkelse och efterlemnade såsom sin viktigaste produkt en komposition, grundad på en lånad allegori och utförd med en didaktik, som var mer ett aftryck af den odlade då-tidens åsikter än af en individuel skaldenatur. Dalin, den närmast efter Stjernhjelm vigtiga personen i Sveriges sköna literatur, var än mindre än hans föregångare egnad att representera ett lands poetiska förmåga. Med Gustaf den tredje fick vitterheten ett friskare lif och en högre potentiering. Icke dock så, som skulle han framlockat ur nationens hjerta en egen och karakteristisk poesi; tvärtom befästade han det utländska, på Sveriges skaldesinne kastade oket, derigenom att han auktoriserade det samma genom egna verk och vande opinionen att deruti se blott ett blomsterband af den högsta skönhet och smak. Men en vidsträcktare kärlek för vittra yrken väckte

och underhöll han, äfvensom skalderna, genom den ton han införde, leddes till att utvidga gränserna för sina ändamål och mera uteslutande arbeta för de sammans uppnående. På detta sätt fick Sverige verk nästan i alla poesimens grenar, och man kan tryggt påstå, att, om det inre värdet och nationaliteten af de poetiska alstren motsvarat deras yttre mångfald och vidd, denna tidpunkt varit en bland de sällsporda i länders historia, då allt, hvad i deras befolknings sinne slumrat stort och ädelt, likasom genom ett trollslag på en gång antager form och framstår i synliga gestalter af sanning och skönhet. Men så brokig och omvexlande än ytan af Sveriges litteratur vid denna tid är, så enformig är dess inre ton och så slapp den lifsfläkt, som genomgår den samma. Öfver allt ser man blott reflexion; den åskådningslika uppfattningen af lifvet och naturen, hvars uttryck alltid blifva lika mångfaldiga som de åskådande individerna, träffar man ingenstädes. (Jag talar här om den gustavianska skolan). Likasom rubriken läses främst vid hvarje stycke, så tänktes den äfven främst af skalderna då; utförandet var en analytisk utläggning af de föreställningar, som lågo under rubrikens begrepp; det var lyckadt och ansågs för poesi, om det med ett vårdadt språk och med ljudet af en metrisk diktion först uttömde sitt ämne, för det andra gjorde det med en antitetisk uddighet, rationel didaktik och historiska exempel. Hit höra dessa ändlösa visor om tålamodet, religionens tröst, dygden, en stadig man, ett odödligt namn m. m., som i oändlighet växte öfver den svenska parnassen och skulle bilda dess lyriska blomstergård. Likasom kraften, friheten och fosterlandskänslan nu utgöra våra författares utnötta tema, så visste man då för tiden af dygden, sinnesstyrkan och redbarheten. Det är beklagligt att se dessa heliga lifspotenser hänga såsom skyltar öfver ett kallt rimmeri, som med tomma begreppsformler vågar bjuda till att framtrolla deras väsenden. Det fans en skald under den redbara dygdeperioden i Sveriges vitterhet, Franzén, som besjög dygden lika

flitigt som någon annan, men med den stora skilnad, att den ej syntas såsom rubrik i hans sånger, utan lefde der i sina element: oskuld, kärlek och glädje. Med ett ord, man förbisåg den sanning, att ur begreppet ingen idé kan framspringa, så vida begreppet till sin natur är ändligt, men idéen oändlig, och att en poesi, som icke är idealisk, d. ä. i sig innebär sitt väsende, är ett oting.

Sådant var förhållandet med den lyriska skaldearten; med den episka stod det ej bättre till. Vål hade Gyllenborg gifvit ett arbete i denna ton af det största omfång, — men hvad och hurudant var det till sitt inre? En ännu mer opoetisk imitation af Voltaires och Virgiliis opoetiska epopéer. Samma öfvervigt af reflexionen, som utgjorde det lyriska skaldeslagets svaga sida, är äfven här synlig och nästan ensam verkande. Ty till reflexionens område höra äfven dessa inbillningskraftens fantomer, som icke ligga i sakernas natur och af den poetiska inspirationen ögonblickligt uppfattas, utan, af inbillningen ensidigt tillskuggade, af begreppet lika ensidigt anbringas eller förkastas. Då nu fostren af detta begreppets fullkomliga själfsvåld tillika skola tvingas under lagar, dem de i sig ej ega, skola antaga uttryck af harmoni, af vers, kan man finna, hvilken förbistring dervid måste uppstå. Hos Gyllenborg visar sig dess följder i en tröttande slapphet och en arbiträr uttänjning af ämnet och tanken, i det att hvarje fiktion utan inre nödvändighet på långa vägar måste söka ett slags samband med sin närmaste granne och tillika afpassas efter meterns och rimmets jernhårda fordringar.

Äfven Oxenstjerna i sina idylliskt episka målningar lyckades, oaktadt sitt obestriddliga snille, blott i små grupper att hinna detta skaldeslags idé. De så mycket berömda poemen Skördarne och Dagens stunder, hvad äro väl de, betraktade från konstens högsta synpunkt? Naturen, då hon uppenbarar sig för oss i bilder, talar icke till oss successivt genom dessa bilders delar, emedan i detta fall, då delarne kunna

i oändlighet underafdelas, uppenbarelsen aldrig skulle bli hel, utan den ingriper i vårt medvetande genom effekten af dessa delars harmoni. Vill därför konstnärn teckna naturen, så må han ej söka träffa hennes bilder derigenom, att han ängsligt uppräknar till dem hörande delar, utan han måste uppsöka och återge de konturer, i hvilka alla delar smälta tillhopa, och hvaraf hvarje särskild får sin bestämning och betydelse. I annat fall löper han fara att, sväfvande utom åskådningen af det hela, borttrassla bilden mera än återge den, därför att han icke eger någon måttstock för delarnes vikt och ställning till det hela och således ej kan gifva hvar och en af dem, hvad dem tillkommer. Det är just denna åskådnings-förmåga af det hela, som utgör konstnärns vishet vid val och behandling af detaljer; men denna finnes i ringa grad hos Oxenstjerna. Därför ser man äfven hos honom mycket ända till ledsnad uttänjdt, utan att det, han velat framställa, derigenom blir klarare eller mer antager gestalt för ens inbillning. Allt hos honom är splittradt i små tafflor, och de små tafflorna åter i smärre. Det är hans storhet att då och då lyckas lifva en liten grupp, och till och med denna förtjenst har han utöfver de flesta af sina samtida skalders.

Det mest skattade, man i dramatiken egde, var af Leopold och Kellgren. Den senares arbeten af detta slag voro dock till största delen versificerade omskrifningar af konung Gustaf den tredjes dramer. Så mycket talang Kellgren än nedlagt härpå, hade dock företaget i sin grund svårigheter, dem ingen konst kunde öfvervinna. Leopold mätte sina krafter i tragedien, med den franska scenens prisade författare till mönster. Hans personer äro mindre tragiska karakterer än oratoriska snillen. De handla litet, tala mycket och känna intet, när man med känsla menar något, som har sin nödvändiga följd i uttryck och gerning. Tragedien, såsom han behandlar den samma, är därför mera lyrisk än dramatisk, men lyrisk på samma sätt och likaså oegentligt, som de till formen lyriska styc-

ken från hans skola, hvarom förut blifvit taladt. Om man företoge sig att ur dialogen t. ex. i Oden uttaga bitar och ge dem lämpliga titlar, finge man otvifvelaktigt med några penndrags ändring en mängd styc-ken, som både till längd och inre lynne motsvarade de så kallade lyriska. Ett sådant öfverskott af det ly-riska elementet i till formen dramatiska verk träffar man allmänna, än man skulle tro; det utgör den dramatiska dilettantens sätt att fylla de luckor, en bri-stande uppfattning af karakter och handling lemna. Men hvad särskildt angår de spår af dramatisk fiktion, man i dylika arbeten, och så äfven i Leopolds, upp-täcker, bära de vanligast samfält pregeln af reflexionens ensidiga bemödande att lägga sanning i människohjer-tats funktioner. De sålunda danade karaktersdragen ega allt utom tydlighet och bestämdhet. Väl kan för-ståndet i deras inbördes förknippning icke se någon egentlig stridighet, men det upptäcker också i hvar och ett af dem särskildt ingen oersättlighet. Det kan i det enskilda draget alldeles icke erkänna ett be-stämmt ackord till alla de öfriga, utan finner andra, som med samma sannolikhet och lika harmoniskt kunde intaga dess plats. Med det äkta dramatiska geniets skapelser är förhållandet helt annat. Dessa visa sig redan för den blott instinktliska uppfattningen såsom verkliga, lefvande och bestämda. Vill förståndet jägta efter sanningen i deras enskilda drag, så finner det med förtjusning, att ju djupare det tränger, dess mer ligger ovilkorligheten af äfven de minsta nyanser i uttryck och handlingssätt klar och bestyrkt för dess ögon. Förståndet står till sådana konststycken i samma förhållande som till myten. Det ser i dem ett blott för det ogrumlade medvetandet fullt genomskådligt djup af sanning och skönhet, men finner derjemte, att spekulationen, så vidt den mäktar göra eröfringar deri, träffar endast lagar och nödvändighet.

Till denna inre ofullkomlighet i den gamla sko-lans alster kom ännu en annan, på sätt och vis yttre. Nästan alla hade de uppträdt i poesimens styfkjortel, den

breda, enformiga och stela alexandrinen. Om något versslag i världen är oskickligt att smyga sig efter och uttrycka tankens modifikation, så är det detta. Glädje och sorg, hastighet och hvila, styrka och vekhet, allt antager i dess former samma ton. Den olyckliga pausen i dess midt är ett oöfverspringligt hinder för all ledighet och afdelar versen i två fullkomligt likformiga delar, på hvilkas alla taktfötter den fortplantar ett sitt starkt bestämda ljudfall: »Ur *templets gråa torn* | hör *midnatts-klockans slag*.» Här seglar gehöret öfver versen alldeles som en julle, hvilken för hvarje våg stöter mot grund och midt i farten stöter hårdast och sitter längst fast. Den antika jamben, som liknar alexandrinen i allt utom i den reguliera takthvilan, hvilken ojemförlig ledighet har ej den deremot?

»När *allt* den svaga menskan tyckes öfverge,
Står hoppet, *hoppet* ensamt qvar och sviker ej;
Fast glädtigt sjelf med *sorgen* det förtrognast är.
Hvad om dess gyllne drömmar *gäcka*? Hvarje dröm,
Som svek, försonas mildt utaf en *ny igen*.»

Här löper ljudet lätt öfver versen för öfrigt och hvilar blott, der tanken lägger vikt uppå. Att denna variation af ljudfallet kan ytterligare mångfaldigas, behöfver ej omnämnas.

Det var dessa omständigheter, i förening med flere andra, dem utrymmet nekar att utveckla, som föranledde den reformation i svenska vitterheten, af hvars utförande den nya skolan skördat en förtjent ära.

Det är olyckligt, om ett land eger blott medelmått i sin poesi; men än olyckligare är det, om det samma i afgudisk blindhet upphöjer denna medelmått till föremål för sin dyrkan. Att efter förmåga rycka glittret af bilderna och blotta dem till deras sanna värde, en åtgärd, som i början vanligen får namn af kittslighet och vrånghet, blir därför en menskelig och medborgerlig pligt. Men då det fullkomligt rätta, i hvad sak det vara må, är helt och hållet oberoende

af alla sina afarter och följaktligen med ingen af dem kan sägas vara i öfverensstämmelse eller strid, så måste hvarje auktoriserad afart, för att kunna upphävas, betinga en annan motsatt, som, om den erkännes, utesluter den förra. Det var därför naturligt, att, vid striden emellan de båda skolorna, till kamp emot den rådande ytterligheten, en motsatt ytterlighet skulle utvecklas. Orätt skulle man dock antaga, att den sanna poesien låge midt emellan dessa ytterligheter, ty denna har en egen lifsprincip, som inom hela området af de båda ytterligheterna på intet vis behöfver anträffas; men om man påstode, att det rätta i några till poesien hörande omständigheter låge mellan dem, skulle man icke misstaga sig. Och härur kan man åter leda den sats, att en grad af poetisk skönhet kan uppenbara sig i hvardera skolans former, ehuru fullkomligheten ligger utom båda. Härvid må dock den anmärkning göras, att en författare, ehuru han kan sägas i allmänhet höra till en viss skola, därför i ett och annat af sina arbeten kan visa sig oberoende af en sådan och nå en fulländad skönhet. Så t. ex. har hr Atterbom stycken, i hvilka den poetiska skönheten hvilat ren och ogrumlad, och som icke med skäl få föras till någon skola.

Men hvad utgör då det karakteristiska i den skaldekonst, hvarmed fosforisterna uppträdde? De ville störta den onaturligt enformiga alexandrinen och upptogo till motsats mot den en tallös mängd andra versformer, nästan lika många, som ur alla nationers poetiska alster samfält skulle kunna utletas, med förbi-seende deraf, att versslaget, så mycket det än synes vara en arbiträr utsida, har sin i språkets, i ämnets, i nationens individuella utbildning grundade nödvändighet, och att det samma, i stället för att i detta förhållande utgöra skaldens frihet, i motsatt fall blir den boja, hvars menliga inflytelse ingen ansträngning af hans konst skall kunna aflägsna. — De sågo i de äldre författarnes skrifter en praktisk didaktik, som vid skenet af den nyare filosofiens fackla icke kunde annat än förefalla dem ofta osann, oftare slö och ytlig. I

dess ställe införde de en senare forsknings teoretiska resultat, hvilka, genom svärmiska utflykter af fantasien lyftade upp i ett mystiskt halfdunkel, troddes utgöra poesiens väsen.

Att blotta filosofiska satser, i meter klädda, aldrig kunna vara poesi, ehuru hvarje poetisk skapelse är en outtömlig källa att leda sådana utur, tycktes man för-gäta. Men — hvad som härmed står i närmaste be-röring — då de gamle fästat all vikt vid uttryckets och begreppets oskymda tydlighet och utförliga be-stämning, anbragte de nyare, som tyckte sådant hafva ledt till matthet och uttänjning, med en äfventyrlig logik ofta blott dunkla antydningar i stället för tankar, och äfven dessa fulla af intet sägande praktord och sig sjelfva upphäfvande ordfogningar. Här af hände, att, då de gamle redigt sade mycket obetydligt, sade de yngre mycket obetydligt tillika oredigt, så att lä-saren, som i de förres verser genast finner, hvad han får hålla till godo, i de senares först måste genomgå en mängd stora både förhoppningar och mödor, för att vinna lika litet. Det är klart, att här är fråga om ytterligheter i de båda skolornas manér och icke om författare, hvilkas lyckade alster kunna vara många och viktiga, och hvilkas felslagna produkter ensamma antagas såsom karakteriserande den ena eller andra skolan.

Det är med speciel aktning äfven för den förfat-tarinnas talang, hvarom här är fråga, som rec. gör denna anmärkning, jemte det han utber sig läsarens medgifvande att få yttra några ord särskildt om hen-nes nu utkomna samlade dikter.

Följande äro de skaldestycken, hvarmed Euphro-syne öppnat samlingen af sina arbeten: Christo-phorus, en legend; Psyche, dramatiserad saga; Vublina, dramatiskt poem; Nornan; Minnessång öfver Hedvig Charl. Nordenflycht; Klipp-kyrkan (ett poem i åtta romanser), och Oithona. En saga på prosa: Den sköna Cunigunda slutar första delen. Alla de här uppräknade poemen äro af

större omfattning; i synnerhet de fyra först nämnda. I stället för att ge en särskild kritik öfver hvar och ett af dessa stycken, inskränka vi oss till att i allmänhet betrakta författarinnans manér, och detta mer med afseende på fel än förtjenster, så vida de förra äro framställbara, de senare icke, och så vida vi anse de förra vara vida mindre egendomliga hos författarinnan än de senare.

Utan tvifvel har Euphrosynes talang, likasom mången annans, tagit en missriktning, vid hvilken dess medfödda företräden lidit, om också ej gått förlorade. Hennes allt för stora hyllning af den nya vitterhetens egenheter, och de gärder, hon åt den samma skattat, hafva bestämt hennes manér och uppfostrat hennes anlag annorlunda, än naturen tyckes menat. Enkla, inom trängre gränser hållna uttryck af ett varmt och rent hjerta hade hennes sånger kanske blifvit, om naturen och icke en skola fått leda hennes bildning, och de hade då genom symmetri och fulländning ersatt, hvad som brustit i storhet och omfattning. Rec. har tyckt sig finna ett stöd för denna förmodan i de stycken af mindre plan och enklare anläggning, dem han funnit ibland mängden af författarinnans förut offentliggjorda produkter, och som i afseende å framställningens renhet, idéns naivetet och någon gång rörande behag varit jemförliga med de lyckligare lyriska poem, Sverige eger. Det höga i karakter och handling, det enkelt sublima i myten, det dystra och storartade i naturen, passionen, hämnden, med ett ord, allt, hvarelifvet uppträder i djupare och mera grotteska gestalter, är utom omfånget af hennes talang, och att hon företrädesvis behandlar sådana ämnen, bevisar blott, att hon ej rätt fattat den samma. Visserligen är det vid målningar af en sådan art lätt att skenbart lyckas, ty sjelfva ämnet tillåter och underlättar en pomp i bilder och utflygter, som kan blända, huru oäkta den än må vara; men att sannskyldigt lyckas, dertill fordras ej blott ett geni af högsta ordningen, utan också ett af helt annat lynne än Euphrosynes. Derför måste man

äfven finna, att de bästa af förf:s ofvannämnda kompositioner äro de, hvilkas uppränting grundar sig på en gifven tradition, såsom t. ex. Christophorus och Psyche. I dem är anläggningen förut gifven, och de stora och säkra konturerna måste alltid blifva qvar och påkalla beundran, huru mycket man än kunde hafva att anmärka mot författarinnans sätt att inkarnera dem; då deremot i de stycken, som icke ega en lånad plan, den samma är till den grad sväfvande och töcknig, att man med svårighet deraf skall kunna skapa sig en någorlunda tillfredsställande bild. Man behöfde blott utveckla denna jemförelse, och man skulle öfvertygas om, hvilket tillskott af en uppfinnande, ordnande och sammanhållande förmåga Euphrosyne hade af nöden, för att med verklig framgång försöka utförandet af vidsträcktare dikter. Att hon oftast skulle lyckas i små, luftiga lyriska sånger, vilja vi ej påstå; men säkert är, att hon skulle lyckas oftare i sådana och på detta sätt kunna ge literaturen stycken, som voro fulländade i sitt slag, hvilket på långt när ej är fallet med hennes större arbeten. I dem förstör ofta och i en nästan ständig vexling ett illa behandladt parti det behagliga intrycket af ett lyckadt, medan det dock måste skonas och bibehållas såsom en ledtråd i och en del af det hela; skrefve hon små stycken åter, som egde hvar sin individuela betydelse och till hvarandra ej stode i någon bestämning, kunde de sämre lätteligen utgallras och förkastas, medan blott de bibehölles, som försvarade sitt värde. Det händer ofta, att en författare ser sig inledd i en labyrinth, der den poetiska uppfattningens ledtråd brister och förloras; det blir då fråga om, att genom blotta öfningens och konstens hjälpmedel söka reda sig ut och återvinna den tappade stråten; men hvarje steg, han under så fatta omständigheter tager, misskläder ohjelpigt hans bana och röjer en oreda. Det är svårt att för oftare återkommande svårigheter af detta slag uppoffra ett längre arbete och afstå från dess fullbordande; men annat är fallet med ett mindre. Vill icke ett sådant

i utförandet till alla delar gjuta sig efter den idé af skönhet, som för det samma ligger till grund, så är ingenting lättare än att afstå från dess vidare behandling och lemna det åt förtappelsen. För icke många skriftställare vore det angelägnare att observera detta än för Euphrosyne. Man ser i hennes större arbeten öfver allt ett sväfvande emellan klarhet och mörker, emellan ordning och oreda, och man märker tydligt ett från författarinnans sida halft medvetslöst anspråk, att på räkningen af de goda partierna de svagare måtte få passera. Detta öfverseende med sig sjelf, och denna brist på stränghet vid valet af hvad som skall anbringas, måste lättare få rum hos hvar och en vid behandlandet af större kompositioner, i det att de små partierna naturligtvis få i ens föreställning, ehuru oriktigt det än är, en underordnad betydelse, så att man väl anser det bättre, om de lyckas, men också icke så farligt, om ett och annat af dem blir underhålligt; icke betänkande härvid, att ett obetydligt, fult eller platt drag kan ohjelpigt vanställa ett eljest skönt anlete, och att en enda dissonans kan förstöra njutningen af den bästa harmoni.

Det vore därför efter allt utseende en vinst för literaturen, om Euphrosyne ville använda sina lyckliga gåfvor på skapelser, som vore med dem mera ackorderande, d. ä. på bearbetandet af små, lätta och osökta ämnen, dem hjertat och naturen syntes, åtminstone vid hennes första uppträdande, vilja ge henne i öfverflöd. Sådana skulle genom sin inneboende oskuld och helgd lättare än några andra bevara henne från de fel, dem hon adopterat ur fosforisternas skrifter, fel, som synnerligen besvära hennes omnämnda större arbeten, och hvaraf de hufvudsakligaste i det följande skola framställas.

Det första är ett lättsinnigt handterande af praktord och bländande fraser, hvilka hos Euphrosyne i synnerhet, man kan vara viss derpå, ehvar de användas, gömma och öfverskyla en fullkomlig brist på poetisk inspiration. På de ställen, der en sann ingifvelse leder

författarinnan, der hon har något verkligt att anbringa, någon sann åskådning att återge, är hon alltid klar, okonstlad och flärdlös, och det svulstiga smaragdspråket undantränges af hjertats verkliga och enkla ord. Hvar och en finner, huru obehagligt ett sådant kittlande af inbillningens gröfre sinlighet i längden måste blifva, då uppfattningsförmågans alla ädlare fordringar lemnas otillfredsställda. Det tröttnar till och med hos Stagnelius någon gång, ehuru det hos honom ändå alltid eger en egentlighet och gedigenhet på sitt ställe, som tillika talar till det djupare hos läsaren. Nära beslägtadt med detta ofta återkommande fel i Euphrosynes arbeten är ett annat, ej mindre sällsynt, men mindre ursäktligt. Man läser nämligen ofta nog hos henne, vers efter vers, bombaster, ur hvilka svårliken någon begriplig mening står att utletas. Den förra anmärkningen gjordes således mot svassande och, på sina rum, intet sägande ord, den senare mot hela meningar af enahanda beskaffenhet. Att deras uppkomst är att tillskrifvas samma orsak, som sades vålla prålet med praktorden, är så mycket klarare, som de i sig sjelfva innebära beviset på utevaron för tillfället af allt poetiskt ljus. För att gifva en föreställning om hvad rec. menat, då han omnämnt och anmärkt sådana meningslösa meningar, må exempelvis en eller par anföras: i *Psyche*, sid. 76, läsas följande ord, dem *Psyche* sjelf uttalar:

Nu i dalen vill jag glömma
 Dagen bort, på resor drömma
 Blott om dig, min själs gemål!
Lundernas demantesmycken,
Floras alla blomsterstycken
Blifve kärlekens symbol!

Läsaren må sjelf försöka komma till någon rimlig föreställning genom de tre sista af de anförda raderna. Med någorlunda fog kunde man säga, att kärleken är ren som daggdroppen, eller som blomman, men att daggdroppen är en bild af kärleken, hvilken älskare skulle väl begripa detta, vore han än så vattnaglad och

förstelnad? Ett lika öppet fält för meningar, halfmeningar och omeningar lemna t. ex. följande rader, tagna ur samma stycke:

Fritt må menskohjertat väfva
Kring sig sjelf sitt sköra nät,
Spindeln likt, som är inspunnen
I sitt veka fångselgarn: —
Brister blott en tråd, försvunnen
Är din fröjd, o stoftets barn!

Långt ifrån, att de kombinerade satserna skulle förklara och bilda någon helhet, motsäga de hvarandra så, att om den ena gör ett förklaringsätt sannolikt, finnes i den andra något, som upphäfver dess sannolikhet. Skulle fel af denna art vara sällsynta i Euphrosynes dikter, vore det hårdt att framställa och analysera de funna; men de yppa sig, mer och mindre markerade, så ofta, att författarinnan derigenom röjt ett nog anmärkningsvärdt undseende med sig sjelf och en betänklig försummelse att göra sig reda för, hvad hon velat antyda. Det är också härunder inbegripet icke blott egentliga omeningar, utan äfven sådana långsökta vändningar, hvilkas samband inbördes icke utan ett fullt bläckhorn kunde på papper deduceras, vändningar, som göras, ibland för att få ett rim, ibland för att fylla metern, ibland kanske blott för att få någonting nedskrifvet. Idealet för utflygter af denna beskaffenhet finnes i Phosphoros, hvarest man ser satser packade in i samma versrad, som med hvarandra ej hafva mer att göra, än den fluga, som spatserar här, med den flod, som rinner i Amerika, eller med gubben i månen.

Slutligen må äfven anmärkas, att Euphrosyne vid skildringar, vare sig af naturscener eller känslor, endast sällan och äfven då inskränkt uppnår den fria säkerhet i teckning, att hon med några drag kan frambringa de föreställningar, hon åsyftar att väcka. Tvärtom ser man henne ofta hopa bilder på bilder, så att den ena i läsarens fantasi väckta halfåskådningen i ögonblicket utjagas af en annan, lika kaotisk. Ett

exempel härpå vore början till poemet Nornan, der inbillningen, om den ville anstränga sig för att följa med, skulle tröttna inom första sidan, utan att därför hafva gjort någon egentlig eröfring eller ha en klarare blick i, hvad författarinnan velat framställa, än några ord blott kunnat gifva.

Måtte den stränghet, rec. tillåtit sig vid bedömandet af Euphrosynes arbeten, tillskrifvas mer hans aktning för hennes i flere afseenden utmärkta talang, än någon lust hos honom att nedsätta den rättvist hyllade författarinnans förtjenster. Sina blygsamma anspråk och sina önskningar i afseende å sitt författareskap har hon i öfrigt på ett intagande sätt uttryckt i den hennes arbeten börjande »Prolog». — — — —

En blick på Sveriges nu gällande poetiska literatur.

(1832.)

Red., som flere gånger låtit i sitt blad inflyta anmärkningar, rörande den poesi, som under ett par decennier gält och ännu gäller i Sverige, har allt hittills uraktlåtit att speciellare och mera bestämdt yttra sina tankar om den samma och dess mest hyllade idkare. Det kan dock vara hög tid, att någon röst höjer sig mot den alldagliga slendrian-tonen, om ej för annat, så åtminstone på det att sanningen, på hvilkendera sidan den då kan finnas, genom motsatta opinioner må bli dess mera luttrad och förklarad. Likväl, för att icke alla läsare må anse företaget att uppleta och framställa fel hos nu oinskränkt förgudade mästare oerhördt och oförlåtligt, vill red. taga sig friheten att som en ingress aftrycka den exposition af de förut dyrkade heroernas svaga sidor, som förekommer i tidningen Polyfem, andra samlingen n:r 1, 2. Man skall nämligen deraf exempelvis kunna se, att icke allt, som en längre tids åsichter stämplat som ofelbart, nödvändigt måste vara sådant, och att bemödandet att förfäktat det sanna, om det går utom den allmänna tonen, väl kan stöta i början, utan att därför vara förkastligt och onyttigt. Sällskapet Pro Joco, som så helsosamt inverkat icke blott på sin tids, utan äfven på kommande åldrars vittra förhållanden, afger till allmänheten följande

»Reflexioner och förklaringar.

Det torde icke af den sakkunnige kunna nekas, att hela vår kultur, i allmänhet taget, är stöpt i en

efter den franska härmad form. Icke allenast vår poesi, utan äfven publikens filosofiska tänkesätt (hos de folkklasser, der något dylikt kan supponeras) är fransysk. Och hurudan är nu den franska poesien och filosofien? Den förra vann sin höjd under loppet af Ludvig XIV:s tidevarf och uppammades vid hans hof. Den antog därför de stela hofmanéren, blef galant i stället för djup och preciös i stället för skön. Och som den endast var bestämd att roa hofvets och de förnämares cirklar, blef den i stället för hvad den borde vara — nämligen fantasiens fria och djupa spel — en retoriskt utsmyckad, artig senscommuns-deklamation. Ty hvad är det högsta man söker i societeterna, om ej senscommun och artighet? Franska poesien partisaner medgifva äfven detta, då de påstå, att denna poesis skönhet ligger i uttrycket, till hvars riktiga fattande fordras nästan en i sjelfva Paris förvärfvad bekantskap med det högre konversationsspråket. Men hvad är det för en skaldekonst, som endast beror af orden, som endast ligger i fransyska språket? Man finner för öfrigt ingenstädes spår till något dylikt. De gamles, liksom spaniorernes, italienarnes, engelsmännens och tyskarnes skaldestycken upphöra aldrig att vara poemer, om man än skiljer dem vid deras ursprungliga taleformer, deras af den förste skaparen gifna ur-ord, att jag så må säga. Så t. ex. hvem igenkänner icke, att det är poesi man läser, till och med då man läser madame Daciers öfversättning af Iliaden? — Men som de män, hvilka beredde den fransyska smaken, hade för afsigt att bilda den till ett verkligt klassiskt värde, så beslöto de att inrätta den efter antikens regler. Olyckan var blott, att ingen af desse män hade minsta aning om ett filosofiskt studium af ålderdomens arbeten, eller om den esprit och tendens, som utmärker Greklands och Roms författare. De betraktade tvärtom poesien blott såsom ett handtverk; och som nu de saker, hvilka de gamle utarbetat, allmänt ansågos för vackra, så hoppades man att få sina lika så, om man blott kunde utfundera de handgrepp,

hvaraf en Homer, en Sophokles eller en Horatius be-
tjenade sig.* Derför ansågo de fragmentet af Aristote-
les' poetik, men förnämligast Horatii så kallade Ars
poëtica, för smakens kanoniska böcker: och, utan att
undersöka, hvad som var väsentligt, eller hvad som
var tillfälligt och lokalt, antogo de sådana regler som
apodiktiska, hvilka de lättast trodde sig kunna efter-
komma. Och af detta amalgama af på höft från de
gamla lånta regler, af hofetikett och konversations-
fordringar, sammansattes den fransyskt akademiska kor-
rektheten, hvars corpus juris, under namn af l'Art
poétique, uppsattes af Boileau, en människa utan all
fantasi, känsla eller filosofisk tankeförmåga, endast
utrustad med ytlig qvickhet och erfarenhets-förstånd.
Efter denna mönster-karta sammansattes allahanda poe-
mer, men i synnerhet dramatiska; och gick förblin-
delsen så långt, att man, emedan hvarje tragedi hade
fem akter, emedan de tre enheterna, efter Corneilles
limiterade förklaring, och undvikandet af alla synliga
mord iakttogos, uppriktigt trodde sig med sina för-
trogna, sina kärleksintriger, sina Madame och
Seigneur m. m. åtminstone hafva upphunnit, om ej
öfverträffat de grekiske tragöderne. Dessutom bestäm-
des poesien väsende deri, att, på ett litet mer behag-
ligt och hjertrörande sätt än vanligen, framställa vissa
ur erfarenheten hemtade moraliska satser. Således
blef ju poesien icke annat än prosa, liksom Frankrikes
poeter i sjelfva verket ej äro annat än rimmade pro-
satörer**. Naturligtvis kunde denna bontons-poesi,
med sin ceremoniösa anständighet och sin ytliga moral,

* Franska smakens egentliga koryféer antogo blott på god
tro, att de grekiska och romerska snillealsterna egde något
värde, utan att kunna ådagalägga, hvari detta värde bestod.
Den, som ej tror detta, kan läsa Boileaus anmärkningar till
Longins afhandling om det sublima och Corneilles kritiska
uppsatser.

** Ett exempel må här gälla för flere. Racine brukade be-
ständigt att först skriva sina tragedier i obunden stil och
sedan rimma dem. — Den, som har minsta aning om produktion
af ett estetiskt verk, om harmonien mellan form och innehåll,

endast behaga de menniskor, i hvilkas kretsar den blifvit danad*. Derför gjorde dessa manierade tragedier, hvilkas ämnen hade så litet fosterländskt som behandlingssättet hade något rent naturligt, på den öfriga delen af nationen intet intryck, och kunde icke göra det, emedan de icke egde något, som kunde gripa in i allmänhetens fantasi. I stället för den entusiasm, som intog hvarje åskådare på Athens, Londons eller Madrids teatrar, hörde man i Paris, vid slutet af pjesen, blott ett kallt rop: l'Auteur! l'Auteur! och hela dess effekt var således att reta nyfikenheten efter ett nytt spektakel. Vi se också deras mest berömda författare beständigt klaga öfver denna publikens köld.

Denna så kallade skaldekonst sträfvade således åt ett mål, som är den sanna poesiers mål rent motsatt; det nämligen, att förslappa all fantasi och förnöta och qväfva all innerlig känsla. Således var detta lands kultur redan i en af dess förnämsta grenar förskämd och urartad. Men denna förvridning blef så mycket mera skadlig, då den äfven direkt angrep filosofien, såsom det skedde under encyklopedisternas period. Ty desse riktade alla sina bemödanden derhän, att rent af utrota all yttring af människans högre natur. Så förlöjligades religion, så förklarades hvarje sträfvande upp öfver sinneverlden för metafysisk galenskap, och i stället predikades en den krassaste materialism och förklarades ingenting annat vara reelt, än hvad man kan gripa med händerna, och intet annat att värdera, än det för mig och de mina nyttiga och indräktiga. Och detta kallades upplysning och kringblåstes i klingande retoriska fraser öfver hela Europa.

förstår lätt, att det rent poetiska aldrig kunde bli något väsentligt i på sådant sätt danade arbeten.

* »Vous avez, vous autres qui brillez dans la capitale, des préjugés dont il faut vous guérir: vous croyez donner le ton à toute la France, et les trois quarts de la France ne savent pas que vous existez.» Rousseau. — — Tvärtom talar den minst odlade italienare, engelsman eller tysk om sin Petrarca, sin Shakespeare, sin Schiller.

Man läse Helvetius, Condorcet, Diderot och Voltaire's så kallade filosofiska skrifter.

Denna ofvannämnda, rimmade deklamation blef, redan för längre tid tillbaka, införd i Sverige: och naturligtvis, såsom varande härmning, blef den på svenska ännu mera prosaisk och osmaklig, helst som vår nation alldeles icke har den fransyska lättheten, som likväl öfver urbildernas senscommuns-joller sprider ett slags behag. Och detta blef snart den så kallade högre publikens smak, hvarigenom hvarje högre utflygt af fantasien, hvarje uttryck af en djupare känsla på allt sätt motarbetades. Men detta onda gick ändå längre. Vissa män uppstodo, som affekterade att gå längre än sina föregångare, och sträfvade derför att flyga högre, än vingarne buro dem; och på detta sätt uppkommo dessa antites-poemer, der hvarje trög vers späckades med alldeles orimliga liknelser, men i hvilka, så snart bilderståten — den yttre fernissan — bortblåstes eller borttvättades, icke annat återstod än den trivialaste erfarenhets-sats eller den orimligaste paradox. Deraf uppkom vidare och utbredde sig den tron, att poesien icke var annat än ett förändradt namn på prosan, eller att poesi var en osammanhängande, bilderfull, rimmad prosa. Ännu en tredje följd af denna konversations-skaldekonst var det qvasi-estetiska axiomet, att smak — ett ord, hvartill man icke finner något motsvarande i de äldre språken — blef hos ett poetiskt arbete den yppersta egenskap, hvilken naturligtvis endast i hufvudstadens bontons-societeter kunde vinnas. Ett skaldestycke måtte förråda så starkt, så djupt, så lifligt snille som helst, var likväl att förkasta, i fall der saknades hvad man gifvit namn af smak. Och detta ord — hvad betyder det? Jo, ett troget släpande i den gamla slendrianen*, i ett sorgfälligt undvikande af andra, än de högre kretsarnes utkrusade ord och gallicerade talesätt, i en ton,

* Den, som härpå vill hafva ett handgripligt bevis, må blott läsa Svenska Akademiens yttrande om Franzéns förträffliga sång öfver grefve Creutz. Se Sv. Ak. Handl.

som hvarken är varm eller kall, och i ett sväfvande emellan hvardagsprosa och retorisk deklamation. Och detta utgör qvintessencen af våra vitterhets-drottars estetik; ty flere af dem saknade icke allenast all filosofisk åsigt af konsten, utan äfven hvarje gnista af erudition, ja till och med voro alldeles okunnige i Musernas modersmål, grekiskan, och knappt beläste i de romerska författarne. Men detta oakadt, antogo desse män en ton af infallibilitet, dömde myndigt härs och tvärs och yrkade med förunderlig säkerhet, att all vidare spekulation öfver konstens väsende vore öfverflödigt, ja, ända till och med skadligt. Och härmed grep man in i filosofien, hvilken danades efter encyklopedisternas materialism och blef en jämmerlig sammanhopning af de plattaste erfarenhets-satser, föredragna icke utan en tillkonstlad ton af grundlighet och höglärdhet. Så danades en Filosofi öfver spökrädslan, Idéer till en populär filosofi öfver Gud och odödligheten m. m. s. — Syftemålet med alla dessa afhandlingar och dessa poemer var, att utbreda hvad man behagat kalla upplysning; det vill säga, att sätta senscommun till domare öfver allting och dymedelst qväfva hvarje aning om något högre, än hvad hvardagslifvet erbjuder.

Emellertid sammanstötte från flere håll, dels vid akademierna, dels i hufvudstaden, några ynglingar, som händelsevis fått en med allmänheten helt olika bildning. De hade lärt sig inse, att konsten icke blott är någonting oväsentligt eller ett tillfälligt tidsfördrif, utan tvärtom den sol, som drifver alla utbrott af meniskans individualitet till mognad och bestånd. Med denna öfvertygelse hade de blifvit initierade i den klassiska (grekiska och romerska) litteraturens mysterier, blifvit bekante med den spanska, italienska, engelska och tyska vitterheten, och funno i dessa en gräslig kontrast mot den fransk-svenska. De insågo därför med sorg och förtrytelse alla de elaka, de förderfliga följderna af vår allmänhets förvridna kultur. Icke nog dermed, att den rådande smaken antingen

förhånade, glömde eller mindre aktade de få rena och förträffliga poetiska produkter, som funnos på vårt språk, såsom Stjernhjelm's skaldestycken, Bellmans sånger, Spastara, Inbillningens värld, Vänskapen eller hvad man vill, Till Christina, Dithyramben öfver den 24 Januari 1808, Krigssången för skånska landtvärnet o. n. fl. a.; ej nog dermed, att vi genom denna falska estetiska bildning, som man behagat kalla god smak, blifvit utur stånd satte att få något enda afgjort mästestycke i skaldekonstens högre arter, att vi t. ex. icke ega någon tragedi, som kan stå vid sidan, jag vill ej säga af en Sophokles', Shakespeares, Goethes, Schillers eller Oehlenschlägers, utan icke en gång bredvid Lessings Emilia Galotti, ja, till och med ingen, som uppnått det så lågt satta målet, att kunna tåla jemförelse med någon af Corneilles, Racines, eller Crebillons; ej nog dermed, att detta fadda, ytliga bellespriteri (sit venia verbo) allt mer och mer förträngt och som öfverflödigheter framställt alla grundliga kunskaper, all djupare lärdom, all högre spekulation: icke nog dermed, säger jag, utan så såg man också detta lättsinniga sladder förtaga och förstöra all energi, all vidsträcktare kraft hos nationen och således bereda de olyckor, som öfvergått eller kanske ännu förestå vårt arma fädernesland.» —

Ett så litet maskeradt förkastande af alla gällande åsikter vågade red. af Polyfem utgifva. Det var naturligt, att större delen af tidens skriftställare skulle med bitterhet och intolerans upptaga den kastade stridshandsken, och till och med såsom ursinnigt anse det vågade företaget att förkättra literära storheter, hvilkas erkända värde troddes vara underkastadt ingenting mindre än betviflande, och likväl gick reformatornas sak fram med stora steg och slöts med ett gränslöst och nästan allmänt ogillande af allt, hvad förut med dyrkan omfattats. Och hvad var orsaken till denna framgång? Ingalunda någon personlig öfverlägsenhet hos det nyare partiets stridsmän, hvarken i afseende å förmåga att försvara sin sak, eller genom

poetiska mönster förklara sina teorier, utan endast och allenast sjelfva den saks inre sanning, för hvilken de kämpade. Ty vid alla de orimliga, platta och excentriska rimmerier, som inflöto i Phosphoros, vid alla de sväfvande, falska och verkligt stötande resonnementer, hvarmed Polyfem och andra den antimarkallianska sektens tidskrifter uppfylldes, stod dock dess tendens klar och ädel, och dess hufvudsats, att den akademiska poesien icke var poesi, kunde icke kullkastas, om den än varit trefalt dunklare fattad och hundradefalt ofullkomligare yrkad, än den i sjelfva verket var. Sådan är sanningens art, att, om än alla de yttre former, den väljer för sin förklaring, vore angrifliga och kunde kullkastas, den dock evigt består och förnyar sig i uttryck, tills dess inre väsende ertappas af alla och dess uppenbarelseformer kunna kallas likgiltiga. Och så är min öfvertygelse, att en ny revolution, lik den förra, skall inträffa i Sveriges vitterhet ännu, då allt, hvad för närvarande är högt ansedt, skall kastas ned lägre, än det i sig sjelft är, och nya, till äfventyrs lika falska, toner blifva hylade och ansedda såsom oöfverträffliga.

Ty på hvad punkt står Sveriges poesi nu, och är den i någon mon naturligare och följaktligen mera betryggad till sin varaktighet, än den var före den estetiska revolutionen? Den kan icke ens jemföras med den föregående periodens i yttre rikedom, utan att i intensivt afseende vara öfver den samma. Före år 1810 hade man på icke så mycket längre tid än den, som efter denna epok förflutit, stora arbeten af Gyllenborg, Creutz, Leopold, Kellgren, Lidner, fru Lenngren m. fl., att icke räkna de högsta skalderna, Franzén och Bellman, af hvilka äfven den förre då hade sin skönaste poetiska blomning. Svenska parnassen öfverflödade af kompositioner af dramatisk och episk art, och på lyriska dikter af mångfaldigt ämne var rikedom en större. Och likväl var förhållandet då, att en författare, för att uppträda med tryckta arbeten, nödgades ega en genom öfning, flit och gransk

ning mera mogen stil, efter tidens sätt att dömma, än nu är fallet, då man vanligen ej drar i betänkande att under namn af ungdomsskrifter o. d. utgifva de mest obearbetade och förvirrade krior från skolan och gymnasierna. Men hvad hafva vi åter efter fosforisternas uppträdande fått i poetiskt afseende? Phosphoros och en mängd kalendrar, i hvilka kanske till en hundradel stycken af värde finnas, något mera är drägligt och det vida mesta är en sammangyttring af hvad känslöshäfnings och lättsinnighet har berserksmessigt och kaotiskt. De viktigaste arbeten, gifna under denna tid, utgöras af Frithiofs saga och en mängd smärre sånger af Tegnér, Atterboms Lycksalighetens ö, en dramatisk dikt af von Beskow, Franzéns romanartade poem jemte några förut otryckta mindre stycken, Stagnelii och Vitalis' skrifter och några flere andra. Ville man nu från vår tids poetiska skörd afskilja det, som ligger under all kritik, utom den som förkastar i massa, och sedan jemföra det återstående med skörden från den förra perioden, så finge vi på vår sida otvifvelaktigt en brist, hvad angår mängden af poetiska produkter. Och det blir en icke så lätt afgjord fråga, om vi behålla vinsten i afseende å det skrifnas värde. Ty så käckt man än trampat på den gamla skolans slagna jättar, och så förnämt man belett deras alexandriner och samvetsgranna rim, så blir det dock ovisst, om ej en kommande tid med andra åsikter kan hinna samma grad af ett spotskt förakt för hvad våra beundrade författare skrifvit i samtidens tycke sublimt och oöfverträffligt. Säkert är åtminstone, att ingen af de nya författarne uppenbarat sig som en sann och skapande poetisk natur. Deras företräden ligga i mer och mindre grad på ytan och äro föränderliga med den. Ingen bland dem alla har öppnat oss en ny, allmän åsigt af naturen, en ny verld; de intressantaste, Stagnelius och Vitalis, hafva blott förmått ge oss spridda idéer om deras eget sätt att se lifvet, svarande emot hvad Lidner före dem gjorde. Men en sådan poesi som deras för-

håller sig till poesien i sin verklighet, som den individuela föreställningen om religion till det religiösa elementet, som striden med ett anadt ideal om dess besittning förhåller sig till idealets egande i en lugn och glad seger. Derfor kunna de visa oss blott en religiositet, aldrig religion, blott strid och längtan, aldrig ett ideal. Man kan äfven med sanning säga, att deras poesi är full af egoism och således i denna ingrediens motsatt den sanna poesien, som är full af frihet. Tegnér's poesi är än mera ytlig. Hos honom ser man föga någon skymt af ideal, ja, icke ens en strid, som skulle röja hans aning om ett sådant. Det lugn och den friskhet, hans poesi uttalar, äro icke följder af en glad blick i en natur, som blotat för honom sin skönhet, utan fastmer af en reflexionsförmåga, som är stolt i sin kraft, och af ett välde öfver den yttre formen, för hvilket ingen svårighet är oöfvervinnelig. Tegnér har därför ett stort tycke af Leopold, så himmelsvidt skilda dessa båda författare än förefalla oss vid första påseendet, och det är ganska säkert, att de, omkastade i tid och rum, nästan varit hvarandra. Det kan ej beskrifvas, huru litet intryck en sådan poesi som deras gör på ett sinne, för hvilket naturen klarare visat sin herrlighet. För ett sådant är denna skimrande glans som för den djupt religiöse en predikan af Lehnberg. — Inom hvarje människa bor naturen i alla dess möjliga idéer, och att människan icke är allt och ser allt, kommer deraf, att många eller alla dessa idéer slumra i hennes medvetande, likasom oanslagna toner i ett instrument. Om därför någon har en ren och klar åskådning af en idé, en naturens uppenbarelseform, och kan i mensklig förmedling framställa dess skönhet, så svara tusende sinom tusende hjertan på den ton, han angifvit, och han blir för dem en Columbus i andligt afseende, och menskligheten har genom honom upptäckt en ny verld, som väl fans inom dess område förut, men låg insvept i natt. Men hvar och en, som rent insett skönheten af en idé, har också derigenom fått en måttstock

för det sköna i hela naturen, öfver hvars mätning intet kan gå, och under hvars mätning allt är otillfredsställande.

Det är besynnerligt, att, ehuru fosforisterna i början tycktes inse Tegnér's oersättliga brister som skald, ingen af dem sedermera fullföljt de påståenden, som i detta afseende först gjordes. Man såg flere än en gång yttranden, att Tegnér förstod att ge sina stycken en skön kolorit, att hans teckning var prisvärd, men tillika att hans stycken saknade sanning och nödvändighet. Dessa omdömen voro mera riktiga, än att de bort lemnas ofullföljda, ty det är icke likgiltigt, om ens samtid dyrkar idoler eller erkänner det sanna gudomliga som det högsta.

v. Beskow är i sin poesi lika litet djup och sann som Tegnér, men är tillika honom vida underlägsen i alla yttre företräden. Då Tegnér således är stor i en art, som är utöm och mindre än den sanna poesien, är v. Beskow i samma art af andra rangen. Hans mest firade arbeten, Erik den fjortonde och Sveriges Anor, uthärda ingen jemförelse med Tegnér's större kompositioner, och hans mindre stycken äro lika mycket under Tegnér's. Lycksalighetens ö af Atterbom har några blixtar af poetisk inspiration, men är allt för mycket sväfvande, oredig och ofulländad, för att kunna få namn af ett verkligt poetiskt konststycke och öppna för läsaren den klara utsigt i naturen, som ett sådant skänker, utom den omständighet, att dess högsta tendens syftar på framställningen af en spekulativt uppdagad sanning och derigenom är i sig sjelf för mycket begränsad, för att kunna fylla idéen af en sann poesi. Ännu mera otydliga, excentriska, ofta falska, äro mängden af Atterboms små stycken. Lings arbeten uthärda icke jemförelsen ens med de klenare af gamla skolans, och det är tvifvelaktigt, om något mera sammangyttradt, stelt, prosaiskt och uttänjdt än hans episka berättelser någonsin blifvit inskrufvadt i rim och meter.

De lyriska stycken, Franzén sedan 1810 skrifvit,

äro nästan samfält underlägsna hans tidigare poem och visa icke ofta klara drag af den sublimes skaldens ursprungliga originalitet. Alla de ändringar åter, dem han tillåtit sig vid sina äldre sånger, äro absolut och utan undantag försämringar, ej sällan af den art, att en älskare af det sköna icke utan smärta och djup rörelse kan se dem. Hans stora poem i berättande stil äro till sin inre uppfattning förfelade och hafva icke kunnat göras poetiska med all den beundransvärda konst och lätthet, som i dem äro synbara. De äro i modern ton, hvad poemet Carl och Emelie var på sin tid, och det är besynnerligt, att detta stycke, som visserligen i estetiskt afseende är med dem jemngodt, tyckes vara af sin författare förskjutet, såsom det ock icke fått plats i någon del af Franzéns senast utgifna skrifter.

Jag förbigår att omnämna med någon omständlighet de rena, ehuru bleka och omarkerade försöken af Grafström och Nikander, emedan de icke varit föremål för någon mera entusiastisk hyllning och i alla fall, mig veterligt, ej förvärfvat högre loford, än de förtjent. Komma härtill Euphrosynes dikter, som, med någon likhet i öfrigt, äro Atterboms underlägsna i de flesta afseenden, utom i fel, så lär i det närmaste det viktigare, som yppats inom Sveriges vitterhet sedan den literära revolutionen vara taget i beräkning. Och hvem ville väl vid betraktandet deraf, att bland alla nu uppräknade arbeten icke ett enda stort verk och blott få smärre lyriska poem kunna kallas fulländade och sant poetiska, med tillförsigt yrka, det vår tid varit mera produktiv på verkliga skaldestycken, eller mera stämd för poesi än tiden näst förut? Det är högst troligt, att ingen af Frankrikes moderna vitterlekare skulle draga i betänkande att sätta Victor Hugos poesi öfver en Voltaires, en Corneilles m. fl:s; och vid allt detta, hvilket skralt lappverk är icke t. ex. hans Hernani mot deras dramatiska verk, med all den stelhet och prosa, man kan förebrå dem? Sådant är,

om än i mindre grad, fallet med många af Sveriges nyare, firade poem, jemförda med de äldre.

Skulle den offentligt uttalade literära opinionen i Sverige konstituera Tegnér's och några andras skrifter såsom goda och lyckade produkter af diletterande förmågor och ej framställa dem såsom mönster af poetisk fulländning, så vore ingen ändring i åsigter nödvändig; sanningen vore deri träffad, och man skulle åtminstone med mera skäl kunna förutsätta hos allmänheten ett estetiskt sinne, som vore moget för att uppfatta det sublima hos någon i en framtid möjligtvis uppträdande originel talang. Nu, då så väl för konstnärer till profession som för publik det underordnade gäller som det högsta, och det höga, man från förra tider eger, sättes i bredd med eller till och med under det i sjelfva verket lägre, så äro alla förhållanden för mycket lika dem, som vållade den sist förefallna brytningen, för att icke en dylik vore att förvänta ännu såsom en nödvändig följd. En sådan brytning kan så mycket mindre vara aflägsen, som de små dilettanter, hvilka från alla håll flyga i vingarne på Tegnér och andra mäktigare naturer, redan hunnit så i karikatur utveckla dessa mönsters manér, att deras brister och ensidighet blifvit blott allt för åskådliga.

Svårare, än att förutse ett negerande af Sveriges nu gällande poesi, är det att bestämma, hvilken positiv sida försöken i skaldekonst sedermera kunna komma att företrädesvis utveckla. Det brister icke mer, såsom förut var fallet, en mångsidighet i poetisk bildning; icke heller nekas en tillbörlig gärd af dyrkan åt tidehvarfvens sanna skalter, så att inga vidare exempel af det rätta tyckas kunna framställas. Kanske är det sannolikast, såsom det ock vore bäst, att intet manér blir fixerad, och att de författande derigenom ledas till att mer hålla sig till sig sjelfva och naturen och mindre fjättra sig vid vanans och tonens illusioner. Säkert är, att mången, som nu kan skaka ur ärmen en kraftvers, när det behagas, i sådan händelse skulle finna sin åder mycket förtorkad, och att därför vida

mindre skulle bli skrifvet, hvilket redan vore en stor lycka. Ty sådan poesien för närvarande är i Sverige, har den, genom ett idkeligt och manérligt upprepadt enahanda, blifvit till den grad hvar mans egendom och så inpreglat sig i allas öron, att man kan kalla den individ ytterst förstockad eller ytterst återhållsam, som ej blandar sin röst in i den allmänna kören och genom lättheten att sjunga som andra skalder frestas att anse sig sjelf för skald.

Utrymmet har icke tillåtit förf. att särskildt motivera de omdömen, han här fält; det vore dock orätt att af denna anledning misstänka dem som falska. Ändamålet med denna uppsats har varit att i en lätt öfverskådlig följd framställa åsigter om Sveriges nu varande poetiska literatur så positivt, att författarens mening på intet sätt skulle kunna dubbeltydas. Bestyrkandet af dessa åsigters sanning lemnas åt framtiden, då äfven han genom specielare recensioner af ett och annat nu frejdadt arbete hoppas kunna närmare förklara och bevisa, hvad han yrkat.

Törnrosens bok.

(1835.)

Läsaren får icke vänta utförlighet i en anmälan, hvilken såsom denna rör ett arbete af största både utsträckning och mångfald; ty äfven en vida utförligare kritik, än detta blad kunde inrymma, skulle nödgas inskränka sig och icke förfölja dessa dikter i alla deras detaljer. Här blir det fråga om att redogöra för arbetets allmänna innehåll och att af enskildheter upptaga blott sådana, som mest falla i ögonen, antingen genom sin svaghet eller styrka; de, som ligga der emellan, kunna knappt antydast. Visst är, att partier af alla dessa klasser finnas i Törnrosens bok; dock skall man vid läsningen deraf snart med den gladaste njutning märka, att författarens ojemnhet är af det slag, som skiftar mellan skönhet och fel, icke mellan platthet och medelmåtta. Och då här begagnas ordet skönhet, tages det med sitt fulla innehåll af helgd och sanning. Författaren tyckes hafva hemtat ur sin närmast egna erfarenhet den vackra bild, som han på något ställe, visst med andra ord, uttrycker, men hvars innehåll är, att målarens kamp är fåfång, om ej skönheten själfmant kysser hans pensel. Det finnes målare, hvilkas händer man skulle tro skönheten själf hafva ledt till öfverallt jemna och ljufva drag; vid vår författares sida tyckes gudinnan blott gerna dröja, betraktande med mildhet hans inre, manliga strid, och stundom till belöning kyssande hans varma och raska pensel.

Törnrosens bok, eller som den utförligare heter: Fria fantasier, hvilka, betraktade såsom ett helt, af

*herr Hugo Löwenstjerna stundom kallades Törnrosens Bok, stundom en irrande hind**, är ett slags sagoverk, som under särskilda titlar upptager berättelser med ämnen af olika natur och från skilda tider. I detta afseende är verket, hvaraf redan fyra band i fem häften säljas i vår bokhandel, en sammanfattning af delar, som icke stå i direkt beroende af hvarandra. Icke desto mindre kan det betraktas såsom en helhet, om icke just för den anordning, hvarigenom författaren sökt ge berättelserna en gemensam bakgrund, så åtminstone för den likartade, egendomliga ande, som råder i dem alla. Sjelfva uppställningen har häruti något tycke af Moores »Lalla Rookh». Här förekommer en familj, herr Hugo Löwenstjerna och hans omgifning, i hvars krets sagorna berättas, under det familjens inre förhållanden småningom växa ut, för att, Gud vet när, hinna sitt mått.

Det första bandet af Törnrosens bok, med titel: Jagtslottet, är egentligast och mest egnadt skildringen af herr Hugos slott och lefnadssätt derstädes. Man kan utan tvekan yrka, att denna del är den svagaste i hela verket. Element af författarens dikt-konst röjas visserligen äfven här, men de äro icke här kufvade af en ordnande andes lagar, utan verka oberoende af hvarandra. Personerna äro mindre lyckligt sammanhållna, så att ingen enda finnes af en klar och träffande egendomlighet. Lika så svårt uppfattadt är deras inbördes förhållande och sjelfva lifvet på herr Hugos slott. Strödda idéer, stundom utvidgade till mer eller mindre mystiska samtal, öfverflygla personernas sjelfständighet och visa dem ofta såsom sina blott beroende organer, i stället för fria skapare. Det är ett fel, som ingalunda är sällsynt i våra nyare literära konstprodukter, att det inre organiska lifvet i dem förvrides och uppoffras för idéer och reflexioner, som, på de ställen der de anbringas, icke hafva annan

* Läsaren får blott undra öfver den besynnerliga titeln, icke tro, att herr Hugo valt den utan åsyftning.

betydelse än deras inåt slutna, möjliga sanning. Ty så visst det är, att en målare icke lyser genom glänsande färger, utan genom deras sammanställande till en lifvande tafla, så visst är äfven, att en konstnär inom poesimens område icke intager i högre mening genom skimmer i bilder och tankar, utan genom sanningen af det väsende, han genom dem förmår framställa. Men om man å ena sidan, i synnerhet hvad denna första del vidkommer, lätt blir varse en osäkerhet hos författaren vid skapandet af sina personer och af deras verld, så ser man å den andra redan här många sköna strålar af det ljus, författaren upphemtat ur lifvet och i de följande dikterna än rikare meddelar. Man kan således med allt skäl kalla äfven detta första och svagaste parti af det ädla konstverket lärorikt och väckande, så ofta det ock lemnar vår fordran på natursanning, rörlighet och lif i teckningarna ouppfyld.

Den andra delen kallas Hermitaget. Med några få historiska drag till grund innehåller den en mängd romantiska skildringar, hvälfvande sig gemensamt kring konung Waldemars strid om kronan med sina bröder och hans kärleksförhållanden till systemen af hans gemål. Det hela är visserligen bygdt med en lutning åt det romantiska, att äfven de få ämnen, som äro tagna ur historien, ligga åt detta håll, men likväl skall man redan här angående författarens diktkonst kunna göra en erfarenhet, som i fortsättningen än mer bekräftar sig, den nämligen, att både händelser och personer gruppera sig med mera hållning och natur, i den mon de ligga närmare på förhand gifna historiska drag och af dem beherskas. Det är ingalunda vår mening att i allmänhet vilja fränkänna den rena och på all bevislig faktisk verklighet blottade dikten konstbetydelse och sanning, emedan det tvärtom är vår öfvertygelse, att hvart och ett fenomen, som diktas med inneboende sanning, faktiskt funnits till, om också blott i spridda strålar; men då vi här tillerkänna en bestämd öfverlägsenhet åt de partier i författarens berättelse, som närma sig det gifna historiska, är det

med afseende derå, att de rent af diktade innehålla i sig en osäkerhet, en formlöshet, som minst af allt kan stå tillsammans med konst, och som stämplat dem med underlägsenhet i förhållande till de öfriga. Och på detta ställe är det ej olämpligt att anmärka en åsigt, som författaren tyckes framställa med den bestämdhet, att man kan tro honom hysa den sjelf, ehuru han låter den uttalas af fingerade individer, och som tyckes vara icke utan inflytande på hans kompositioner. »Om man romantiserar,» heter det, »i afsigt att teckna en tid med dess seder, måste man hemligt förbinda sig att hafva karakterer, hvilka liksom valda bilder lemna ett uttryck deraf. Likväl kan mången gång vara intressantare att höra talas om någon, som, ehuru tillhörande en viss epok, — — — ändå står med sin beskaffenhet som ett litet undantag, en utvikning från sin tid. Tar nu åhöraren eller läsaren för gifvet, att man berättar för att skildra tidehvarfvet, så blir han här bedragen eller skyller föredraget för osannolikhet. Bland ett folk, i allmänhet gästfritt, kan en och annan snål personnage finnas, och hvilken det just kan tillhöra en ifrågavarande anekdot eller romans att föra på banan. Åhöraren får deraf icke tro, att man missförstått en gästfri tid, eller gjort en osann, karikerad scen. Men vore meningen ej annan än att lemna en karakteristik öfver epoken, då borde visserligen ej snikna menniskor framvisas i kompositioner öfver tider, som på det hela varit af generöst lynne, ej fritänkare under bigotta sekler, ej någon dum varelse midt i en snillrik nation, ehuru individer af så egen art från de andra nog alltid funnits. Jag tycker icke om sådana bojar; de äro onaturliga, falska och tillika ängsliga. Deremot afsäger jag mig äran att egentligen föreläsa i historien öfver seder och bruk, under det jag gör något helt annat, nämligen allenast anför tilldragelser, som roat mig.»

Vi appellera här till hvad vi förut yttrat vara vår öfvertygelse, att allt hvad som diktas harmoniskt och naturenligen är faktiskt och historiskt sant, det vill

säga, har varit eller skall blifva, ty äfven det tillkommande är historiskt, sedan man fångat det. Det första således, som ur denna synpunkt möter vår betraktelse, är, att all sann dikt måste vara en sann bild af historiens egen väsentlighet och i grunden lika sann som den. Men nu är icke någon väsentlighet till genom sina tillfälliga afvikelser, utan genom sitt sammanstämmande till en gemensam enhet; därför är allt tillfälligt i sig sjelft ett intet och har betydelse blott så vida, som det hålles invid något väsentligt. I historien, som faktiskt upptecknar millioner tillfälligheter, är det väsentligen tron på en försyn, i hvilken de hafva sin förklaring; i dikten är det väsentliga intet annat än den förklaring, konstnären sjelf mäktat nedlägga i sin komposition. Vi tro, att ingenting sker, som icke, huru oförklarligt det än synes, står i sammanhang genom försynens ordning; deraf det älskliga i allt, hvad som är faktiskt; men ifrån det tillfälliga i dikten gå vi till konstnären och fråga, om han har någon förklaring derpå, och brister den, så skygga vi för hans fantomer. I dikten skall därför allt vara ordning, allt sammanhang, allt historiskt i den höga bemärkelse, att allt skall hafva sin förklaring i den helhet, i hvilken det förekommer, och betinga blott ögon för att erkännas. Sådan skall dikten vara, en bild af den guddomliga ordningen, en bild af den historiska ordningen, sådan den afslöjat sig äfven för det menskliga ögat i vissa storartade, genomgripande grupper. Man må således hafva för afsigt eller icke att teckna en tid, en person eller en händelse, så är det tillfälliga i och för sig sjelft ett intet och ger ingen bild. Det är sant, — för att följa en af författarens liknelser — att bland ett gästfritt folk en icke gästfri människa kan finnas; men skildras hon, utan att hållas i motsats till sin nation, så får man ingen föreställning om dennas gästfrihet. Men, invändes nu, man får en bild af en girig, och det kan vara tecknarens ändamål att ge blott en sådan. Det finnes intet folk, bland hvilket icke afvikande individer finnas; det finnes i

samma analogi ingen girig, hos hvilken icke några afvikande drag kunna anträffas. Är då den boja ängslig, som hindrar konstnären att löpa ut till dessa tillfälliga drag, och, kastar han sig in i dem och tecknar dem, hvad tecknar han då? Icke den girige! Konsekvent kan sålunda ingen bild gifvas, utan allt blir ett förvirrande in i tillfälligheter och deras tillfälligheter. Vi skulle icke hafva dröjt så länge vid denna punkt, om vi icke tyckt oss varseblifva hos författaren en viss oro, som stundom nekar honom att bära med glädje konstens bojar, och en mera afgjord hog för utvecklingar än för den lugna, sammanhållande teckningen af de föremål, han bringar å bane, en brist, som i synnerhet i de båda senaste häftena eller fjerdelen märkbart förmildras.

Vi hafva nämnt, att de rent af diktade partierna i denne författares arbeten ofta nog lida af osäkerhet och formlöshet. Man må betrakta de i denna del anförda personerna, Erasmus, Inga, Judith; huru litet äro icke dessa uppfattliga! Den först nämnde är i synnerhet misstecknad genom den besynnerliga blandningen af olika bildningsgrader och den förfelade naivetet, som man i honom träffar. Det samma kan sägas om Inga. Bättre är familjen Bruce hållen, ty om än så väl lorden sjelf som de andra sakna det egna, individuella, som ensamt är lefvande och åskådligt, så äro de dock såsom allmänna karakterer åtminstone utan i ögonen fallande inre motsägelser. Men för de båda bröderna, konung Waldemar och hertig Magnus, har författaren haft historiska drag gifna, och vid utvecklingen af deras karakterer blir man varse en fastare hållning och en bestämd riktning åt ett mål. Derför fästa de sig äfven i ens föreställning tydligare än de öfriga personerna, ehuru ingendera har någon särdeles utsträckt rol att spela. Den veke, svärmande, obslutsamme konungen påminner ovilkorligt om Sigismund, då hertig Carl med sitt tilltagsna, stränga, hersklystna sinne har en motsvarighet i den mot konungen upproriske Magnus. För öfrigt är kompositionen af

det hela sinnrik, och idéen, att genom en rask flyttning fram i tiden få händelserna midt under deras närvaro att stiga tillbaka och upplösa sig i dunkla, drömlika skuggor, är förtrollande och ger stycket likheten af ett sakta döende adagio, eller en ström, som störtar sig med vattenfall mot hafvet och den ena minuten brusar, den andra förlorar sig tystnande i det oändliga. Som ett bihang förekommer i denna del vid slutet en kärleks- och spökelse-historia på vers, mindre fulländad eller snarare mindre vårdad i det tekniska, men dock ganska kraftfullt utförd i folkvisans ton med sina hastiga öfvergångar och halfbelysta, ofta blott antydda scener. I allmänhet kan man säga, att författaren, som mindre än vanligt lyckas vid teckningen af det naiva, det rent och osminkadt naturliga hos personer inom den första stationen af bildning, här velat slå an just de strängar, som i menskohjertat äro mest ursprungliga, och detta i en tonart, som för dem är mest egendomlig. Stycket, som eljest är ganska kort, kallas Vargens dotter.

Hvad som blifvit sagdt om andra delen af ifrågasvarande arbete gäller till det mesta äfven om den tredje eller Hinden. Berättelsen hvälfver sig blott icke här omkring samma ämne, såsom förhållandet är i Hermitaget, utan upptager vexlande skildringar, till största delen likväl hållna i beröring med herr Hugo och hans familj. Det är sålunda ett slags vidare fortsättning af den första delen, men, man måste medgifva det, vida intressantare fortsättning. Svårigheten att få in i berättelsen något romantiskt intresse, hvilken man varseblef vid den förra skildringen, synes här icke mera, och allt har redan en rikare växt. Likväl klarar icke personernas individualitet mer här än i första delen. Herr Hugos bror Andreas är kanske den, som lifligast kan uppfattas i hans egna efterlemnade papper, hvilka otvifvelaktigt höra till det bästa, boken har att uppvisa. Underordnad och matt är tantens välgörenhet; den gamle tjenaren är förfelad och påminner om Erasmus.

Vi afbryta oss sjelfva och fråga, huru det är möjligt, att en bok kan vara af stort värde och dock gifva rum för så många anmärkningar, och vi tillstå också, att vår anmälan hittills varit mera en anmälan af verkets fel än af dess förtjenster. I sanning, mycket klander kunde ännu tilläggas, utan att behöfva sökas, och likväl skulle man icke utestänga möjligheten att lemna arbetet de högsta loford. Det hör till det skönas natur att vara mäktigare än det icke sköna, och man må rycka an med tusen fel, finnes blott en enda väsentlig skönhet att ställas emot dem, så falla de till obetydighet. Vi hafva funnit ett sådant förhållande i Törnrosens bok, och läsaren skall sannolikt sjelf göra den erfarenhet, att man icke så fort hinner störas af några törnen i den samma, som allt obehag åter fläktas bort af någon skär och osynlig doft från dess rosor. Ty rosor och törnen kan man väl säga boken innefatta, och benämningen är i detta afseende väl vald. Ville man nu, sedan man dröjt vid bokens brister, äfven uppehålla sig vid dess skönheter, hvad skulle man kunna yttra om dem? Det vore kanske orätt att taga upp särskilda partier, ty dessa äro mera ponderabla af bristerna; man borde gå till anden i allmänhet. Denna är omöjlig att teckna; men om man ville likna det hela vid någonting, så kunde man ställa det i jemförelse med en djup, aningsfull skog, genom hvilken man vandrar med ofta besvärad gång; men öfverallt liksom omgifven af osynliga andar. Man störs, man väcks, man ler; men i nästa minut är man gripen åter och väntar med klappande hjerta en uppenbarelse. Det är denna djupa, mystiska, åt naturens innersta syftande tendens, som fyller äfven de tre första delarne af Törnrosens bok med behag, och som i den fjerde visar sig med lika styrka, men med än högre ljus och reda.

Fjerde bandet innehåller i tvänne häften en fortgående dikt: Drottningens Juvelsmycke eller Azuras Lazuli Tintomara. Händelserna äro från Gustaf den tredjes tid och samla sig närmast omkring

hans död. Redan det möte, man här gör med historiska, så nära vår tid lefvande personer, med förhållanden och seder, om hvilka väl hvar och en läsare hört åtminstone några drag omtalas af ögonvittnen, med händelser, som lefva i ett ännu knappt lugnadt minne, redan detta vore nog att ge berättelsen en grad af intresse, äfven om allt vore skildradt med medelmåttig talang. Men här förekomma, ibland ett vida mindre antal förfelade ställen, drag af den gedignaste konstnårs-förmåga och det rikaste snille. Det operalika, som ligger i hela den tid här tecknas, dess heroism och dess styggelser, dess vantro och öfvertro, dess ihåliga skimmer och hemska glädje, så oöfverträffligt skildradt af Bellman i en lägre riktning, är som det vore skapadt för författarens genius, som älskar operans fantastiska dagrar och tvinar i en verklighet af lugn konsekvens. Det faktiska är här utarbetadt redan inom sig sjelft till någonting, som närmar sig fantasiens flyktigaste drömmar, och det är svårt att dikta något så öfvernaturligt, att det icke, placeradt inom detta tidehvarf, skulle antaga sannolikheten af att hafva verkligen funnits. Här är författaren hemma, och de mästerligaste taflor äro frukter af hans lyckligt valda eller lyckligt funna ämnen. Vi svigta i valet mellan de skönheter, som kunde anföras. Mest fängslande är, kan hända, det väsende, hvaraf boken har sitt namn, ynglingen eller flickan Azuras Lazuli Tintomara. Odöpt, utan bestämdt namn, ännu tagen för karl, än för qvinna, utan religion, utan allt begrepp om pligter, lagar, seder, och slutligen född och uppfödd af en lättsinnig aktris i teaterns fé-verld, hvilken varelse skulle hon icke tyckas vara? Och likväl huru skön är hon icke, hur fin, luftig, ja, till och med vis! Kanske har den dunkla, men harmoniska instinktens herrlighet aldrig klarare blifvit framställd och firad, än den firas i hennes natur. Hon är icke en menniska med ett blandadt mått af förstånd och oförstånd, vetande och okunnighet, rikedom och brist; hon är ett djur, men det fullkomligaste, som kan tän-

kas, ett djur, hvars minsta rörelse är grace, hvars minsta blick är clairvoyant, omöjligt att fångas och omöjligt att tämjas. Med ett ord, allt hos henne är namnlöst såsom hon själf, och hennes inre liknar en slumrande natt, full af allt, hvad sommaren eger ljufvast, och väntande blott en stråle af solen, för att öfvergå till den herrligaste dag. Sådan är denna Azuras, en bild af detta dunkla, mystiska, harmoniska, som är till och som varseblifves, men som flyr för all omfamning, och som förstör den, som vill ega, icke blott beundra.

Bland detaljer af sällsynt sinnrikhet och sanning må man nämna den hastiga, men hemska teckningen af Gustaf den tredjes möte med Ankarström, då konungen, utkommen från den bekanta sierskan, mam-sell Arwidson, ser sin mördare med ostörd fart, i rak linie afskära gatan och bäfvar för den röda fliken af hans kappa, som fladdrar upp under gången. Vidare må man ej förgäta att nämna maskeraden, de sammansvurnas möte der och framför allt konungen, för hvars öga midt i vimlet och glädjen det röda ännu står, då han blundar, såsom han själf säger åt Essen, och hvars dystra aning väfver sig in i de legeraste af hans halft franska, halft svenska yttranden. Knappast lär man kunna föreställa sig en trognare teckning i få drag, än den som här ges af den gode, nedlåtande, men från karakterens och majestätets allvar så lätt ledde konungen. Redan hans första ord återspegla något af både honom själf och tillfället. »Voilà Essen — une comedienne de la plus parfaite ironie, d'une svelte divine. — — Mademoiselle Stading kallar jag ett intet mot denna figur.» Och strax derpå: »Såg du, Essen, der glimmade längst fram något rött; par Dieu, en af den fiera flickans strumpor. En silf för Bellmans eller Kellgrens pensel — hvilkendera afgöra vi ej — men hon är finare, luftigare, mera graciös än själfva Lydia — och fullt ut så jordisk som Ulla Winblad.» Och från detta vanskliga intresse för en skön aktris lyfter sig konungen omedelbart åter till de älskvärda

uttrycken af hans milda, kungliga sinne: »Mitt goda folk roar sig, kom, Essen, jag vill gå ned. Folkets glädje är en konungs element. Quelle misère, anonymen och hans biljett! Jag känner, att de älska mig alla, hvad fara för en konung som jag?» Med samma genialitet som Gustaf den tredje äro nästan alla här införda historiska personer individualiserade, Gustaf Adolf med sin linealraka rättrådighet och styfva formalitet, den slutne, rätt fram gående, brutale Ankarström, sådan han visar sig i sin bekännelse, den beslutsamme, listige general Pechlin o. s. v. Den rika öfvervigten af sköna och lyckade partier gör det förhatligt för oss att ens omnämna brister. Likväl förekomma äfven sådana, t. ex. osannolikheten af slutet, af det dubbla rivalmötet, osäkerheten i teckningen af scenen mellan Emanuel och juden, Ankarströms olikhet och särskilda mindre detaljer, som äro för mycket antingen sväfvande eller bjerta. — — — — —

Skaldestycken af Franzén.

Femte bandet.

(1836.)

Bref till red. från H. S.

”Den, som skrifver detta, är en far för en talrik familj. Hans tid förflyter temligen lugnt under uppfyllandet af tjenstepligter och under föga tyngande omsorger för dem, som ligga hans hjerta närmast. Redan i många år har det utgjort hans nöje och ett afbrott i enformigheten af hans lif, att egna en timme eller par af aftonstunderna åt vår literatur. Han har därför småningom samlat omkring sig de flesta af större svenska författare och läst dem, icke blott af nyfikenhet att göra deras bekantskap, utan fastmer af behof att ega dem till vänner och sällskap för alltid. Sålunda hafva många bland dem blifvit honom förtrogna och dyrbara, och han har älskat att söka hos dem icke så ofta tröst och förströelser vid sorger, af hvilka han icke pröfvat större, än det tillhör människan att med lugn bära, som icke oftare en ökad och förädlad glädje, då hans dag varit klar och hans sinne lätt.

Framför andra har jag älskat Franzén. Kanske ligger orsaken till denna förkärlek till en del deri, att en stor del af den höge skaldens skönaste sänger diktades och utspriddes i min ungdom, då mitt väsende var lättare att anslås och lifligare att knyta band af tillgifvenhet och kärlek. Emellertid har mången gång ännu i min ålderdom det fall inträffat, att jag vid läsningen eller åhörandet af någon af dessa sänger tyckt

mig för första gången göra dess verkliga bekantskap, ehuru jag hundra gånger förut hört och sett den samma med förtjusning. Jag har i anledning deraf ofta inom mig yrkat en sats, som utan tvifvel skall synas mången besynnerlig, men som dock ständigt förekommit mig klar och verklig, den nämligen, att Franzén af alla svenska skaldar är den, som man har svårast att rätt utgrunda, rätt lära sig känna. Hans bekantskap kan därför i mitt tycke vara gammal och dock med hvarje gång, man läser honom, förefalla ny. — Min herre, tror ni att jag menar, att han är inbunden, mörk, höglärd? Mina barnbarn sjunga honom, kunna honom. Ett barn, min herre, fattar hans uttryck, smekes af deras milda välljud, fägnas af de enkla bilderna, med ett ord, förstår honom i en viss mening; men att rätt genomskåda den himmelska oskuld och renhet, som ligger så på ytan som i djupet af hans sånger, dertill fordras jemte ett barns oförderfvade själ en lång lefnads samlade vishet, en erfarenhet, som pröfvat äfven det bländande i lifvet, och en känsla, som från det öfverspända och affekterade med fördubblad kärlek återgått till den evigt lugna, friska och glada naturen. Jag vet icke, men med mängden af andra poem, dem jag läst, synes mig förhållandet hafva varit sådant, att jag antingen icke förstått dem alls, eller också förstått dem alla på en gång helt och hållet, så att de sedan hvarken blifvit mig klarare eller kärare, ehuru jag ofta kunnat helsa på dem åter och ofta fägna mig åt deras lärorika och vackra syften. De Franzénska visorna deremot har jag hvarje ny gång förstått bättre, och ju klarare mitt eget väsende utvecklat sig, ju trösterikare och lugnare mitt inre blifvit, desto djupare motsvarigheter af frid och skönhet har jag upptäckt i dem. Jag tror, att det är med dem såsom med våra gamla, äkta sagor, som gläda barnet, lifva ynglingen och motsvara mannens djupsinnigaste åsichter af lifvet. Jag ville blott i afseende å Franzéns stycken säga skönaste och renaste åsichter. Ser ni, därför anser jag det icke vara någon

barnlek att begripa Franzén, ehuru jag gerna ser, att mina barn sjunga honom för ro skull, utan menar i stället, att ingen förstår och värderar honom rätt, som icke ur en rik lefnads erfarenhet af bländsken och irrsken, af villor, passioner, strider och brott kan med segersällt hjerta blicka in i den af englar befolkade verld, han öppnar för oss. Och nu, min herre, hoppas jag ni förlåter min dogmatiska ifver, som förledt mig till utflygter, dem jag i början icke tillärnat, och jag hoppas det så mycket mer, som jag vet, att ni själf är en beundrare af Franzén äfvensom af den lika djupe och sköne, ehuru mera mystiske och sväfvande Almqvist, hvars lefvande törnrosor bland annonserna i er tidning kallas fria fantasier af Hugo Löwenstjerna, med hvad skäl vet jag icke.

Men jag vill komma till saken. Jag har hört, att åter ett nytt band af Franzéns skaldestycken, det femte nämligen, utkommit från trycket. På vår aflägsna landsort har det icke varit mig möjligt att skaffa mig denna del, men emellertid är jag här omgifven af en nyfiken skara, som önskar att få höra helst några ord om innehållet af dem. Ni borde, min herre, tycker jag, icke låta oss vänta allt för länge på en anmälan af arbetet, i synnerhet som jag är öfvertygad om, att många dela våra önsknningar i detta afseende. Ni kan göra den så kort ni behagar och har dessutom den vinsten att kunna fylla någon spalt i er tidning med ett litet utdrag. — Under hvilka villkor som helst, låt oss höra några ord om den nya boken och ursäkta så väl denna min anhållan som den långa ingressen till den samma. Jag förblifver o. s. v.»

Red. har ansett sig kunna införa detta bref, emedan det är af en allmän syftning, och de åsigter, som deri uttryckas, till det mesta äro öfverensstämmande med hans egna. Också har han tyckt det kunna utgöra en lämplig ingress till expositionen af ifrågavarande poetiska verk, som till skaldeslag väsentligt skiljer sig från de dikter, man förut fått emottaga af Franzén. Hvar och en vet nämligen, att dessa varit af lyriskt

eller episkt innehåll; nu deremot utgöres detta femte band af tvänne dramatiska stycken. Det förre af dem kallas »Audiensen, eller Lappsken i Kungsträdgården, Skådespel i fem akter»; det senare, »Drottning Ingierd, eller mordet på Eljarås», är ett sorgespel äfvenledes i fem akter. Angående uppkomsten af båda yttrar sig författaren sjelf i ett företal sålunda:

»Så naturligt det är, att man vid äldre år ifrån den lyriska poesien öfvergår till den episka och didaktiska, så obetänkt är det utan tvifvel att, då medelåldern länge sedan är förbi, våga beträda den dramatiska banan. Till min ursäkt får jag därför nämna, att det i sjelfva verket är min ungdom, som till detta vågsamma steg förledt min ålderdom, och det af följande anledning.

En af mina vänner i Finland, som besökte mig i Stockholm kort före min flyttning till Hernösand, påminnte mig, att han för tretio år sedan hade sett hos mig i Åbo, der jag då vistades, ett några år förut gjordt försök till en tragedi öfver mordet på Eljarås. Denna påminnelse skulle dock icke haft den följd, att detta af mig sjelf i så lång tid förgätna stycke kommer i dagen, om jag icke i det samma erinrat mig, att den person, utom hvars ryktbara, ehuru i en sednare tid af den historiska kritiken ifrågasatta åtgärd, handlingen deri ej kunnat ega rum, tillhör Norrland. Fale Bure är en af detta lands namnkunnigaste män. Icke blott i historien är hans minne förvaradt, utan i folksägner, i den gård och det grafställe, som efter honom uppvisas (i Sköns socken i Medelpad), samt i det slägtregister, på hvilket en mängd familjer, äfven adliga, stöda sina anspråk att ifrån honom härstamma. Nu sedan Norrland blifvit för mig hvad Finland fordom var, måste allt norrländskt hos mig väcka det lifligaste deltagande. Kunde då ett sådant af mig sjelf redan i min ungdom behandladt föremål undgå att fästa min uppmärksamhet. Ingen åtminstone af dem, som sjelfva idka vitterhet, lärar undra, att jag ej förmådde emotstå frestelsen att på detta arbete an-

vända en ny möda, hvarigenom det blifvit på en gång min ungdoms och min ålderdoms verk.

Af mera ungdomlig art torde läsaren finna det föregående stycket; ehuru det har, jag bekänner det, ett senare ursprung. Äfven för dess utgifvande hoppas jag i dess norrländska ämne finna en ursäkt, om det ock icke under den poetiska leken rörde en allvarlig mening, som ej borde anses otillbörlig i det stånd och det stift, hvartill författaren hör.»

Så många ursäkter hade sannerligen icke behöfts för att rättfärdiga utgifvandet af dessa stycken, då naturligtvis allt af Franzéns hand måste vara den läsande publiken kärt och välkommet. Dessutom ega så väl det förra som det senare af dem skönheter, som göra bekantskapen med dem särdeles intressant, om man än gerna vill medgifva, att de i sina lyriska syskon ega medtäflarinnor, vid hvilkas sida de i någon mån måste träda i skuggan. Skådespelet »Audiensen», i egentlig mening en dramatiserad idyll, grundar sig till intrigen på en anekdot, som lär vara sann. En åldrig prest kommer ned till Stockholm från Lappmarken i sällskap med sin dotter och sin blifvande måg, för att på högre ort framställa de norra trakternas nöd efter en missväxt, och tillika göra sig ihogkommen till ett ledigt pastorat efter en tretioårig tjänst på sitt förra ställe. Genom Schröderheim blir hans sak framsteld för Gustaf III, som ger honom befallning att inställa sig för aftonen på operan, der Gustaf Wasa skulle spelas, och efter representationens slut anmäla sig till audiens hos konungen i hans rum. En hofman, som emellertid ärnat spela pastoratet i händerna på en annan, får höra detta och ställer så till, att den gamle pastorn och hans barn icke få biljetter till skådespelet. Gubben beger sig i alla fall på utsatt tid till stället, för att åtminstone söka få audiens hos konungen, men vilseföres, efter samma hofmans intriger, till en aflägsen vrå af operahuset, hvarest han blir tillsagd att sätta sig ned och vänta. Under denna väntan insomnar gubben och träffas i en sådan ställning

af kungen, Schröderheim och den hofinan, genom hvars tillställning den gamle blifvit narrad att så försofva sin lycka. — — — — —

När den gamle sedan uppvaknar och kommer hem till de sina, orolig öfver att hafva förspilt sin och deras lycka, öfverraskas han gladt af den upptäckten, att han i sin ficka burit fullmakten till det åstundade pastoratet. Händelsen är enkel och episodiskt genomflätad af tillredelser för det unga parets bröllop, som skulle firas i det gröna samma dag. Sjelfva lokalen ger tillfälle till idylliska målningar och scener, af hvilka många äro af en sällsynt naivetet och fågring. I brokigt vimmel ser man här täcka, glada barn, lappska trollfigurer, aktörer, dilettanter, hofmän och slutligen konungen, alla tecknade med lifliga och träffande färger. Aurora i sitt sockerbagarstånd är oändligen intagande, likaså Angelica, ehuru denna senare är kanske för mycket smickrad och förståndig. Det brustna halfgeniet, kolportören Löder, är som en Momus icke ointressant hållen, ehuru hans bittra misslynne ibland något för sträfft korsar den idylliskt leende tonen af det hela. Schröderheims personlighet igenkännes med lätthet, och de celebra pastoratsfrågorna under hans tid äro berörda med mycken humor och tillika mycken skonsamhet. Med få ord, stycket är, oaktadt det ringa omfånget af dess hufvud-intrig, rymligt, gladt och lefvande genom de många omvexlande utsigter skalden förstår att öppna för läsaren, under det han leder honom den korta vägen till sitt mål. Någon gång tyckas väl rimmet och versen, ehuru behandlade af en mästares hand, hafva hindrat den lätthet och rörlighet i dialogen, som väsentligt höra till dramatiska skildringar, och som nu fordras med så mycket större ömtålighet, som man blifvit vanare vid arbeten af samma slag på prosa; men sådana tyngre ställen äro sällsynta, och i allmänhet kan man icke annat än beundra den ledighet, med hvilken skalden rört sig i dessa, för mången annan alldeles nedtyngande, bojor.

I många scener träffas man af blixtar, som på-

minna om den store skaldens tidigare poem och den egna verldsuppfattning, som utgör deras skönhet. Enligt brefskrifvarens benägna råd och önskan ville vi anföra ett profstycke ur arbetet, men valet är verkligen svårt. Särdeles vacker har ref. tyckt sig finna den scen, då Angelica af sin älskare föres omkring i trädgården och för första gången vid hans arm gör bekantskap med en varmare och rikare naturs alster. Redan sjelfva uppfinningen af scenen eger sålunda något symboliskt rörande och sant. — — —

Sorgespelet »Drottning Ingierd eller mordet på Eljarås» omfattar en period af de Sverkerska och Erikska ätternas strider i Sverige. Innehållet är i korthet detta: Fale Bure, som vid mordet på konung Knuts söner räddat den äldsta af dem, Erik, och hållit honom gömd i Norrland under hans barnaår, kommer med honom, då han redan uppvuxit till yngling, ned till Upsala. S:t Eriks högtid är för handen, och vid herredagen, som tillika skall hållas, vill den regerande konungen Sverker genom folkets röst försäkra kronan för sin son, Johan, som ännu är ett barn. Denna stund har Fale Bure afväktat att främställa för folket den rätta tronarfvingen, och han meddelar nu sitt uppsåt åt Folke Jarl, fadern till prins Eriks moder, drottning Ingierd, som, för andra gången gift, nu är gemål åt konung Sverker. Båda öfverenskomma om utförandet af planen, och vid Folke Jarls farhoga för dess framgång yttrar Fale Bure, att en skara kämpar från Norrland på hans anmodan är i antågande för att understödja hans sak. Folke Jarls son, Sune, som emellertid fått kunskap om allt detta, anser det för sin pligt att varna konungen. Emellertid har Sverker redan förut genom sin förtrogne och medbrottssling i mordet på barnen fått underrättelse om den norrländska truppens antågande och misstänkt dess afsigt vara att bereda tronen åt Sune. Denne emottages därför som en förrädare och vinner tillgift först då, när han hunnit förklara för konungen, att icke han, utan en, som utgifves för Prins Erik, är den, åt hvilken man ärnar

kronan. Sålunda får konungen första underrättelsen derom, att Erik blifvit räddad vid mordet, men låtsar icke sätta tro der till, för att icke tillstänga för sin egen son vägen till riket. Drottning Ingierd kommer sjelf och berättar honom med förtjusning, att hon fått höra, att hennes son lefver. Äfven för henne söker han framställa saken som en hopspunnen dikt. En tjensteqvinna, som varit närvarande på Eljarås, när mordet skedde, beskrefver nu vidlyftigt förloppet och intygar, att Fale Bures egen son blifvit dödad i stället för den äldste prinsen, och att denne blifvit bortförd och räddad. Redan här tyckas skarpa misstankar om konungens delaktighet i brottet vakna hos Sune, hvilken, då han några scener senare är ensam med drottningen, uppenbarar för henne allt. — — —

När Sverker åter inträder och i förmodan, att Sune bevist henne omöjligheten af Eriks räddning, frågar:

Nå väl, har Sune bragt dig ur din villa?

Svarar Ingierd:

Jag sjelf har vaknat för att se det svalg,
Det mörka, djupa, afgrundlika svalg,
Som mellan oss på Eljarås sig öppnat.

Sålunda står nu konungen ensam och utan anhängare bland sina närmaste, men hoppas ännu att genom förnekande af den föregifne prinsens börd kunna på herredagen genomdrifva allt till sin egen sons fördel. Ragvald undanrödjer, för att underhjelpa hans plan, den qvinna, som var närvarande vid mordet och som kunnat framhafvas som vittne. — Folket samlas i kyrkan och Sverker intager sitt konungsliga säte. Högtidligheterna till S:t Eriks ära försiggå. Derpå framträder Folke Jarl och uppmanar Svea och Göta män att med ed bekräfta sin förening och valet af en gemensam regent. Eden begås, och Sverker framställer nu sin sons rättigheter. Men då efter någon tvist mellan konungen och Folke Jarl prins Erik sjelf inträder och igenkännes af sin mor, öfvergå de

flesta på hans sida, och Sverker lemnar med sina anhängare templet. Snart derpå ser man konungen i spetsen för en här på Fyrisvall, och mot honom kommer stridsfärdig prins Erik med sina. Innan härarne hinna sammandrabba, kommer en pilgrim, som bekänner sig vara den, som verkställt mordet på barnen och bestyrker prins Eriks räddning. Sverker efterger då sina anspråk, men söker, plågad af samvetsqual, döden och utmanar någon af sina motståndare till tvekamp. Prins Erik upptar utmaningen; men förmås äntligen att lemna stridshandsken åt Sune, för hvilken Sverker faller.

Sådan är i korthet upprännen till denna tragedi. Man finner snart, att det egentligen dramatiska, handlingen, här icke utgör den starkaste sidan. Hela dikten lefver mer genom det, som varit, än det, som är och som skall blifva, hvarför också rörlighet och fart saknas. I dramat måste hvarje handling, hvarje ord, så att säga, innebära fröet till ett kommande, som hastigt och följdriktigt derur utvecklas, för att vidare själf i sin ordning alstra ett derpå följande: här syftar allt i öfvervägande mon på det förflutna och rör sig i minnen. Ingen af personerna i dikten har egentligen vid slutet gjort något annat, något mera, än han gjort redan innan han uppträder, och icke en gång i förbrytarens inre eller samvetsförhållande till brottet märkes under fortgången af händelserna någon omskiftning af vikt.

Men om detta stycke i sitt slag icke utmärker sig så mycket som det förra i sitt, eger det dock i flere partier förtjenster, dem ingen kan förbise. Att speciellare omnämna de många vackra detaljer, som förekomma i denna dikt, skulle allt för mycket öfverskrida gränserna af en enkel anmälan; men hvad vi icke kunna underlåta att anmärka är, att teckningen af drottning Ingierd såsom mor och maka i flere afseenden är djupt och innerligt hållen. Också ligga hennes förhållanden mest inom den Franzénska sångmöns områden. Redan den andra scenen af första

akten, då hon klagar öfver att hafva skilt sina barn från sin närmaste vård och sålunda, ehuru oskyldigtvis, föranledt deras olycka, är af en rörande skönhet. Äfven i de scener, der dialogens längd någon gång öfverskjuter sitt behöriga mått, träffar man dock alltid i många verser det naturliga och verkliga uttrycket af de känslor, som skildras. Om man ville uppställa en jämförelse emellan de särskilda akterna af detta sorgespel, skulle man med skäl tillerkänna ett företräde åt de fyra första.

Ref. kan icke sluta denna uppsats, utan att yttra sin lifliga glädje öfver att äfven i denna del af Franzéns skaldestycken se en borgen för den store skaldens fortfarande ungdomliga verksamhet, en verksamhet, som ännu lofvar litteraturens vänner så många njutningar, så många rika skördar.

Ramido Marinesco.*

(1837.)

Hofmarskalken och Richard voro allena hemma. Richard satt vid pianot. Han hade slutat några flyktiga ackorder, knäppte nu med styrkan af sin tumme på en tangent i sender och roade sig åt tonernas spetsiga och stupida klang.

»Don Juan Penitente» — började den gamle.

»Hvad befalles?» svarade Richard och steg upp.

»Jag har tänkt på honom hela natten.»

»Då har min herre icke sofvit.»

»Nej, vid Gud, min käre Richard! Juan låter ingen sofva.»

»Är det eljest något annat?»

»Menar ni, att en varelse som han kan känna ånger?»

»Min herre lär hafva hört mina plocktoner på instrumentet?»

»Nå väl, och så skärande de än ljödo, tänker jag så, att det icke fans någon af dem, som ej i sig innehöll en klang af ackordets själ, och att det likaså icke ges ett väsende, som ej måste vilja försoning på den enkla grund, att en sådan vilja är väsentlighetens innersta natur.»

* Man har undvikit att kalla denna uppsats recension, ehuru den i visst afseende kunde anses hafva någonting gemensamt med en sådan. Den har också ursprungligen icke varit skriven för Morgonbladet, utan blott för enskildt meddelande, och därför har man äfven vågat på lek begagna för dialogen personer, som äro en annans skapelser och för hvarje läsare af Törnrosens Bok allt för väl bekanta. Något speciellare anslående af deras karakter har man icke åsyftat.

»Såsom botgörare blir således, menar min herre, Don Juan ett väsende, en ton?»

»Ja, och jag får tillika nu bekänna, att jag gjort mig en egen bild af din Ramido Marinesco. Som du mins, betraktade du vid dina reflexioner öfver sättet att sluta stycken åtskilliga vyer äfven inom området af denna dikt. Alla dina anmärkningar härvid vill jag lemna i sitt värde. De hafva säkert sin fullständiga grund i någon sida af dikten, som träffat ditt öga och undgår mitt; men hvad jag förbehåller mig nu, är att få göra mina kombinationer alldeles oberoende af dina och framställa idéen af det hela, så vidt den i konsekvent följd, åtminstone för min blick, griper in uti och dominerar delarne. Och ehuru jag tycker mig hafva tagit min begynnelsepunkt så djupt, den åt sitt håll kan tagas, och icke kan finna, att kedjan af mina reflexioner på något ställe och för någon tvärsats i konststycket behöfver afbrytas, vill jag dock ingalunda ge mig ett sken af att hafva uttömt diktens hela inre betydelse, väl besinnande, att lifvet och likaså konsten, då den verkligen målar detta, har icke blott en linie-dimension af höjd och djup, utan äfven, att jag så må säga, en soliditet, inom hvilken tanken kan röra sig med sanning i oräkneliga riktningar, utan att därför någonsin kunna säga sig hafva besökt hvarje punkt af vikt. Och nu vill jag rycka an till min början och fritt yttra, att botgörandets och försoningens idé för mig visar sig såsom den, från hvilken man har den vidsträcktaste utsigt mot alla styckets partier. Don Juans penitens, se der, hvad jag anser dig i alla din sångs modulationer ytterst hafva besjungit. Att framställa honom i ångerns ljus är möjligt och skönt, och han framstår sålunda icke, såsom vanligt, som en brutal pestsmitta, ett skorr af oton, utan som en meniska, ett *Han substratum*, som peniterar, man kan säga, återgår med jubel till sitt väsendes eviga, heliga lif.»

»Om han jublar, hvi kläder han sig i botskrudens förnedring?»

»Dermed säger han: så ringa var det oting, som icke var min herrlighet.»

»Om han jublar, hvi söker han då hat?»

»Derför att hatet mot Don Juan förstöraren är kärleken till Don Juan penitente. O Richard, i förstöraren har han sprungit ut ur sig sjelf i blod och yra, i upplösning och död, i botgöraren återgår han ur tomheten till sig sjelf, med jordiskt qval och himmelsk glädje. Derför är hans yttre krossadt, botklädt, qvaldt, och derför hungrar han efter sina forna offers hat, för att se tomheten af sitt lif i oordningen af allt besannad. Deras hat, ser ni, är den graf, i hvilken tjusningen af hans förre skenlif skall jordas till en evig död. Här är hans kamp, det jordiska qvalet; men segren, jublet, den himmelska glädjen röjer sig i hans dom öfver sin yra, en dom, som i ständiga pulsslag återkommer:

— Afskyvärdt var Riddarns nöje.

— —

Jag för Riddarns nöje ryser.

— —

Riddarns ro jag högt fördömmar:

Vet, o Bianca, din Don Juan

Rest på haf och rest på öar;

Orätt skönheten och orätt

Qvinnan kände din Don Juan. —

Den röjer sig i hans kärlek till klosterklippan och i det lugn, hvarmed han ser sin stoftfröjd dö, sin skapelse förvissna:

Död, o donna, död inunder

Pastanjetens mandelgrenar

Sitter nu din son Ramido.

Jag vet ej, huru denna strof tyckes mig innebära någonting så hemskt och tillika ljuft och fridsamt som en sommarnatts första bleka stjerna.»

»Hittills har herr hofmarskalken hållit sig till senare afdelningen af Ramido Marinesco och börjat vid slutet; hvad är meningen om den förre?»

»Jo, märk, min vän, i den ser man i lif och handling, hvad det är, som Don Juan botgöraren ångrar och fördömmar. I den lefva hans yras skapelser, andas, blomma, tjusa, och då de skola njuta fullheten af lifvets gåfva och i kärlek möta hvarandra, stiger den svarta följden af hans brott som en skugga hotfull och förstörande emellan. Det är den fördömmelse, att de äro hans, som förintar dem. De måste tjusa och draga hvarandra till sig i oskuld och ovetenhet för att närma sig till det gift, som skall ge dem döden, giftet att vara frukter af Don Juans rus. Här följa fyra sorgespel hvarandra, rika af individuel nyansering, men alla framstrålande samma idé. Och ändtligen upptages allt i en enda symbol, då Ramido hemkommen kastar sig i tjusning ned för sin fars »Majorcalflicka», den sköna färgskapelse, som han tycker sig kunna älska utan brott, utan fara att förstöras, — då han kastar sig ned för henne, kysser fällen af hennes klädning och insuper döden af det gift, som det »roat» hans far att äfven här blanda in i sina färgers ljufhet:

»Så jag målar, Donna Bianca,

Ty så roar mig att måla.»

Jag tycker sålunda, att det är skönt och konsequent, att härjningen af en förstörare, som framgått, visas först, och att förstöraren sjelf framställes sedan, blickande tillbaka på sitt verk, besannande dess oväsentlighet, dess fördömmelse, och lösryckande sig med smärta och salighet från det ljufva gift, hvarmed han förpestat sin bana, från sitt svallande blod, sin yra, sin sinliga fröjd och sitt sjelfviska hjerta.

Detta i afseende å den allmänna uppställningen af denna dikt. Nu en blick på delarne för sig tagna, men dock ännu tagna blott i hela massor. Vi dröja vid de fyra scenerna mellan Ramido och hans älskarinnor. Jag sade dem vara rika på individuel skiftning; men så lätt det är att känna och se detta, så svårt är det att i ord angifva differenserna. Skall du le, om jag tar min tillflykt till ett slags mystisk lek med bilder och försöker att i dunkla skuggdrag teckna

föreställningarna i min själ? Hvad är då Estella? Qvinnans qvinlighet, den uppoffrande, sucklika, som eger intet, eller eger blott, hvad den låter en annan ega, den genom sin vapenlöshet segrande, den genom sitt offer af allt allsmäktiga. Och Ximena? Qvinnan som person, redan form, redan något i sig sjelf, ehuru blott bildlik och fordrande att kallas till lif af en annan, skönheten i sin sjelf-fullhet, innan hjertat vaknat och den sprittande pulsen födt en längtan, som på en gång kufvar och förädlar sjelfvet. Och Ormesinda? Den fullt vaknade Ximena, den genomandade formen, den tonlika, som har sitt eget lif, men lefver blott för att älska, som har sitt eget ljud, men ljuder blott för att förmälas i en harmoni. Och slutligen Juanna, hvad är hon? Qvinnan, uppgången i flamman af sin egen eld, egande sjelf sin kärlek, hängifven, men lik-som lågan, som är fiendtlig mot hvarje annat famntag än lågans. Må jag då få kalla Estella sucken, Ximena formen, Ormesinda tonen, Juanna flamman. Alla söka de hos Ramido en låga, den första för att förtäras, den andra för att bestrålas, den tredje för att för-smälta, den fjerde för att förenas.

Så är Estella i personifikation äfven det innerliga i alla de öfriga och återfinnes i dem. Efter lif suckar formen, efter kärlek tonen, efter möte flamman. Der-för är Estella den mäktigaste af alla, emedan hon är den renast alltoffrande, och därför är det skönt att se henne i cykeln af de andra vara den första och den sista, begynnelsen och slutet, ty det är hennes väsende, som i olika knytningar genomgår alla och utgör deras makt. Så börjar hon:

ESTELLA.

Jag älskar dig, Ramido.

RAMIDO.

Ack, hvarför älskar du?

ESTELLA.

Ej skäl jag vet, ej orsak.

Ximena känner sin bildform, Ormesinda sitt tonljud, Juanna sin eld; men Estella känner Ramido ensam, och det djupaste hos alla de andra är det, som likasom Estella känner Ramido ensam.

Vi komma nu till den stora scen, i hvilken inom omfånget af tre korta sidor alla strålar från de föregående scenerna samlas såsom i en brännpunkt, jag menar den sjette, hvari Ramido bestormas af alla sina älskarinnor på en gång. Den är så kort, en stor del af den samma kan här upprepas:

JUANNA.

Mig kärlek svor Ramido, svara, är du min?

RAMIDO.

Juanna Sol, i natten är min stjernglans du.

ORMESINDA.

Min ömma vän Ramido var, — är han det än?

RAMIDO.

Din röst är tonen, Ormesinda, i mitt bröst.

XIMENA.

»Ximena älskar jag,» så sade du en dag.

RAMIDO.

Gestalt, — du doft, du skära gaz om lifvets allt!

Betrakta dem! Hafva ej alla här ett jag, på hvilket de se, och för hvilket de fordra kärlek, äfven Ximena, som annars genom en underbar konsekvens i sitt knappt vakna själfmedvetande ännu nämner sitt jag blott som ett namn? Estella ensam vet icke af ett själf, fordrar intet, påminner om intet:

ESTELLA.

Mig eger Don Ramido, — intet eger jag.

Men henne, som ger allt och begär intet, svarar

RAMIDO.

Estella, — himmel, du om Don Ramido rår.

Juanna hotar med dolken, Ximena med damascenerklingan, Ormesinda beveker med amaranter-blomman i sin hand, alla ega de ett något att göra anspråk med; Estellas vapen är hennes vapenlöshet:

Ramido, jag i handen eger blott min hand,

Ack! . . Guadalaviars himmel ber dig hem till sig!

Hon eger icke ens en egen bön, hon låter Guadalaviars himmel be! Men då hvar och en af de öfriga fåfängt ber Ramido om en förklaring af den hemlighet, som hvilar öfver hans förhållande, och han blott gâtligt yppar sig för dem:

JUANNA.

Är då en trolldom gjuten om Ramidos hår?

RAMIDO.

Sin krets om mig, Juanna, skref ett troll så hemskt.

ORMESINDA.

I äldre band ditt väsen har sig bundit, ack?

RAMIDO.

En boja dyster, grym, förskräcklig, underbar.

XIMENA.

Drar heligt löfte dig till Palestinas graf?

RAMIDO.

O, mig, Ximena, drar en svart, en ryslig hand; då gör Estella ingen gissning, tager ingenting af egen makt med, för att lösa hans gåta, utan flyr till Ramido sjelf och för allmakten af hennes suck:

Ramido, älskade, skänk oss af nåd ett svar!

öppnar sig hans hjerta, och så klar som hennes bön, så klart följer hans svar:

Estella Guymeron . . . Jag är Don Juans son.

Huru oändligt mycket vore icke att anföra inifrån de särskilda scenerna, för att bestyrka, förklara, symbolisera de allmänna åsigter jag här nu yttrat! Mycket

ser ut som oförenligt och är det dock icke; det mesta är så ogripligt, luftigt och dock bevittnande, att det som blomsterdoften blott för en andedrägt röjer, till hvilken blomma det hör.

Angående det så ofta såsom töcknigt ansedda slutet af Ramido Marinesco, måste jag bekänna, att det nu vid detta tillfälle och från den synpunkt, hvarur jag betraktat det öfriga, förefaller mig klart och fullkomnadt. Hvad är det Don Juan söker? Hans väsende genomtränger hela målningen; hvad lefver han för? För att i sina älskarinnors hat begrafva sin forna falska sällhet. Har han vunnit sitt mål? Han har velat det och gjort allt för att vinna det, se der hans försoning, stridens fullkomning, dramens klara slut. En vidare utsträckning gäfvade motsägelser eller parallellism. Sjelfva det obegränsade, mångtydiga, i den beundransvärda slutversen:

Gud! O svarta sol! . . Don Juan!

är blott en fri luft, som icke stänger, icke hindrar, utan leder den fullbildade tonen ut i den öppna naturen, för att i rymd och frihet få domna.»

Då hofmarskalken slutat detta, steg han upp och fattade Richards hand. »En annan gång,» sade han, »ville jag gå in i specialiteter. Nu, Richard, har jag suttit en stund vid randen af din blomsterkälla och böjt undan ett blad och ett annat för att betrakta böljan. Och jag slutar glad, om jag kan hoppas att härvid icke hafva grumlat mer än blottat det klara djupet.»

STRÖDDA UPPSATSER.

Dessa uppsatser äro hemtade ur »Helsingfors' Morgonblad» 1832—37, med några undantag, hvilka på sina ställen skola angifvas.

Några ord om nejdena, folklynnnet och lefnadssättet i Saarijärvi socken.*

(1832.)

Afsigten med dessa rader är icke att gifva ett bidrag till någon topografisk skildring af vårt land eller af en särskild ort i det samma, utan blott att med strödda drag teckna en eller annan af dess skönheter och återlifva hos mig sjelf njutningen af de intryck, jag af dem erfarit. Oskiljaktiga från dessa erinringar äro några mörkare bilder af mensklig nöd, och de tyckas mig icke onaturligt ega sin plats bredvid och inom naturens herrlighet och storhet. Ty liksom djuret aftager i liflighet och fägring, i den mon människan tvingar det under sina ändamål, så synes äfven naturen förtvina, ju mer den kufvas af mensklig flit och omtanke, och sålunda blott i sitt otamda tillstånd ega sin fulla skönhet, blott i sitt tamda lemna människan fri tillgång till sina outtömliga spenar. Vill man därför njuta anblicken af ett folk i välstånd och öfverflöd, må man besöka de nejder, der naturen, öfvermannad af människokraften, spak och slappad, bjuder aftvungna håfvor; älskar man åter att se naturen i dess ursprungliga glans, så må man gå dit, hvarest hon ännu fri utvecklar sina gigantiska krafter och gäckar ett tvinande släktes glesa ansträngningar till

* Förf. har nämnt denna socken, emedan han haft lägenhet att under loppet af något år, och längre än uti andra trakter af det inre Finland, uppehålla sig i den samma. Det allmännaste af hvad han har att om den berätta kan dock säkert utsträckas vida utom sagda orts gränser.

hennes kufvande. Finland erbjuder kanske rikare än något annat land taflor af denna art. Hvilken vexling af nejder, från det jemna, odlade kustlandet till upplandstrakterna med sina svindlande höjder, sina ödsliga träsk och sina moar, till hvilkas djup ingen stig leder, och dit endast örren eller tjädern, sårade af lodet, någon gång sträckt sin ensliga flygt! De flesta resande från Europas kultiverade länder, som besöka Finlands kuststräcka, skola föga finna den samma afstickande från deras hembygd och med undantag af klimat och språk återträffa nästan alla de föremål, deras fädernesland egde och utbredde för dem. Till de högre upp i Finland belägna orterna åter skall väl ingen främling komma, som kunde säga sig hafva sett något dylikt förr eller ens något med dem likartadt; så bestämdt tecknade, så skarpt individualiserade äro de. Under det att by vid by och gård vid gård utmed i synnerhet den södra kustvägen vittna om befolkningens styrka, trefnad och seger, kunna på vägarne inåt landet mils-sträckor tillryggaläggas, utan att ens skymten af en koja möter ögat, och ser man efter långa färder en sådan, så hänger den på sluttningen af en jättelik mo, eller sticker den fram mellan de vilda lunderna kring ett halfgömdt träsk, lik en främmande utväxt på naturens friska, storartade stam. Det är dock äfven i våra skärgårdar någonting vildt och eget, som ger dem en afstickande färg, i synnerhet längre ut mot hafvet, och ingen skall kunna vistas en tid i dessa nejder, utan att föra med sig dädan djupa och genomgripande minnen. Men dessa skärgårdsorter äro blott så mycket mer skilda från de högre trakterna, som hvardera äro skarpt och individuellt markerade och bära olika prägel. De fornsvenska melodierna äro som hemmastadda vid våra kuster och ackordera med nejderna kring dem så förtroligt, att man tydligen märker deras ursprung ur en beslägtad natur; också äro de inhemska visor, som uppkomma och lefva på kustfolkets läppar, till den grad lika de svenska folksångerna, att likheten på intet

vis kan förklaras blott ur den synpunkt, att de äro foster af svenska kolonister, utan snarare måste till största delen tillskrifvas lokalens harmonierande förhållanden. Å andra sidan fns väl hos få föremål en väsentligare skilnad än emellan nyss nämnda sånger och de nationelt finska tonarterna. Neckens Polska, hörd vid vår hafsstrand, öfverensstämmer så med de holmar, man ser, med den luft, man andas, att man skulle tro hafsbygdens egen sommarqväll hafva författat den samma; sjungen bland Saarijärvis, Rautalampis eller Wiitasaaris stupande höjder och ödsliga träsk, skulle den röja blott missljudet af ett hjerta, som i fjerran eger sina dyrbaraste föremål. Likaså litet vore å andra sidan den finska: Minun kultani eller någon annan, flyttad till våra kuster, på sitt rätta ställe.

Det torde svårligen finnas några melodier, som närmare än de alpiska ackordera med Finlands inre nejder, och man har äfven hört främlingar finna någon likhet mellan Schweiz och Finland. I allmänhet kan man vara förvissad om, att tvänne särskilda orter i den mon likna hvarandra, äfven till det yttre, som någon öfverensstämmelse finnes i karaktererna af dessa orters infödda sånger. Ty såsom menskligheten i sin totalitet är jordens spegel, så är äfven människan på skilda delar af jorden sina omgifningars spegel och reflekterar i sanna, sköna och ädla uppenbarelser blott de strålar, hon af dem insupit. Det är därför jag antagit olikheten mellan det öfre och nedre landets folksånger såsom ett viktigt och ojäfaktigt bevisningsmoment för dessa trakters skarpa inbördes skilnad.

Utan att vilja påstå den ena ortens företräden framför den andra i afseenden, som hänföra sig till en hvars individuela tycke, tror jag, att samma väsende aldrig skall kunna med lika innerlighet hylla alla de här anmärkta skilda karaktererna af vårt land. Den nämligen, som haft tillfälle att lefva någon längre tid under inflytelsen af de olika trakterna, skall djupast i sitt hjerta förvara en af dem och icke tvänne, han

må ega i hvilkendera som helst sin fosterbygd och de mest dyrbara af sina öfriga förhållanden. Till ett sinne, som är stämdt för den lugna, poetiskt religiösa betraktelsen, talar företrädesvis upplandsbygden. Det lefnadsfriska, djerfva och tilltagsna lynnet skall troligen älska hafsstranden; och beräknaren, slöjdidkaren, hushållaren finna sig bäst på kuststräckans slättland. Då nu det först nämnda af dessa lynnen otvifvelaktigt sannast emottager och mest medvetet bibehåller intryck af naturen, så kunde man i allmänhet tillerkänna ett företräde i afseende å högre intressen åt den ort, som mäktigast inverkar på det samma. Också har man svårt att föreställa sig ett uttryck af det guddomliga, som vore klarare, herrligare och mera upplyftande än det, som trakterna uppe i landet gifva genom sin storartade teckning, sin enslighet och sitt djupa, ogenomträngliga lugn. Hafvet, så mäktigt det än är, bär icke alltid, ja, endast sällan, denna pregel af guddomligheten. Endast i dess omätliga stillhet fattar och ser sinnet oändligheten; uppröres det af stormen, så förvandlas det från Gud till jätte, och menskan tillber ej mer, utan bereder sig till strid.

Bland de orter, som närmast representera hufvudförhållandena i det inre Finland, så hvad lokalen som innebyggarens lefnadssätt och villkor beträffar, torde med skäl den afskildt liggande, torftiga och sköna Saarijärvi socken kunna räknas. Hvad den är i smått, det tyckes det inre landet med få afvikelser vara i större skala. —

Enkelt och oansadt som den natur, hvaraf han omgifves, är Saarijärvi-bons lefnadssätt. Lik badstugan, hans enda och outhärliga lyxartikel, till färg och förmoner, endast till utrymmet större, är det pörte, han bebor. Dess inre erbjuder främlingen en öfverraskande tafla. Väggar och golf, sammanfogade af oformliga furustockar och plankor, äro kolsvarta, de förra af rök, de senare af allt, hvad i årtal förgäfves väntat en skurning. Taket synes sällan; det är gömdt ofvanom ett rökmoln, som lik en svartgrå pell hänger sju eller

åtta fot i höjden och öfverskyggar, utan att besvära. Då och då genombrytes detta töcken af en solstråle, som dagen skickar genom det vida rökfånget i taket, och ibland, ehuru sällan, blickar äfven en stjärna in. Fönster finnas ej, endast gluggar, som efter behof öppnas och tillslutas. För att rätt fatta egenheten af detta boningsrum, bör man se det en vinterafton. Muren (spiseln), rummets helgedom, till stil och arkitektur lik våra gamla milmärken, står då i sin fulla förklaring. En ofantlig brasa af grof tallved blossar vid ugnen och kastar ett bländande sken kring stugan, som ytterligare upplyses af pertbloss, än stuckna i väggarne, än uppburna af egna klykor på golfvet. I detta skimmer rör sig eller hvilar oftast en tallös meniskoskara. Qvinnorna sitta vid sina rockar eller syssla med degtråg och gryta, männerna göra korgar, slädar, skidor och dylikt, tiggare och inhysingar sträcka sig för elden, och den stående artikeln i stugans hushålls-journal, pertklyfningen, skötes af någon äldre gubbe, som med lugn händighet delar de tunna spjelarne i ännu tunnare skifvor. Barnskaran har då vanligen krupit upp på muren, der den i all samdrägt lefver och skriker i kapp med syrsorna; vid den långa ho'n nära dörren fröjdar sig gårdens häst åt hackelsen, värmen och sällskapet, medan tuppen, om han ej än satt sig upp till ro, i kretsen af sin familj gör visiter hos sina gynnare i hvarje vrå af rummet och är öfverallt som hemmastadd. Sådant visar sig, med mer eller mindre afvikelse, ett finskt pörte om vinterqvällen. Tror någon all trefflighet vara bannlyst ur en sådan boning, så misstar han sig; icke blott infödingen, utan också den under helt andra förhållanden uppvuxne kan finna sig väl i den. Luften der inne är genom den ständiga eldningen och det alltid underhållna draget ren och frisk, och det för ögat äckliga aflägsnas med sorgfällighet och ordning. Det svarta golfvet upphör att synas smutsigt, i och med det samma det icke röjer någon skynt mer af en försvunnen renhet; man tycker sig stå på mull, icke på nedsudlade bräder,

och den egenhet i menniskolynnet gör sig gällande här, att tåla äfven en mindre putsning, så framt den icke kontrasterar mot ett röjdt syfte till en större. Upplandsbonden lefver icke i en vårdslöst härmad förfining, han bivuakerar i ödemarken; och hvem, då han ur vinterkölden träder fram till den varma, gästvänliga brasan, frågar efter, om det skjul, som omger honom, är svart eller hvitt, om den mark, på hvilken han står, är fejad eller icke?

Såsom utgörande en del af befolkningen i ett finskt pörte omnämndes tiggare och inhysingar; de äro äfven så vanliga och betydande inventarier i hushållet, att vid frågan om detta hvardera af dem kunna kräfvä en närmare beskrifning. Inhysingen är den finske bondens andra svala. Likasom hon fordrar han rum för sig och de sina under bondens tak, får det villigt såsom hon, och lefver som hon af hvad dagen gifver. Den hyra, han betalar, består vanligast och mest bestämdt i tjensten att kasta ved för eldningen in genom stugans glugg. För öfrigt stå de flesta hans andra åtgärder för gårdens bästa på extra stat. En sådan man idkar till sitt uppehälle, så framt han ej är slöjd-kunnig, stundom ett litet fiske och skytte, samt begagnar dessutom den lika så litet medgifna som vägrade förmonen att svedja på hemmanets mark för rofsådd och vända sig afkastningen till godo. Kan han skaffa sig en ko, så lefver hon, der bondens kor lefva, och är en äfvenså privilegierad inhysing i sin spilta, som egaren är i sitt hörn af stugan. Då hans behof äro få, och genom hemmansegarens omedvetna godhet de utgifter ännu färre, som han för dem behöfver vidkännas, så är det klart, att han mer än någon annan skall följa den hos finnarne allmänna böjelsen för maklighet och lugn. Också ser man honom oftast hvila om vintern framför ugnen på någon bänk, om sommaren i solskenet på marken. Utan tvifvel är mängden af dessa inhysesshjon ofördelaktig så väl för landets odling i allmänhet som särskildt för den, under hvars tak de bo; men omisskänneligt ädelt visar sig

också allmogens sinnelag deri, att den med anspråk på en så ringa vedergällning delar sin trånga boning och ofta sitt knappa uppehälle med dessa sina bröd- och taklösa medbröder. Saarijärvi kan trotsa hvilken annan ort som helst, hvad öfverflöd på slika personer beträffar. Glest befolkad, men ojemförligt glesare bebyggd, med vildmarker, dem ingen åbo kan hinna mäta och begagna, fyller denna socken alla vilkor för ett sådant lefnadssätts uppkomst och fortfarande.

Den andra omistliga personalen i bondens pörte utgöres af tiggarne. Det är sant, att de icke äro permanenta, utan komma och färdas af; men sällan förbigår någon dag, då de invid allmänna vägen belägna gårdar ej haft besök af en eller flere sådana, så att man väl kan lämpa på detta förhållande Stagnelii bekanta ord: »Idén är evig, skuggorna försvinna.» Tiggaren är ingenting mindre än föraktad och öfversedd. Följd af en Gud, som Homers tiggare, kommer han, ofta med hustru och barn, från gård till gård, allestädes bemött som gäst och icke som nådehjon. Ugnen har värme för honom som för andra; han begär ingenting, hvar och en känner hans behof dessförutan och afhjelper dem, så godt han kan. Det blir icke fråga om att kasta fram någon försmädd kost åt honom, han äter som det öfriga husfolket af den bästa anrättning, som gården eger, det vill säga, af den enda. Han berättar, om han har något att berätta; lyster det honom att skämta med någon i stugan, så skämtar han; hans barn, om han för med sig sådana, leka med gårdens barn. Om qvällen går han till hvila, der han finner en bekväm plats tom på muren, eller på bänken, fördragsam om en annan fått det bättre hvilostället, och fördragen, om han sjelf lyckats vinna det. Vill han färdas bort och är krasslig sjelf eller har svaga personer i sin vård, så spänner bonden efter urgammal sed sin häst i redet och förer honom eller hans närmaste villigt och anspråkslöst till nästa gård. På detta sätt lefver tiggaren i Saarijärvi och ibland finnarne i allmänhet. Han äter bark, emedan bonden äter bark;

skulle bonden lefva af hvetebroöd, så skulle tiggaren hafva samma föda.

Öfver all beskrifning är den fattigdom, som råder ibland folket i Saarijärvi. Den knappa, ofta onaturliga födan verkar menligt på deras kroppskrafter, och obekantskapen med andra njutningar af lifvet än sömnens och hvilans gör, att de uteslutande hålla sig till dem och försumma att arbeta för andra. Sällan ser man deras omtanke sträcka sig längre än till närmaste dagar, och man kan ej undra deröfver, då uppehållet för dessa redan ger dem mer än nog att grubbla öfver. Ingen industrigren har slagit rötter i denna socken, emedan afkastningen icke utan de största svårigheter och afdrag kunnat föryttras för afståndets skull från städer och mera odlade orter. Jordbruket har i frostnatten en svår fiende. Många hemman äro årligen så utblottade, att de icke kunna få sina tegar besådda. Åbon, då han svultit året om, skyndar på hösten att skära sin åker, innan kärnan hunnit sin utbildning och mognad. Kreaturen, som om sommaren vada i gräs vid skogsbäckarnes stränder och i dällderna mellan moar och berg, tugga om vintern halm, och en halm, som ej sällan är forslad från orter på åtta, tio, ja, sexton mils afstånd. Ofta måste kreaturen i månader uthärda med en ännu otjenligare föda. Den ringa och svaga mjölk, de vid denna belägenhet kunna gifva, användes att skölja ned det sträfva barkbrödet, som på de flesta hemman utgöra deras egares enda föda. Man kan göra sig en föreställning om tillståndet der uppe, då enligt trovärdiga berättelser vid ett ej länge sedan inträffadt frostår blott tvänne gårdar i socknen egde bröd af råg eller korn. Orden: han äter rent bröd året om, och: han är bottenrik, äro derstädes liktydiga. Jag erinrar mig tvänne tillfällen, då denna nöd mötte mig i högst-sårande gestalter. Jag kom vid en jagtfärd in i ett pörte för att hvila. Stugan var full af barn, utom äldre och yngre fullvuxna personer. Nära ugnen funnos uppträdda på stänger en mängd gulbruna flikar af tallens inre bark, liknande

stycken af styft läder. Jag frågade utan närmare betraktande, hvad detta vore och hvartill det skulle användas, och värden svarade: »käre herre, deraf blir det bröd.» Orden voro ej flere; men tonen, som låg midt emellan: känner du icke sådant? och du känner icke sådant! var genomgripande. En annan gång kom jag tillfälligtvis på en äng, hvarest man höll på med höbergning. Kring väggarne af ladan hängde slotterfolkets matväskor, och jag öppnade af nyfikenhet flere bland dem. I alla fann jag kakor, sammanklibbade af bark, inuti becksvarta, med en kalkvit hinna af mjöl på ytan, mera mutande ögat än smaken. För öfrigt innehöll en del några styfsaltade mjukor, en annan blott några korn salt. Man behöfver endast föreställa sig tyngden af det arbete, som under den starkaste hetta sköttes vid dessa förfriskningar, för att få begrepp om en verklig nöd och om menniskonaturens styrka att uthärda den. — Det vanligaste förstörelseelementet af allt välstånd och all trefnad, bränvinet, torde på denna ort visst ej vara allmänt hatadt; men huru mången har tillfälle och råd att bruka denna vara? Ser man ibland någon derstädes öfverlastad, så kan man vara öfvertygad om, att icke så mycket måttet af starka drycker, som icke mer ovanan att fördraga någon kraftigare näring verkat hans obestand.

Af den behandling, tiggare röna hos den finska allmogen på omnämnda ställen, kan man snart sluta till dess gästfrihet och välvilja i allmänhet. Med färre tillgångar lärer väl föga något folk vara villigare att dela med sig och tillgängligare för hvarje anhållan. Åt främlingen bjudes alltid det bästa, huset kan anskaffa, och med största möda skall man mäktat förmå någon att emottaga äfven en ringa penninge-vedergällning för de förmoner, man åtnjutit under hans tak. Detta förhållande är vanligt hos alla närmare naturen lefvande folkslag.

De näringsomsorger, som oafbrutet hopa sig öfver Saarijärvis bebyggare, lemna intet rum öfrigt för den lätta glädje, som på flere andra orter är en amma af

folkfester och lekar. Det är endast vid jul- och midsommar-tiden, man märker der någon vidsträcktare stämning för förströelser. Under julhelgen samlar man sig till dans och löjen, ehuru hvarken så ofta eller så talrikt som i bättre lottade och rikare socknar är vanligt. Men hvad som äfven i skogstorpens koja ej får fattas, är ett uppdukadt bord, som i veckotal står på parad, med det bästa man kunnat berga undan den höstlångs hungern, för att förtrefliga och glädja de välkomna julbesöken. Ingen träder vid denna tid in i hans boning, som ej bjudes att hålla till godo; den fattige har alltid fått dela hans bröd. och äfven för den rike tycker han sig nu ega en välfägnad, som ej borde försmås. Till julens solennitet hör äfven, att bord och bänkar skuras med omsorg, och att väggarne öfverklädas med en väfnad af pertor, som lemnas qvarsittande, tills den genom att dagligt plundras glesnar och småningom alldeles förstöres.

Midsommarnatten firas nästan gladast af alla högtider. Då brännas de så kallade Kokko-eldarne, och många skott, som man skulle tycka sig förslösa, om de lossades på en hjerpe eller ripa, afskjutas då, högtiden till prydnad. Till anbringandet af Kokko väljes vanligen någon hög, halfbränd fura på en naken och dominerande mo. Man uppställer kring den torra träd och kådiga, bränbara ämnen, ju högre dess bättre, och vid midnatten antändes stapeln och afbrinner under skott, fiolklang och hurrarop. Dessa lusteldar, sedda under den vackra, halfdunkla sommarnatten bortom träsk och dalar, gifva en intagande anblick.

Bonden i Saarijärvi är till sitt yttre trög, liknöjd och fåordig. Hans sinnelag är saktmodigt, tåligt och eftergifvande. Det armod och det betryck, i hvilket han lefver, har gjort honom inom sig sluten; alla krafter i hans väsen verka inåt, så att de blott sällan och slappt öfvergå i yttre handling. Den storartade natur, som omger honom, har aldrig unnat honom glädjen af någon egentlig eröfring; hon har alltid visat sig hög och obetvinglig, och hans själ frossar vegetativt af

hennes dyrkan, medan hans fysiska krafter slumra och förtvina. Härmed stå tvänne omständigheter i förening: först att han måste vara, hvilket han också är, i hög grad redlig och oförstald, ty enfald och fromhet följa med all religion; sedan, att han måste synas handfallen, slö och oförmögen till all bragd, der liflighet och fattning komma i fråga. Det har dock genom flere än ett exempel blifvit bestyrkt, att detta skenbart kaotiska väsende, då han blifvit förflyttad i andra förhållanden, inom kort tid utvecklade krafter, som icke allenast visat sig outtömliga, utan äfven mera snabbt och träffadt använda, än man af en rik förmåga och ihärdig öfning kunnat vänta. Det händer ibland, att en och annan från dessa orter, så ogerna han än öfverger sin hembygd, i yttersta nöd kommer ned till sjöstäderna, för att söka bergning som matros. Då jag haft tillfälle att se och höra omtalas några sådana fall, må det tillåtas mig att anekdotvis anföra derom, helst det kan bidraga till bestyrkande af de omdömen, som här ofvan blifvit fälda.

På min hemort uppehöll sig en man, som i sina yngre år rymt undan nöden från den socken, hvarom här varit fråga, och slagit sig på sjöväsendet. Så långt jag kan minnas tillbaka, såg jag honom gammal och grånad. Han bodde nu, vidtberest och mångbepröfvad, i egen gård, bröt grufligt på finska, var glad och käck, och tog en sup, då den bjöds. Så väl för hans ursprungligt afstickande och besynnerliga yttre, hvilket man dock snart vände sig att förbise, för hans användbarhet och drift, som ock för hans bottenärliga och goda uppförande, var han traditionelt rekommenderad från äldre till yngre och hyllades af alla. Bland många andra öden hade han äfven undergått det, att blifva pressad till matros för danska flottan vid dess fejd mot England. Saken var på min hemort mycket känd, till och med i detaljer, dels genom hans egna, dels genom deras berättelser, som med honom delat gemensamt äfventyr. Hans son, en tjuguarig yngling, hade först blifvit tagen, då han med sin far gick i

allt saktmod ned mot reddan till det finska fartyg, för hvilket de voro förhryrde. Gubben följde värfvarena åt, tills han nådde en auktoritet, inför hvilken han tyckte det meritera att skaffa sig gehör. Han tog då till ordet och framställde på sin halfbrutna svenska, hurulunda »gubben var gammal och van: gossen var en kyckling på sjön, stoppar inte på örlog: stryker gubben, nå, låt dö gamla hunden, men gossen behöver vara hemma och försörja mor; och nu, go' herrar, ta mig och släpp honom.» Valet mellan den gamle gästen, som rask och amper brukade detta språk, och ynglingen, som blek och gråtande väntade sitt öde, var snart träffadt. Gubben togs, och hans son slapp undan. Den fejd, han på detta sätt oförmodadt kom att öfvervara och deltaga i, var honom sedan på gamla dagar en outtömlig källa till erinringar. Säkert fingo vid den brådska, hvarmed försvaret å Danmarks sida måste bedrifvas, många, i synnerhet mindre, fartyg nödfallsviis löpa ut med både befäl och manskap af föga öfning. Åtminstone hade fallet varit sådant med den slup, på hvilken vår hjelte blef placerad. Det hade också icke många skott hunnit blifva vaxlade, innan gubben vetat göra sin mångåriga erfarenhet och sin tilltagsna färdighet gällande och värderad. Befälhafvaren på fartyget var en ung gosse, föga van vid manövern, ehuru han eljest enligt gubbens uttryck nog »hade bramsegel på kuraget». Derför fick gubben äfven ofta med en god ed och ett kommandoord på sitt ställe »kasta skutan omkring, då hon krånglade i vändningen.» Med beröm och utmärkelse kom han hem efter slutad kampanj och var öfver ingenting i verlden så glad som öfver att hafva varit »med dansken, der pepparn växte.» Oförändrad i alla skiften förblef hos honom den enfald och den godhjärtighet, han fört med sig från sin aflägsna hembygd. Hans lilla koja var ett öppet qvarter för nödlidande. Man berättade flere historier om hans sätt att emottaga och hylla dessa. Hopar af tiggare nedtågade ofta om vintrarne från upplandsbygden, för att betla i staden.

Då han mötte sådane, tog han dem antingen med sig hem eller, om han hade andra ärenden att ombestyr, bad dem uppsöka sitt hus, tilläggande vanligen dessa ord: »säg åt mor, att gubben skickat.» Mor förstod då ganska väl, att de borde mättas och få sig natt-herberge utsedt.

Från samma trakter som den nyss omnämnde kom i samma ändamål som han en annan person till staden. Han var 25 år gammal, utblottad, försvulten och så trasigt naken, att dagen säkert ej utan särskilda kon-siderationer täcktes se ned på honom. Han infann sig bland andra hos en skeppsredare, som höll på att hyra besättning för sitt fartyg. Sedan öfverenskom-melser blifvit träffade med de öfriga, kom ordningen till honom, der han stod lägst vid dörren, med halft löje besneglad af de andra. Man frågade honom om hans ärende. Han sökte tjenst. Hans frimodiga, korta, ofta uddiga svar på flere lyckande frågor af redaren och några hans tillstädes varande vänner gjorde verkan. Han antogs som kockspojke och tillsades, att den och den dagen skaffa sin kista om bord. »Hvad tusan skall jag göra med kista, då jag ingenting har att lägga i kistan,» var hans ganska sanna svar. Han följde fartyget åt utan kista. Hans lott blef att falla i sjön på Londons redd och drunkna på denna sin första resa. Men han dog icke oberömd i sin krets. Kaptenen tröttnade aldrig att vitsorda denna menni-skas utomordentliga förslagenhet, käckhet och exem-plariska förhållande, och mången gammal sjöman bland besättningen svor högt vid sin hemkomst öfver hans död. Anmärkningsvärdt är, att denne man, som redan de första dagarne af färden fått byta sin plats vid grötgrytan mot den i masttoppen, och som suttit der i storm och oväder, lik en ekorre djerf och fästad, skulle på en lugn redd, då fartyget låg för ankar, som en drömmande famla fram och handlöst tumla öfver bord. Men sådan är finnen. Faran, om den blott aldrig så litet förställer sig, kan plocka hjertat ur hans bröst, utan att han tar ett steg till sitt skydd.

Visar den sig åter öppet och hotande, så kan man lita på, att han, mer än många andra, eger rådighet och krafter att undvika eller trotsa den.

Saarijärvi socken är full af naturskönheter och har detta företräde gemensamt med de flesta orter högre upp i landet. Ingenting kan imponera mäktigare på sinnet än djupet af de omätliga ödeskogarne. Man vandrar i dem som på botten af ett haf i en oafbruten enformig stillhet och hör blott högt öfver sitt hufvud vinden i granarnas toppar eller de skyhöga furornas kronor. Då och då anträffas, lik en nedgång till underjorden, en skogssjö, till hvars brådstupande, trädbevuxna bädd ingen vindfläkt irrat, och hvars yta aldrig krusats af annat än aborrtroppens lek eller den ensam jagande lommens simning. En himmel hvälfver sig djupt under ens fötter, lugnare, än den der uppe synes, och som vid ingången till evigheten tycker man sig vara omgifven af gudar och andar, hvilkas gestalter man med ögat söker, och hvilkas hviskningar örat hvarje stund väntar att få uppfånga. — Åt ett annat håll hör man ljudet af en skogsbäck. Man går ditåt, man tycker sig vara helt nära och ser dock intet annat än den ljungbevuxna sandmon och stam vid stam af de furor, den bär, tills på ett käppkasts afstånd den motsatta stranden börjar röja topparne af sina björkar. Först då, när man nått randen af mon, ser man en skymt af den glittrande böljan mellan löfven, och fattar man, för att betrygga sitt nedstigande, med sin högra hand roten af en björk, så kan man med den venstra stödja sig på de öfversta grenarne af en annan. Har man nått bäcken, så ser man öfver sig ett blott några få famnar bredt bälte af himlen, och på båda sidor har man en ogenomskådlig väfnad af löf och stammar. Hinner man efter långa vandringar mellan enformiga träd på heden omsider dess gräns, så framstå såsom genom en förtrollning i en tafla af den största vexling och omfattning för ens öga träsk vid träsk, med löfrika holmar och uddar, strömdrag, fält och kullar. Förvånande äro de

skiftande massor af ljus och mörker, man med en enda blick kan omfatta, från de nästan svarta granarna i den sumpiga dällden till tallskogen, som vidtager ofvanom den, och björkarna, som i en krans omgifva foten och sidorna af det öfverst uppstigande berget. En ännu större skönhet får allt detta, då solskenet en sommardag, brutet af molnen, i ständiga nyanser spelar deröfver.

Sådan är naturen i dessa trakter. Folket derstädes kan betraktas såsom en förpostkedja, utställd af fäderneslandets population mot de fiender af dess utkomst och bergning, man vill bekriga. Det är sänt, att den större vådan är förpostens lott; men är den någon gång, såsom nu tycks vara fallet, i fara att öfverflyglas och gå under i massor, så måtte den ej af dem, hvilkas väl den bevakar, glömmas i sin nöd och öfvergifvas i den olika striden.

Några ord om Svenska Akademiens valspråk: Snille och Smak.

(1832.)

Då Svenska Akademien vid dess stiftelse antog detta valspråk, ville hon otvifvelaktigt dermed antyda sin hyllning af de tvänne förmögenheter, som enligt hennes åsigt ingingo i och utgjorde förmågan att producera skönhet i konst. Den parodiska tydning, det i en framtid skulle underkastas, förutsåg hon icke. Hade en enskild ristat i sitt insegel orden: Snille och Smak, skulle väl svårligen någon varit nog grym, att hos honom se en annan mening dermed än den nyss angifna; då åter en korporation med Svenska Akademiens ändamål och anspråk antog dem, kunde en skärnare med lätt samvete påbörda den samma arrogansen, att med dem hafva velat uttrycka ett: est Deus in nobis, eller att Akademien inom sig slöte och fullt uppfattat, dessa konstskönhetens båda vilkor. Så länge den allmänna opinionen delade i allt Akademiens åsichter och icke anade andra former för det sköna ände, hvilka hon framställde, hade detta valspråk, i hvilkendera bemärkelsen som helst det togs, ännu full helgd; men sedan en total revolution, åtminstone i skenbart afseende, tillvägabragts inom svenska vitterheten, och allmänheten begynt hysa begrepp om det sköna, hvilka tycktes i grund strida mot dem, som Akademien förfäktat och än framgent förfäktade, måste den svaga sidan i hennes lösen, utan allt skygd af hennes tillrötterna skakade auktoritet, blottas för angrepp och bli ett föremål för så mycket skoningslösare vapen, som hon ännu fortfor att bära i skölden Snille och

Smak, när dagens hjeltar länge sedan lärt publiken att läsa ut dessa ord som plattthet och alexandrinier.

Att denna lösen blifvit anfäktad mer än i hvad fall som helst varit höfviskt, må blott nämnas. Ännu i dag gifvas många, hvilka, mer fattade af det literära tumultets yra, än fattande det ädla ändamål, som väckte det, och som efter segern säkert ogillade många af sina utfall, med ömkan anse hvar och en, i hvars ögon nämnda lösen icke bär samma stämpel af löjlighet, den för ett tiotal år sedan allmänt nog troddes bära.

Denna angripliga sida af valspråket må dock med en antydning blott förbigås; det är också icke den, som vi med denna uppsats åsyftat. Men att den uppfattning af konstnärsförmågan och dess yttrings-sätt, som detta valspråk tyckes bevittna, är oriktig, vill man här söka ådagalägga.

»Snillet,» säger Rosenstein i sitt företal till fru Lenngrens skrifter, »icke nöjdt med att hafva uppfunnit, underkastar sin uppfinning begreppet om det verkliga sköna; och smaken, eller, rättare sagdt, förnuftet, leder utförandet både till sammansättning och stil.» Denna åsigt af konst-skönheten, genetiskt betraktad, var hans och var Akademiens. Ur den framsprang omisskänligt valspråket. Konstnärs-förmågan var således enligt den i sin fulländning bestående af och delad i två likmätiga potenser, den ena den uppfinnande, oregelbundna, fantastiska, snillet, och den andra den ordnande, hejdande och styrande, smaken, eller med annat ord, förnuftet. Häraf följde, att det kunde gifvas ett konstsnille utan smak, och än vidare, att ett konstverk kunde vara på en gång snillrikt och smaklöst.

Man har svårt att veta, hvad egentligen med snille menades, när det sålunda sattes utom förnuftet och ansågs såsom någonting sjelfverksam, åtminstone i bredd med det samma. Det är dock troligast, att dermed menades känslan och fantasin. De skulle då utgöra den skapande förmågan hos konstnären, men dock så, att deras produktioner voro ännu oregelbundna,

formlösa och nebulistiska, till dess de mottagit regler, form och betydelse af smaken, af förnuftet.

Här stöter man redan på en omöjlighet, hvilken dock som slutsats kan dragas ur en sådan åsigt, att nämligen tvänne personer då borde kunna med inbördes bistånd producera ett verkligt konststycke med den procedur, att den enes egandeförmåga skulle ersätta bristen hos den andre; att den ene, det blotta snillet, skulle oupphörligt uppfinna, den andre, den blotta smaken, antaga eller förkasta, med ett ord ordna. Ty onekligen är det likgiltigt, om de båda egenskaperna äro förenade hos en eller finnas spridda hos tvänne individer, då de antagas verka icke genom sin förenings totalkraft, utan hvardera för sig och successivt.

Ehuru man visserligen icke saknar exempel, att två eller fleres gemensamma bemödande frambragt goda konstverk, får man dock ej framdraga denna erfarenhet såsom motskäl, mot hvad vi nyss anförte. De antagna skilda potenserna af totalförmågan hafva icke varit isoleradt tillhöriga de särskilda personerna, utan funnits i förening hos hvar och en af dem i en viss mon och verkat i täflan, så att den ena odelade förmågan sökt öfverbjuda den andra och i sin helhet kontrollerat och jemfört förtjensterna hos den enas eller andras förslag. Misstaget härrör deraf, att man föreställt sig såsom skildt opererande de båda potenser i menniskonaturen, hvilka blott i sinlig uppfattning synas skilda, och hvilkas obegripliga förening tvärtom i sin verksamhet ensam är mäktig att framtrolla i synlig skepelse föremål, som hos hvarje annan meniska påkalla samma harmoniska förening af dess natures alla enskildheter, för att kunna af henne till sitt väsende senteras, det vill säga, ensam är mäktig att dana konstverk.

Konstnärssinnet har häre en fullkomlig likhet med det religiösa sinnet. Icke är ett kaotiskt svärmeri utan begränsning af förnuftet religiöst, icke heller är ett dött reflekterande af förnuftet öfver dogmer och erkännande af deras förnuftsenslighet religion. Ej en

gång känner den menniska en religiös hängifvenhet, som med förnuftet särskildt vill och måste kontrollera sina religiösa inbillnings-fosters sanning och skönhet.

Den verkligt religiösa känslan är på en gång sin egen tjusning och sin egen dogm, visande deri, att hon är en produkt af de båda förmögenheterna, sinne och förnuft, i deras enhet. Hvarje föreställning, som i något afseende skulle aberrera från det rätta, förkastar hon i en sådan stund sjelfmant, instinktliskt, och de i sinlig uppfattning båda potenserna af hennes väsende beherska i sin förening likasom med förökad kraft allt, hvad som till den enas eller andras område kan höra. Vi kalla ett sådant tillstånd inspireradt, ett tillstånd, som orätt blifvit ansedt oberoende af förnuftet, emedan man sett, att det producerar resultat, som af förnuftet ensamt icke kunna till hela deras innehåll mätas. Alldeles lika förhåller det sig med konstsinnet, och likheten är så lätt öfverskådlig, att det vore öfverflödigt framställa den här i detaljer.

Konstsnillet är således icke någon, smakens granskning underkastad, kaotiskt danande princip, utan det innefattar i sitt väsende smaken, så att denna utgör snillet's sjelfbeskrifna dogm; likasom konstsnillet aldrig kan röja sig utan såsom förening af de två element, af hvilka smak är det ena.

Man har anmärkt och kan andraga häremot, att flere författare finnas och funnits, som röja ett omisskänligt snille, men derjemte en öfvervägande brist på smak. Detta förhållande måste så förklaras, att hvad som hos dem röjer snille, röjer på samma gång smak, men att de mera än andra se genom fingrarne med sin författareåtrå och producera partier, utan att vara inspirerade. De äro då snillen i det snillrika af deras kompositioner; i det matta, excentriska och smaklösa äro de det visserligen icke mer än någon annan, som kunde när som helst frambringa dylikt. Det fins ingen, som, ständigt och när han behagar, förmår uppstämna sig till religiös entusiasm; så fins också ingen konstnär, för hvilken inspirationen när som helst stode

till buds. Låter han då en tillöfvad färdighet i uttryck och behandling missleda sig att bjuda till att skapa konstverk, så måste han misslyckas i sina bemödanden och synas helt olik sig i de stunder, då en verklig stämning leder honom. Hos mången konstnär är inspirationen, eller, om man så vill kalla den, det skönas åskådning, af en så flyktig natur, att den i hans arbeten visar sig blott i spridda ljuspunkter, medan det öfriga bär stämpeln af medelmåtta och mörker.

Men af allt detta följer icke, att det snillrika der vore smaklöst, eller det smaklösa snillrikt.

Konstsnillet i sin sanna och höga bemärkelse blir således en skapande förmåga, i hvilken smaken ingår såsom ett kännemärke. Man ser äfven, att allt skapadt, det vill säga, allt, som innehåller fenomenen af lif, i motsats mot det, som man kunde kalla fabrikeradt, nödvändigt uttrycker en skönhet, och denna skönhet, harmoni, eller hvad man vill kalla den, måste väl alltid betinga smak hos dess danare.

Det vore således blott med ordet Snille uttryckt allt, hvad Akademien med sitt valspråk vill uttrycka. Ty oafsedt någon kan röja smak i mer eller mindre mon, utan att därför behöfva ega hvad man kallar snille; så är det dock afgjort icke Akademiens mening att upptaga denna en sådans inskränkta egenkap bland föremålen för hennes hyllning.

Lämpligheten af ett sådant valspråk vill man i öfrigt lemna ogranskad.

Projekt till en poetisk förening.

(1832.)

I betraktande af det utmärkta bifall, hvarmed ett konstälskande publikum behagat möta de under den berömde Homers inseende af en mängd grekiske skalder af rang gemensamt utförda stora episka dikterna Iliaden och Ödyseen, och uppmuntrad af den lysande framgång, de nyare franska vaudeville-fabrikerna i utvidgad skala, i synnerhet firman Scribe & komp., haft genom föreningen af flere medarbetare, eller, att tala mera fabriksmässigt, genom använda maskinerier af flere oxars kraft, vågar jag i denna tid af nykterhets-, måttlighets och kalender-föreningar föreslå en:

STOR POETISK FÖRENING

för författandet af en epopé i 24 sånger, hvartill vördsamligen inbjudas alla nordens mäktiga skalder, små och stora, män, kvinnor och barn.

Nordiskt är vårt tidehvarf, nordiske vi sjelfve; hvad skulle väl vårt ämne bli annat än nordiskt? Eller brister oss en hjälte? Lefver han icke ännu i all sin anborna ära, den mångbeprisade, den herrlige, den af en fåvitsk pygmé-flock till nattnössa och tevatten dömd, gamle invaliden Nordens kraft? Sången, denna hjeltars lön och stora själars offer, låtom oss tömma den stark och flödande ur friska hjertan, försök om att göra den värdig vårt ämne, en hjälte, mot hvilken grekens Achilles är en skugga, hans Ulysses försvinner.

Det har kostat mig möda (fritt, som nordbons vana är, må jag bekänna det) att finna en passande titel för verket. Med den, jag valt, hoppas jag mina

blifvande medarbetare skola vara nöjda: Nordens kraft, epopé i 24 sånger, af Söner i Örnskog: se der, hvad arbetet borde kallas. Den sköna, mäktiga bilden: Söner i Örnskog är icke min; den är lånad ur Svensk Bibliografi för detta år, hvarest den storsinnade boks titeln förekommer bland andra: Ungdoms Rimfrost af Sonen i Örnskog.

Och nu till 'en närmare specifikation af sångernas innehåll. Förmädet torde det icke anses, att för enhetens och planens skull jag ger utkastet till det hela. Måtte dock hvar och en särskildt, hvad detaljerna angår, i fullt mått begagna den frihet, skalden eger och alltid egt, att skriva, hur han vill.

1:sta sången: Nordens kraft talar om forna tider.

2:dra sången: Nordens kraft ryster på sig.

3:dje sången: Nordens kraft diktar en sonett.

4:de sången: Nordens kraft upphöjer Bolivar.

5:te sången: Nordens kraft sjunger om fosterlandskänslan.

6:te sången: Nordens kraft smäller en fluga.

7:de sången: Nordens kraft beundrar Victor Hugo.

8:de sången: Nordens kraft går in i nykterhetsföreningen.

9:de sången: Nordens kraft slår arrack i tevattnet.

10:de sången: Nordens kraft sätter hatten på sned.

11:te sången: Nordens kraft berömmar sig sjelf.

12:te sången: Nordens kraft politiserar.

13:de sången: Nordens kraft funderar på flyttningen af Napoleons stoft.

14:de sången: Nordens kraft dricker brorskål med en Örn.

15:de sången: Nordens kraft anfäktar Stockholms-Posten.

16:de sången: Nordens kraft kämpar med Nordanvinden.

17:de sången: Nordens kraft har förkylt sig.

18:de sången: Nordens kraft ger ut en poetisk kalender.

19:de sången: Nordens kraft simmar i Göta kanal.

20:de sången: Nordens kraft håller tal till poeterne.

21:sta sången: Nordens kraft drömmer om koleran.

22:dra sången: Nordens kraft sitter i karantän.

23:dje sången: Nordens kraft tar afsked.

24:de sången: Nordens kraft hvilar på sina lagrar.

Sådan vore då den första uppräningen till detta gigantiska epos. Jag har sökt ge det samma, så vidt min förmåga medgifvit, en början, en midt och ett slut, hvilka partier, som Heimdall säger, all skönhet eger och måste ega; att göra vidare, vore att intränga i mina medarbetares rättigheter, vore att kringskära den frihet, som för skalden, för den nordiske skalden, är allt.

All dikt är, som namnet säger, en osanning, och då man en gång ger sig att ljuga, så må man ljuga, så att det kännas; därför, mina bröder i Apollo, dikten ihop både himmel och jord, allenast gören det med kraft. Hvar och en må efter eget val taga till bearbetande den ena eller andra af sångerna. Skulle flere profstycken öfver samma ämne inkomma, så utväljes det bästa; den lejonmärg, som till äfventyrs kunde uppsamlas ur de öfriga, kan och skall på behöriga ställen blifva insmord.

För att ge ett ungefärligt begrepp om mina åsikter, hvad utförandet i detalj af hvarje sångs ämne beträffar, vill jag här utförligare behandla någon af dem, till exempel 6:te sången: Nordens kraft smälter en fluga.

Nordens kraft läser Hernani. Hans hår reser sig, hans ögon rulla. Boken darrar af hans kraft. En vidunderlig sång höres. Han bäfvar för detta före-

bud. Snart märker han en surrande fluga. Flugan beskrifves. Hon hotar att sätta sig på hans näsa. Han afvisar henne med eftertryck. Hon förnyar anfallet. Hans läsning afbrytes. Oden låter sammankalla ett råd af gudar i Valhall. Inhemtar Brages utlåtande, om Victor Hugo är en kraftskald. Brage bestyrker detta. Oden andrager, hvilken skada det är, att Nordens kraft skall hindras i njutningen af en så närande själaspis. Hermod nedsänkes att intala honom stridslust och förebåda seger. Nordens kraft har ej lämpligare vapen än sitt svärd. Hermod skaffar honom Thors hammare. Han väpnar sig. Segern är en stund oviss. Oden sänder ett järtecken att förskräcka flugan. Hon tar sin tillflykt till en vägg och sätter sig. Nordens kraft förföljer henne med lejonmod. Flugan faller för ett slag af hammaren, och hjälten sjunger en herrlig segersång.

Sålunda kunde denna sång behandlas. Med lätthet skall den inspirerade skalden kunna ge färg och lif åt de här blott dödt framkastade dragen. Öfverflödigt vore det utan tvifvel att anföra flere exempel. Geniet kokar bouillon på en trästicka.

Men versmåttet? Skall det vara det samma genom hela arbetet? Hvilket band på snillets flygt vore icke ett sådant stadgande! Jag kände en skald, som hade skrivit ett stycke till sin älskarinna. Början var i jamber; men de två sista stroferna ilade öfver till daktyler. Jag frågade honom om orsaken dertill. »Min ekstas,» var svaret. Han råkade således mot slutet i ekstas, och två fötter passade för honom ej mer, han måste begagna tre. Ja, jag vågar påstå, att skalden ofta vore mycket mer sig sjelf, om han brukade fyra. Hvem ville låta Thors viggas rida på spondéer eller jamber? Hafva icke de en sådan brådska, att daktylen knappast hinner trafva så qvickt, som de fordra? Derför må versmåttet följa skalden, men ej skalden versmåttet; och så hafva alla våra bättre författare tänkt.

Många bidrag har man redan haft lyckan att få

emottaga. Till undvikande af kollision må de hufvudsakligaste omnämnas:

Hela sången till fosterlandskänslan är i det närmaste fulländad.

Tio à tolf skalder af sann åder hafva anmält sig villiga att sjunga om örnen.

Likaså många hafva erbjudit sig att förse verket med apostrofer till ekar och andra hårda träslag.

Äfvenledes
Äro ock alla
Verser af detta
Versslag redan
Abonnerade.

Och må det till slut tillåtas mig att såsom profstycke anföra ett fragment af sextonde sången.

Nordens kraft kämpar med nordanvinden.

— — — — —
Emellertid ur sömnens dvala väckt,
På ejderdun i svällande paulunen
Satt Nordens Kraft ännu och uppslog lugn
Sitt öga mot en hjeltedag igen.
Af vunna strider, som hans strider många,
En rad i drömmen gått förbi hans öga,
Och hjeltedjerf från bordet vid sin säng
Han tog en spegel, att sitt mod betrakta.
Han tog, han såg, han satt och talte detta:
O jättebröst, som nordens fjällar högt,
Och såsom dessa fylldt af jernförtjusning,
Hur mången seger har ej kopparklädd
Ur dina djupa schakter sprungit redan,
Hur mången väntar ej att springa än!
Det är så kraftigt, men så kallt i norden,
Och luften känns af segerfanor sval*;
Jag måste stoppa täcket bättre om mig.
Se så! — O skuldra, fast som en granit,
Som tallens arm med örnens näste ofvan!

* Se »Sveriges Anor».

Från Frejas mun är löjet kring min mun,
 Af Balder glansen på min höjda näsa,
 Af Thor är ögat och af Oden pannan,
 Och hårets rikdom som en flod af gull.
 Från hjessan fölle, vore det ej saxadt.
 Så mod och fromhet i mitt väsen blandas,
 De skiljas ej, de äro ett och samma,
 Som lejonet är får och fåret lejon.
 Och derföre när krigets åska gnyr,
 Och striden kring ett blodigt slagfält stormar,
 Då är jag from, då blir mitt mod en fromhet;
 Men sitter friden lugn med gyllne ax
 I kransar knutna kring dess lätta spira,
 Då har jag mod, då blir min fromhet mod,
 Som lejonet blir får och fåret lejon. —
 Så talte kämpen, sträckte sina armar
 Mot taket upp och tömde gudalik
 Sitt öfvermått af kraft uti en gäspning;
 När dörren öppnades, och skön som Freja,
 Med kinden röd och ögat himmelsblått,
 En nordisk mö steg in och bar en skål,
 Med Mockas nektar fyld, i liljehanden.
 Och kämpen drack på fädrens vis derur
 En bräddad skål för nordens gamla ära;
 Men så till honom talte tjenarinnan:
 »O, om ditt lif är kärt, om någon gång
 Den saft, som brusar genom dina ådror,
 Har lifvets sötma i ditt hjerta tömt,
 Så lemna ej din säng af jern i dag,
 Och stick ej hjeltenäsan utom dörren!
 Se, hög, med himlens stjernor i sitt hår,
 Och drifvans hvita stjernor på sin skuldra,
 Går nordanvinden stormande der ute
 Och ropar Nordens kraft till kamp i dag.
 Jag jätten såg; en fläkt utaf hans ande
 Slog vårens rosor bort ifrån min kind.
 Jag hörde honom; och en vinter flög
 Med hvarje ord, han sade, till mitt hjerta.
 Säg Nordens kraft, så röt han, att han kan

I dag min styrka och sin egen pröfva. —
Om sjufalt skinnbeklädt ditt pansar vore
Så gå ej ut.» —

Med höfviskt lugna ord,
Som hjälten egna, svarar gamle Kraft;
»Du vet, att Auka Thor min fader är.
Då jag var yngling, att min styrka härda,
Han lät mig simma i ett kar af öl
Hvar dag från solens uppgång till dess nedgång.
Hvem vågar trotsa denna styrka nu,
Af gudar buren och guddomligt härdad?»
Med nit och ömhet svarar tjenarinnan:
»Du glömmer bort, att, fruktande din kraft,
Som hotade att blifva gudars lik,
Allhershern Oden göt i ölet torka,
Och lät dig doppa tungan blott deri;
Och därför drogs din största styrka se'n,
O hjeltedjerfve son af Thor, i tungan.
I annat allt är du en dödlig lik.
Så gå ej ut.» —

Med höfviskt lugna ord,
Som hjälten egna, svarar gamle Nordens: *
»Och stode Fimbulvetter sjelf der ute,
Jag måste ut. Gif min bevärning hit!
Först mina fötters värn, lappstöflarne,
Ogenomträngliga för köldens pilar,
Mitt pansar se'n, den goda vargskinnspelsen,
(I Valhall klingar pelsens namn mer skönt)
Af pelsar är den ypperst dock i norden,
Och sist min hjälm, ett skönt bundtmakarverk,
Med ull på ytan och med ull inunder.
Men då med köldens pil mig nordan hotar,
Vill jag med värmens trotsa honom. Gif
Mitt koger hit, af gudar kalladt koger,
Flaskfoder nämnes det på menskors språk.
Fritt må mot södern dverga-låten fly;
Den verkligt starka nordbo låter hemma.

* Nom. propr. som Lorens m, fl.

Så vill jag plocka stjernorna af himlen
 Allt med min kraft och trotsa verldar födda
 Och verldar icke födda än. O Thor
 Och Oden, Asagudar, Frey och Balder
 Forsete, Tyr och Brage, Gaja, Hertha,
 Och Vidar, Heimdall, Uller, Ali, Vali,
 Och Jupiter, Saturnus och Uranus
 Bistån mig! — — — — —

SON I ÖRNSKOG.

Insändt bidrag till epopéen:

Nordens kraft.

N:r 1. Segersången öfver flugans fall.

Blod har flutit —
 Fallen är flugan,
 Som flög så fräckt
 Mot Nordens näsa.
 Hugstore hjelten
 Hämnande höjde
 Hammarn och högg.

Blod har flutit —
 Fallen är flugan.
 Senan du stärke mig,
 Hugo skald!
 Vingade jätten
 Vek för våldet,
 Väntade ej.

Blod har flutit —
 Fallen är flugan.
 Löses dock lätt ej
 Nornans lag.
 Vordo i Valhall
 Gudagillen.
 Seger mig gafs.

Blod har flutit —
 Fallen är flugan.
 God var din gåfva,
 Asa Thor!
 Hermod hin hastige
 Måde som härold
 Hammarn hemta.

Blod har flutit —
 Fallen är flugan.
 Oden hin åldrige
 Tackar jag tecknet.
 Asar alla
 Fröjda sig fingo
 Åt flugans fall.

Blod har flutit —
 Fallen är flugan.
 Lefva jag skall
 I skaldens sånger.
 Flugu-fällare,
 Brömse-bane
 Heta jag bör.

Blod har flutit —
 Fallen är flugan.
 Skalder! I starke,
 Stigen mot skyn.
 Sjunga I skolen
 Segersånger;
 Striden var stor.

Blod har flutit —
 Fallen är flugan.
 Nordens hin nordiske
 Draken dräpte.
 Måde för Mjolner
 Trotsiga trollet
 Narstrand nå.

Försök till en natural-historisk beskrifning öfver den poetiska örnen.

(1832.)

Förord.

Då våra natural-historici med så mycken både ifver och framgång bemödat sig om att kunna lemna en utförlig skildring af örnslägtets arter och egenheter, är det i sanning oförklarligt, huru de förbisett en hel hälft af det samma, kanske mindre rik på upptäckta species, men säkert i vetenskapligt afseende lika karakteristisk, stor och vigtig, som den hittills med så lifligt intresse behandlade andra delen. Efter författarens tanke borde nämligen örnarne indelas i: 1:o de prosaiska, sådana de finnas i vår vanliga verld, och 2:o de poetiska, sådana som skalden ser dem i diktens regioner. Icke så, som skulle uppgifter angående de senare alldeles brista; de sakna blott system och ordning. Att samla hvad till upplysning om deras natur, spridt och blott lätt utkastadt, förefinnes i våra skalders arbeten, skall bli föremålet för denna afhandling. Beklagas måste, att uppgifterna i detta afseende äro dels ofullständiga, dels olika hos olika författare. Så har t. ex. blott *Aquila poetica vulgaris* för bristande källor kunnat med någon mera tillfredsställande utförlighet beskrifvas. De många andra arter af detta släkte, som finnas uppgifna, omnämnas nästan blott i förbiflygande utan någon närmare och egentlig karakteristik. Otroligt svårt har det varit att söka ut det rätta bland en mängd skilj-

aktiga meningar, som också i det ringa förrådet af uppgifter icke underlåtit att insmyga sig. Härvid har jag dock alltid trott mig göra rättast i att följa de nyaste källorna, dels emedan dessa varit de mest rikhaltiga, dels också därför att tiden vanligen läker sår äfven i vetenskapligt afseende, d. v. s. rättar hvad förut blifvit framställt stympadt och förvridet. Härvid må äfven icke lemnas onämnd den berömliga flit, våra yngre skalder framför de äldre börjat visa i allt, hvad som angår örnens naturalhistoria. Ja, jag kan tryggt säga, att bland tio af dem icke en skall finnas, som ej gifvit intressanta, så väl speciela som allmänna, bidrag till den konungsliga fogelns närmare kännedom.

Jemte det jag ber om den benägne läsarens öfverseende med det bristfälliga i detta mitt försök, såsom varande det första i sitt slag, får jag med saknad nämna, att mången ofullkomlighet i mitt arbete kunnat afhjelpas, om jag blott haft tillgång till flere verk i ämnet, en fördel, som jag såsom mången annan fått uppoffra åt den olyckliga branden, natten mellan den 4 och 5 september, hvarvid de flesta hithörande böcker gingo förlorade.

Aquila poetica (Den poetiska örnen).

Innan jag företager beskrifningen om detta örnslag, måste jag vederlägga en skadlig fördom, som sedan Spegels tid varit rådande och mer och mindre förvirrande inverkat på yngre skalder vid deras föreställningar om det samma. Det ser nämligen ut, som om de lånat vissa uppgifter af honom angående den poetiska örnen, ehuru den, som han beskrifver, uppenbarligen mer närmar sig till den prosaiska; så säger han i sitt arbete Guds verk och hvilat:

»När jag nu vidare vill upp i luften titta,
 Då ser jag här och ther de många fåglar sitta;
 Men ingen ser jag dock så högt som örnen fara,
 Som ock förthenskull sägs en fåglekonung vara;
 Sitt näste gör han helst på klippors branta tinnar,

Och koxar vida kring hvar han en åtel finner.
 Han lärer ungarna thet varma blodet supå,
 Se upp mot solens höjd och ned i dälдер djupa. —

Jag vet ej säga mer, men hvad som eljest felar
 Om örnens egenskap, thet Plinius meddelar.»*

Hvem ville väl mer vid närmare eftersinnande be-
 tvifla, hvilken örn Spegel menar? Stämmer ej hans
 beskrifning in med alla prosaiska naturforskares, så-
 som han också citerar Plinius? Hvilken olikhet emel-
 lan denna och den verkliga poetiska örnen, enligt allt
 hvad man af de trovärdigaste uppgifter kan sluta!
 Spegels örn t. ex. bygger näste på branta klippor,
 den poetiska örnen deremot uppföder sina ungar i
 vagga; Spegels föder sig af åtel, den poetiska äter
 intet annat än ljus, Spegels super blod, den poetiska
 dricker endast eld och eter, hvilket allt med tillför-
 litliga bevis i det följande skall bestyrkas. Det är så-
 ledes obestriddigt, att den Spegelska örnen utgör åt-
 minstone ett mellanslägte, så framt ej det sannolikaste
 är, att den värde författaren beskrifvit den verkliga
 prosaiska. Emellertid hafva nyare skalder, missledda
 af diagnosen, använt flere af de Spegelska känne-
 tecknen äfven på den poetiska örnen, till icke ringa
 förvirring både för vetenskapen och den systematiska
 forskaren. Så t. ex. omnämna en del skalder, att ör-
 nen allenast blickar upp mot solen, medan åter andra
 påstå, att han bor i solen, går till solen, sveder vin-
 garne i solen o. s. v. — För min del vore jag fallen
 för att antaga en *Aquila Spegeliana*, åtminstone tills
 ytterligare uppgifter hunnit samlas, och att låta den
 samma bilda ett särskildt eller ett mellanslägte, hvars
 närmare beskrifning den benägne läsaren kan få in-
 hemta ur hans ofvan citerade arbete. Och nu må
 skridas till utvecklingen af vårt speciela ämne, till be-
 skrifningen af den egentliga poetiska örnen, hvarvid
 först kommer i betraktande:

* Plinius Nat. Histor. libr. X. c. 5.

Aquila poetica vulgaris.

(Den allmänna poetiska örnen).

Beskrifning.

Denna örn är vingstark och har en luftig kropp.
Så säger Sondén i sina dikter:

"Som örn han flydde med en luftig kropp."

Hela hans yttre har höghetens allvar:

*"Hvar skall nu speglas
Höghetens allvar,
Som af naturens
Eviga krafter
Gafs åt din daning?"*

(Euphrosyne).

Han har en synnerlig själsstyrka:

*"Ser du, kring den starka anden
Växa alltid starka vingar.
Hvad rår örnen väl därför?"*

(Tegnér).

Hans blick är lugn, i synnerhet vid sakta väder:

*Vid vindarnas sus
Du (örn) blickar så lugn."*

(Rudolph i kal. Vinterbl.).

Hans klo är senig, men hans näbb mjukare än någon hittills känd fogelarts, och i sanning till den grad böjlig, att han kan le, såsom det heter om honom i visor:

*"Men släkten du sett
Re'n födas till gråt
Och sträfva — belett
Det hopp, deras stråt
Belyste till grafven."*

(Rudolph i kal. Vinterbl.).

Eller:

*"Dock under löje
Frihetens ädling*

*Skådar föraktligt
Masken, som krälar
Sjelfvisk i gruset.»*
(Euphrosyne).

Oftast ser man honom med svedda vingar; så säger Valerius:

“Spädaste örn ej räds att i solen sveda sin vinge.”

Det är skada, att tillgång till vidare uppgifter i detta afseende brister. Författaren, som sjelf ej haft tillfälle att se den allmänna poetiska örnen, kan ej heller med egna observationer ersätta det, som felas. Flere och vidsträcktare upplysningar äro dock att tillgå öfver hvad i det följande kommer att bli föremål för afhandlingen, nämligen detta örnslags

Vistelse-ort och lefnadssätt.

Skandinavien är den poetiska örnen's hemland. Han bygger och låter ofta se sig der. Assar Lindeblad, som omnämner detta, säger sig äfven därför älska Sverige:

“Jag älskar Sverige det sköna land;

— — — — —
Der bygga örnar på bergens topp.” etc.

Sina ungar uppföder han än i skyn, än på lösa fjellspetsar, dem han inredt till vaggor. Så säger Rudolph:

*“Dig vaggade storm
I skötet af sky.”*

Och på ett annat ställe:

*“På fjällarnas spets,
Som vagga dig gaf,
Du får ock din graf.”*

Detta bestyrker äfven Sondén, jemte det han antyder orsaken till örnen's lust att bygga i höjden, som orden lyda:

*“I skyn på branta klippor är mitt bo,
Ty jordens låga kryp ej andas der.”*

Märkvärdig är uppgiften af Son i Örnskog i Helsingfors' morgonblad, som tyckes röja, det örnen någon gång gör bo i furar, såsom det heter i hans sång:

*"Se så! — O skuldra, fast som en granit,
Som furans gren med örnens näste ofvan."*

Detta är troligen ett misstag, föranledt deraf, att örnar ofta visa sig i furutoppar, gungade af stormen, och skall man då ej blott se, utan äfven kunna höra, att det är en örn, som gungas. Så säger Rdd uti kalendern Psyche:

*"Och stormen, den hördes
I furarne gunga
En vingstark örn."*

Den poetiska örnen kläcker ej sina ungar. De äro ursprungligen till i sin fulla utbildning, men sakna lif, till dess de blifvit kyssta af solstrålen. Så säger Rudolph:

*"Då solen slog upp
Sin herrliga blick,
Den stråle, som först
Uppvaknande gick
Ur morgonens tjäll,
Dig kysste till lif."*

Örnarnes afföda är icke alltid örnar; det händer, att en del af ungarne bli svaner, dock uppfostrade alla i samma hus. Så säger Carl i Poetisk Kalender för 1822:

*"Vilda örnar, milda svanor,
Syskon i ett enda hus."*

Detta låter nästan otroligt, dock talar för sanningen deraf den utomordentliga lust till bad, både örnar och svaner röja, och som tydligen har sin grund i någon gemensam vana från yngre år och från samma föräldrars hus. Om denna badlust talar flere skalder. Så säger Euphrosyne om örnen:

*"Att den, som lefver
För det omätliga,
Måste der bada
Glänsande vingen,
Vill han i lifvet
Stilla sin längtan."*

Med henne instämmer Bahr i sina dikter:

*"Se, huru örnen flög,
Se, hur han sväfvar hög,
Stolt af det ädla lopp. — —
Badar i ljusets flod
Vingen med lust och mod."*

Carl, i Poetisk Kalender för 1819, låter svanen säga:

*"Vinkad till Apollo genom drömmar,
Får jag bada mig i välljuds strömmar." etc.*

Allt vittnar för sanningen af ofvan anförda sats. Den poetiska örnens föda, den han mera drickande än ätande njuter, är eter, eld, kraft, mod, frihet och ljus m. m. Så säger Rudolph:

*"I eterns svall
Du släckte din törst;
Drack kraft och drack mod,
Och frihet och ljus."*

Häri instämmer Dahlgren:

*"Under det örnen
Längtansfull ilar
Upp emot solen,
För att få dricka
Eldens och lifvets
Himmelska sötma
Ur hennes bröst."*

En Spegelian är i detta fall Ingelman, som skrifver:

*"Öfver jorden himlen hänger,
Lik en bister örn, som ser
På det rädda rofvet ner,
Och uti snärjande kretsar sig svänger."*

Han tyckes nämligen antaga, att örnen lefde af jordiskt rof, hvilket han troligen skall hafva svårt att bevisa.

Den poetiska örnen är ganska seglifvad, dock sätter han genast klippingen till, så snart han träffas i vingen; en underrättelse, som säkert är kärkommen för jägare, hvilka kunde stöta på detta ädla djur. Så säger Tegnér:

*“Och den flygtande tid,
Lik en vingskjuten örn,
Faller död der bredvid.”*

För sanningen af denna uppgift är dock svårt att uteslutande borga, så mycket mer, som yngre naturforskare synas yrka, att örnen på intet sätt kan såras. Det må sedan komma af hans luftiga kropp eller af hans höga flygt, allt nog, så säger Rudolph:

*“Ej pilen dig nått,
Försätet har sändt;
Den studsande vändt
Från luftiga slott
Mot ljusskygga snår
Nedstörtad tillbaka.”*

Någon gång har man äfven sett örnen i stället för vingar betjena sig af skepp för sina färder i luften, och skola dessa fartyg vara till konstruktionen lika de gamla nordiska drakarne. Så säger om honom Rudolph:

“Sin drake på djupet af glittrande fjord
Då lägger den vingstarke kung.
Och fastän hon flyr från mörknande jord,
Den last kännes icke för tung.”*

De nyaste forskningar bestyrka, att den poetiska örnen aldrig kan fångas och upphöra att bero af sig sjelf. Flere uppgifter hos Rudolph bestyrka detta; så säger han:

* Jag har förstått luften med uttrycket: glittrande fjord, ehuru jag är viss på, att deremot mycket kan invändas af de prosaiska lastdjur, som vilja taga allt efter ordalydelsen.

*"Du känner ej lag,
Som du åt dig själf
Ej bjudande gaf."*

Och vidare säger han, att till örnens dricka hörde:

*"Förakt för det grus,
Der krälände slaf,
Som snäckan sitt hus,
Framsläpar sin lott
Af nesa och brott,
Som bojornas tvång
Förhånande skänkte."*

Detta bestyrker — et —, som låter örnen säga:

*"Blott der har jag hemmet,
Der förr ock det varit."*

Allra tydligast yttrar sig dock Sondéns örn:

*"Ej svekets snaror, ej försåtets dolk,
Ej hatets pil kan hinna luftens drott."*

Euphrosyne, som sjunger om: den fångna örnen i bur, måste därför tagit miste på hela fogelarten, kanske poetiskt kallat en hök, eller någon annan sångbar fogel, örn. I alla fall förorsakar en sådan lust att adla de jordiska föremålen då och då missförstånd, såsom nu är händelsen. Ty hvem, utan den invigde, kan väl tro henne mena annat än den verkliga allmänna poetiska örnen, då hon låter sin örn sjunga:

*"Ränkfulla snaror
Slöto i nesliga
Bojor min ungdoms
Djerfva förmåga,
Ville vid gruset
Stänga de höga,
De himmelska tankar."*

Detta kan man kalla att hafva starkt adlat en hök eller något dylikt fjäderfä.

Den poetiska örnen är en konung öfver icke mindre folklika undersåtar än någon annan jordisk regents,

och hans slott står på så fast grundval, att åtminstone ingen pålning varit nödvändig. Så säger den storsinta Söndenska herskaren:

*"Jag konung är för luftens fria folk,
På jern, granit och marmor står mitt slott."*

Vid sina lustfärder till solen begagnar örnen, som sagdt är, dels vingar, dels skepp. Stundom täckes han dock göra en promenad dit upp till fots. Så säger Rudolph:

*"Men verldsögats blick
Med kärlek då ler,
Som förr, när du gick
Upp mot det, än ner
Till dig." —*

Angående den poetiska örnens ålder äro uppgifterna ingalunda öfverensstämmande. Rudolph sjelf säger på ett ställe, att *"hans lif är en dag"*, på ett annat, att han *"sett släkten födas till gråt"*. Euphrosyne säger om sin hök, att han suttit fången från *urminnes* tider. Troligast är, att den poetiska örnen icke är långlifvad.

Denna örn är vidare utomordentligt storsint, högsint, veksint, trånande, trängtande, längtande, stolt, rik, glänsande, full af lifvande eld, mäktig och modig, vild och ädel, med mordlust och härjningsbegär, en ättling af gudarnes stam, en argonaut m. m.

Upplyftande som hans lif varit, så är äfven den poetiska örnens död. Ensam vill han skiljas hädan, såsom han här lefvat ensam.

*"Du lefde, du dör
Så ensam. Ej hör
Ett öra din suck,
Då dödsqvalets storm
Tungt häfver ditt bröst."*

När han sålunda kreperat, bräns han till aska vid *"hans kungliga väns kringstrålande fart"*. Då hvirfla vindarne fram till fjällarnas kam och

*“Stämmande in
I sferernas takt.
De qvåda med makt
En grafsång”*

för honom, och han har en verld till sin grift,

*“Med molnen till stod,
Och stjernor till skrift.”*

Sålunda beskrifves hans slut i den Rudolphska Eddan. Otvifvelaktigt vore mycket att tillägga. Det, som är anfördt, torde dock i någon mon fylla den lucka, som hittills i detta afseende funnits i ornitologien.

Utom *Aquila poetica vulgaris* har författaren haft tillfälle att inhemta uppgifter om tre andra arter af den poetiska örnen. Dessa uppgifter äro beklagligtvis icke många, det är dock troligt att vid ifrigare forskningar och större tillgång på källor bättre resultat ej skola uteblifva. De författare, som hvar för sig försett mitt system med en ny art under det poetiska örnslägtet, äro: Tegnér, — et — i kalendern Vinterblommor, samt Ingelman.

Den första och förnämsta af dessa arter, så hvad kraft som öfriga meriter angår, är:

Aquila p. chronometer. (Tidens örn).

Efter allt hvad det ringa förrådet af källor låtit mig inhemta, har ingen annan upptäckt eller med ringaste upplysning bestyrkt tillvaron af denna herrliga art af örnslägtet än Ingelman. Det är synd, att han, som haft tillfälle att observera den väldiga fogeln, lemnat om honom så knapphändiga notiser. Intet annat än den stora upptäckten kan urskulda hans efterlåtenhet att utförligare utreda den samma. Kanske får man dock framdeles hoppas något mer af honom i detta afseende. En fruktan att ej förbli den förste, som gifvit den lärda verlden denna dyrbara gåfva, har troligen föranledt det brådskande i hans uppgifter. Han säger om sin örn intet mer än att:

*"Tidens örn far upp i ringar,
Och hvar ring är ju ett år,
Menskligheten tar han uppå sina vingar,
Och hans bana upp mot solen går."*

Jag har tvekat, om jag skulle benämna denna örnart efter dess upptäckare, eller låta bli dermed, tills han genom vidsträcktare uppgifter mer tillegnat sig äran af sin upptäckt; att jag stannat vid det senare alternativet, hoppas jag skall ursäktas.

Den andra arten är:

Aquila p. Psyche. (Själörn).

Detta märkvärdiga naturfenomen är upptäckt af Tegnér. Det är en örn med fjärilvingar. I landsorterna har jag hört talas om en själ, som troligen är det populära namnet på denna örn. Ingen sade sig hafva sett den samma, utan allt hvad man om själens skick visste, var supposition blott. Så mycket viktigare äro därför de upplysningar, Tegnér om den meddelar. Så säger han:

*"Den arma Psyche, huru än hon svingar,
På jorden är en örn — med fjärilvingar;
Men hennes vingar växa i det blå,
Der solar flyga, englaharpor slå."*

Det är ganska anmärkningsvärdt, att denna örn med sina små fjärilvingar kan svinga omkring och höja sig till det blå, för att låta vingarne växa; dock:

*"I himmel och på jord fins mer, Horatio,
Än er filosofi kan drömma om."*

Så säger Shakspeare, och detta ordspråk må man visst lämpa till detta fall.

Den tredje arten är:

Aquila p. Stella. (Stjernörn).

Arten är upptäckt af — et — och förekommer omnämnd i kalendern Vinterblommor. — Dessa foglar synas till tusental på firmamentet under vinternätterna.

De kallas af allmogen stjernor. Ingen före — et — har dock haft tillfälle att få ned någon af dem, för att närmare kunna utreda, till hvilket fogelslag de höra. Den lärde auktor lemnar om dem också ingen annan underrättelse, än att de äro eviga och lyftas på starkare vingar än han. Som orden lyda:

*“Varen mig helsade,
Eviga stjernor,
I, verldsrymdens örnar,
Som lyftens på starkare
Vingar än jag.”*

Sålunda har jag sökt att på vetenskapens altare offra en skärf. Vid bättre tillfälle och med mera utvägar, kan i en framtid möjligtvis samlingen ökas.

Några ord om metoden att uppläsa bunden stil.

(1833.)

Det är ganska vanligt, att man hör vers deklameras så, att allt markerande af den enskilda versens isolerade och sjelfbestående natur åsidosättes. Man rättar sig nämligen uteslutande efter tankens genom interpunkteringen antydda modifikationer, pauserar vid punkterna och proportionellt vid de mindre skiljetecknen, och kommer sålunda ofta ur en vers in i en annan, utan att den redan fullkomnade blir såsom sådan för örat angifven. Detta sätt att deklamera är utan allt tvifvel oriktigt, så vida det ensidigt afser tankegången i ett skaldestycke allena och icke tillika harmonien.

Gehöret kan visserligen liksom tanken behålla i minnet en fordran af något, som bör följa, och som dröjer; men båda förbryllas de lätt af ett öfverskott, som påtrugas dem. Om man därför med gehör för versens harmoniska princip hör någon, som deklamerar, utan att med en pauserande modifikation i rösten ge till känna, när versen fyllt sitt mått, så erfar ens öra samma obehagliga oreda som ens tanke, när någon fortsätter en mening likasom förbi dess punkt. Det är således en klar sak, att, om samma mening löper genom flere verser, tanken, som utan oreda kan vänta ett påföljande, alldeles icke fordrar en så uteslutande och ögonblicklig tillfredsställelse, att det ju ej vore orätt att för den påbördade örat ett tillskott af takter, dem det ej under sin en gång gifna, harmoniska åskådningens lagar kan försmälta och ordna. Att örat å sin sida kan fördraga pauser, der tanken fordrar dem,

ser man deraf, att, om än en menings slut markeras inom versen, det samma ändå på intet vis förlorar tråden af versens harmoniska lopp, utan inom sig mäter det bristande och är tillfredsstäldt, då det blifvit tilllagdt. Örat och tanken hafva i dessa afseenden samma natur och böra ega samma prerogativ, så att det är lika orätt att för meningens skull icke markera slutet af en vers, som att för versens fylnad löpa öfver en punkt inom den, utan att antyda öfvergången ur en mening i en annan.

Det kunde lätt genom tusen exempel ådagaläggas, hvilken förvirring i all harmoni en deklamation, sådan som den här klandrade, åstadkommer. Den ursprungliga versformen kan derigenom upplösas i otaliga missljudande sammanställningar af heterogena verser, såsom t. ex. följande hexametrar:

Utan att ana försåt han sof på blommorna. Ormen
Låg och dolde sitt gift bland dessa. Skyddande gudar!
Fans ej nåd för ynglingen, fans blott döden? I allmakt
Styren I dock jorden. Han dog förlåten af eder.

Se här:

Ormen låg och dolde sitt gift bland dessa.

Skyddande gudar!

Der äro genast de båda sista raderna af det så kallade sapphiska versslaget.

Vidare börjas en dylik strof med det följande:

Fans ej nåd för ynglingen, fans blott döden?

Och än ytterligare fås af nästa mening en fullständig vers till tredje raden af en alceisk strof:

I allmakt styren I dock jorden. — o. s. v.

I flere af de moderna språken har man genom rimslut markerat för gehöret de punkter (att bruka denna bild), då det samma haft att börja likasom en ny mening. Rimmens betydelse är således lika så lätt insedd, som den är stor i språk, hvarest tonvigten och den deraf bestämda ovilkorligheten i harmonien icke är nog skarpt uttryckt.

Det är icke heller för en blott yttre prydnads skull, som man infört bruket att skrifva och trycka hvarje vers för sig; seden grundar sig på en riktig uppfattning af versernas harmoniska individualitet. Ty ehuru en vers icke blott i afseende å den deri uttryckta tanken, utan äfven hvad harmonien angår, står till ett föregående och efterföljande i ett förhållande, som kan sträcka sig vida längre än till den strof allena, i hvilken versen ingredierar, så utgör den samma likväl tillika ett så bestämdt i sig slutet helt, att dess enskilda väsende på intet vis får lemnas outtryckt. Utan denna individuela natur hos de förbundna verserna kan ingen harmoni i det hela uppstå, och man ser häri likasom i allt annat, att ju mer harmoni det allmänna uttrycker, dess mer bestämma sig till sin form alla de enskildheter, af hvilka det samma består.

Oftast ser man författare, ledda af örats och tankens korresponderande fordringar, söka inrätta verserna så, att någon afdelning af meningen slutar sig vid slutet af hvarje vers: detta är visserligen bra i sig sjelft, och så vida det ej gör intrång i andra lagar; det är också ett verkligt fel, om tanken utan sjelfbestämda pauser jemnt och ständigt springer öfver ur en vers i en annan; men huru än förhållandet må vara, gäller dock den regel här uppgifvits för deklamationen framför alla andra konsiderationer. Det är äfven en naturlig sak, att då skalden tänkt sig och uttryckt meningen under en bestämd metrisk form, denna också bör bibehållas och antydvas af den, som deklamerar. Såsom exempel på tankens lätthet att behålla reda, om än en väntad sats dröjer, kan man anföra det intresse, hvarmed en finsk runa afväntas ur dess författares mun, och den klarhet, hvarmed en sådan, halvesats för halvesats, uppfattas. Det är bekant, att runoförfattaren, då han känner sig inspirerad, sätter sig ned, fattar en annan person i händerna och börjar gnola sin runa vers för vers, hvarvid enhvar af denne hans medhjelpare måste upprepas, innan den nästa följer. Då nu satserna i en finsk runa ofta genomlöpa

flere sådana verser, kan man lätt föreställa sig, huru länge det skall draga ut på tiden, förr än en mening är fullt uttryckt, och huru skarpt isolerade alla verser skola visa sig, förhållandet af tankarne må vara hvilket som helst. Likväl löper ingen runosångare fara att missförstås ens af den mest obildade åhörare. Icke heller kan han utan öfverdrift trötta genom hvilat mellan satsernas kombinerings, emedan han för hvarje paus ger åhöraren något fullbildadt, åtminstone hvad harmonien beträffar. Samma fall eger rum, ehuru i något mindre mon, vid vår sång, der väl ingen skulle få infallet öfverhoppa kadensens längd, för att hastigare kunna komplettera en till hälften antydd sats.

Hvad som ofvanför blifvit sagdt, beträffande det ljudeliga uppläsandet af poesi, gäller naturligtvis äfven för den, som för sig sjelf med en blott inbillad deklamation genomgår ett skaldestycke. Skulle någon ha den vanan att dervid fästa sig blott vid interpunkteringen, så kan han vara öfvertygad om, att han antingen saknar gehör, eller genom en ovana sjelfmant beröfvar sig den njutning, harmonien af en på naturliga principer bygd meter i sin förmälning med tanken skänker.

En anmärkning om konstnärens förhållande till naturen.

(1833.)

Det är ett temligen allmänt vedertaget uttryck vid karakteriserandet af konstnärens förhållande till naturen, att den förre förädla den senare. Detta förädla härflyter ofta ur missförstånd i uppfattningen af saken, men ger än oftare anledning till ett dylikt. Man kan nämligen lätt falla i den öfvertygelse, att naturen, sådan den är, (verkligheten), vore något konsten underordnad, som behöfde tillsatsen af ett ädlare, i konstnärens enskilda väsende nedlagdt moment, för att adlas till skönhet och bli ett föremål af konstvärde. Från en slik öfvertygelse är vägen kort till utmönstrandet af vissa så kallade naturens lägre klasser ur konstens område, äfvensom till försöken att förmedelst påfästandet af för dem främmande, men konventionellt ädla, attribut åter rädda dem från en sådan förtappelse. Man skall finna många exempel på hvardera af dessa förvillelser.

Vore det möjligt, att konstnären skulle i ordets egentliga mening förädla verkligheten, så borde den genom honom lyftas till någon utom dess idé liggande fullkomlighet, ty hvarje annan eger den i sig redan förut. Men i detta fall skulle resultatet bli motsatsen af konst, bli onatur. Långt ifrån att kunna förädla verkligheten, har konstnären sin adel genom den och är dess mera stor, ju klarare han ser och kan återge dess skönhet. Så är målningen af naturens både yttre och intellektuella fenomen skön, i den mon dessa i sin väsentlighet återgifvas, icke i den mon de smyckas

med utom dem sökta prydnader. Vål kan ett gifvet individuelt föremål under konstnärns hand skenbart förskönas, såsom t. ex. ett porträtt göras vackrare än dess original; men likvisst kan man ej i egentlig mening säga, att föremålet blifvit förädladt, så vida målaren, om han icke träffat likheten, gått utom och likasom lemnat föremålet, och om han träffat den åter, icke tillagt föremålet några drag, som det icke egde, utan blott förklarat dess skönhet, det är, låtit den framstå oskymd och obortblandad af störande oegentligheter. Det är en lätt konst att smycka, såsom t. ex. att dikta på nordn sminket af hela söderns rikedom; att förädla är omöjligt, att förklara är konstens yttersta och högsta uppgift. Men att förklara vill säga det samma som att låta det rent verkliga framstå, befriadt från det oväsentliga, det icke nödvändiga, eller också att underordna det så, att dess vilkorlighet blir synbar och icke distraherar.

Om parodien.

(1834.)

»Parodien,» säger Thorild, »är konsten att förvända allt, hvad förvändas kan; det är således konsten att göra det höga till lågt, det sköna till fult, ordning till förvirring och visheten till vanvett.»

Betrakta vi nu, hvarigenom parodien i denna mening (ty vi måste redan på förhand betinga äfven en annan betydelse hos parodien) verkställer detta förvändande, så finna vi lätt, att det sker derigenom, att den sammanför hvad som ej hör tillsammans, kortligen, fogar missljud till det harmoniska. Om man t. ex. insätter några förvirrade noter i en sonat af Mozart, om man på en madonna af Rafael målar ullvantar o. s. v., så har man parodierat dessa Mozarts och Rafaels skapelser. Thorild menar, att parodien i sin natur endast kan riktas mot det mest höga. Att han här menar parodien, betraktad blott såsom förvändande, synes klart; och i detta afseende är hans påstående sant, likväl med det vilkor, att han med det mest höga förstått det harmoniska i hvad uppenbarelse som helst; ty eljest finnes i grader af ren uppenbarelse, från grodan till människan, från tiggaren till konungen och Gud sjelf, ingen grad, som ej kan på förutnämnda sätt af parodien anfäktas. Att parodien åter endast kan antasta det harmoniska med framgång, kommer deraf, att blott det harmoniska kan i synlig måtto förstöras genom infogade missljud, då deremot det oharmoniska redan i sitt väsende innebär det, som parodien såsom förstörande vill åstadkomma. Här må man icke förbise en dubbelhet, som tyckes

ligga i parodien, i denna betydelse tagen, ehuru denna dubbelhet visserligen är mera skenbar än verklig. Att nämligen smutsa det höga med tillsatsen af det låga väcker harm, att förputsas det lägre med det högres tillhörigheter kan väcka löje. Dock är, såsom redan sades, denna skilnad icke grundad i sakens natur; den har fast mer sin orsak i vårt sätt att uppfatta. Vi se af all harmoni, såsom naturligt är, först den mest förklarade, och ju högre därför ett väsende är, det vill säga, ju mer dess harmoni är förklarad, desto mera är det oss heligt, dyrbart och okränkligt. Men då äfven i det minsta, som rent och utan förvridning är sin idé, en harmoni måste finnas, och det icke kan vara så mycket graden af harmoni som icke mer dess väsende, som är oss heligt, följer, att om denna i det rena lägsta uttalade samklang vore oss förklarad, vi äfven med samma slags harm skulle se detta förvrängas.

Om nu parodien tages i denna bemärkelse, så är det tydligt, att ingen konst kan vara lättare än konsten att parodiera. Ty då all skönhet och höghet i uppenbarelser består i den följd af ackorderande lagar, de uttrycka, så ser hvar och en, huru störande äfven den minsta rubbning måste inverka på det hela såsom fenomen. Och hvem har icke i sitt våld att rubba ordning och öfverträda lag, om han ej känner det rätta, eller om han ej respekterar det samma? Med skäl stämplars därför Thorild parodien, hvilken han blott uppfattat såsom förvändande, med fördömmelsens märke. Det är ett lögnens försök att göra allt till sin like, ett oskäligt och djuriskt stormande mot föremål, hvilkas adel icke senteras, ett uppenbart mordanslag mot produktioner af skönhet och helgd.

Nu uppstår den frågan: kan det harmoniska, det sköna till sin väsentlighet nås och förstöras af en sådan parodi, eller kan det i sjelfva verket parodieras? Det är naturligt, att såsom ens jordiska lif kan utsläckas af mördarens dolk och såsom hvarje konststycke kan krossas eller brännas, så kan ock hvarje synlig

produktion af skönhet och regel genom parodiens vrängningar göras oförnimlig. Men lika naturligt är det, att, såsom lifvet till sitt väsende är oberoende af dolk och svärd, också det harmoniska i sig sjelft icke subordinerar under det parodiska förvändandet. Parodien kan således, då den angriper det sköna och höga, endast förstöra medlet, hvarigenom det samma gjorts för oss förnimligt och blifvit en jordens egendom ifrån att blott vara himmelens, den kan alldeles icke med förstöring drabba det sköna och höga sjelft. Vi se detta tydligt deraf, att vår inbillningskraft i sin fulla verksamhet alltid kan återkalla en varseblifven produkt af skönhet, hvilka öden som helst vi än sett öfvergå den samma, och alltid återkallar den i sin ursprungliga glans, obefläckad af de förändringar, yttre omständigheter åstadkommit. Om vi t. ex. sett en madonnabild i sin gloria, och den samma sedan visades oss förvrängd genom några missfosterlika drag, så vore det dock i den rena inbillningskraftens makt, att supplerade de ursprungliga dragen i de tillsattas ställe och sålunda betrakta parodistens streck som lika många smutsfläckar, utan egentlig inverkan och betydelse. Så skulle vidare, om någon företoge sig att stympa, sarga och vränga skildringarna i Homers Iliad, man tusen gånger kunna studera denna orimliga produkt från perm till perm, utan att derigenom i ringaste mon störas i den njutning, läsningen af ett äkta exemplar af Iliaden erbjuder. Parodien i sin oskälighet (och oskäligheten är den alltid, då den angriper det harmoniska) kan därför blott skymma skönheten och rycka den undan våra ögon, men aldrig inverka på dess väsende så, att inflickade ljud skulle förmåla sig med det harmoniska och icke kunna utjagas och lemnas åt förtappelsen. Derfor är också parodien, i denna mening tagen, ett oting, såsom sådant utan betydelse, och fullkomligt utan annan än fiendtlig relation till harmoni och skönhet.

Men det gifves ett annat slag af parodi, i strängare mening det enda, som borde så benämnas, hvilket

i likhet med dess syster, komedien, med obestriddiga anspråk sluter sig till de sköna konsternas ring och antyder ett för dem alla gemensamt ursprung, skådningsen af harmoni.

Hvarje ren individualitet är en af den Högstes uppenbarelseformer och, såsom sådan, ren skönhet, det är, ren förmålning af enhet och mångfald. Det finnes således i hela naturen icke ett ting, som ej, så vida det är en Guds uppenbarelse, är skönt och honom tillhörigt. Men i motsats till ren individualitet sätter jag rent manér, som är en individualitetens uppenbarelsesform genom sjelfbestämning. Ty såsom individen i sitt varande i Gud har sin gudalighet, har han i sitt sjelfvarande en lockelse att verka gudalikt. Men så vidt detta sjelfvarande innebär en söndring, är det klart, att dess produkt skall röja sig som härmning, ej som verklighet. En sådan produkt kallar Thorild liklighet i motsats mot likhet; här må den, med afseende å ämnet, som rör skönhet och konst närmare än sanning och vetenskap, benämnas manér i motsats mot stil. — Någon väckte i ett sällskap fråga om, huru man borde hålla sina armar, för att ej, som det händer mången, synas vara besvärad af dem; flere förslag gåfvos och förkastades; slutligen inföll ett fruntimmer: »Man bör alldeles icke hålla dem.» Förslaget var lika så godt och sant som ursprunget ur en riktig uppfattning af skilnaden mellan manér och stil.

Det är ett sådant manér, hvar helst det må uppenbara sig, som påkallar parodien. Visserligen innebär manér alltid och redan i sig sjelft en disharmoni; men denna är ofta så maskerad, att det fordras det finaste gehör för det sköna att upptäcka den samma, och parodien visar sig därför alltid befryndad med skönheten, då hon upptäcker dess motsats och vet att göra den märkbar genom att utveckla den till ett mera bestämdt uttryck. Parodien i sin ädlare betydelse är sålunda ett drifhus för manérets grimacer, der de, lika ogräsplantor, som i grodden svårigen kunna urskiljas från de äkta, växa upp och utbilda sin verkliga ka-

rakter. Derför, då parodien, sådan den af Thorild betraktades, nämligen såsom angripande det harmoniska, grundade sin tillvaro på förstöring, har den i sin rätta egenskap som en skönhets tjenare till föremål att befordra de i ett föremål liggande disharmoniska potensernas flor och tillväxt, till dess att de röja sin natur och spränga de skenbara banden af harmoni, som sammanhållit dem och dolt deras sanna väsende. Parodien såsom rent förvändande frambringar alltid en olikhet af det föremål, den anfaller, då den åter såsom en manérets tuktomästare åstadkommer något, som omisskänligt liknar det parodierade och endast är utveckladt till en skarpare karakter.

Så länge det yttre uttrycket är fullt af en inre bestämmande ande och af den har sin förklaring, är det skönt, harmoniskt och rättast sagdt naturligt; fult och onaturligt åter är det, ehvar det må visa sig, så snart anden är borta, som gjort det samma nödvändigt. Men allt manér har sin grund i en individs rätta och sanna sensation af skönheten i ett naturligt uttryck och samma individs orätta och vanskliga lust, att sjelf producera ett dylikt uttryck, oaktadt hans natur nekar att fylla det med ande och kraft. Man må exempelvis föreställa sig ett idealiskt barn: nödvändigt måste hos det samma allt, dess joller, dess oskuld, dess sätt, böjelser, lekar m. m., bära stämpeln af ren skönhet; men låt en yngling, förtjust af det ädla och naturliga i barnets väsende, försöka att sjelf bli medelpunkt för dylika skönheter: hans joller skall bli pladder, hans oskuld fånighet, med ett ord, hela hans uttryck ett manér. Och hvarför? Derför att hans individualitet måste på sin punkt af utveckling naturligt hafva helt andra uttryck af skönhet, och han sjelf vill hafva dem naturen honom nekar.

Det är helt och hållet ur denna synpunkt, som t. ex. en karakter, sådan som Don Quixote, varit parodiabel och gifvit ämne till ett af de sannaste och ädlaste konststycken, verlden eger. Man har hört författare, äfven af utmärktaste rang, kalla denna kom-

position en parodi på riddaranden och medeltidens fabel-lik heroism; men huru förhastadt hafva icke dessa bedömt Cervantes och hans mening. Det är icke riddartiden i sin lefvande företeelse, han parodierar, icke en skön och individuel uppenbarelseform för det eviga och högsta, utan tvärtom en från sin bestämmelse lösryckt individs vanmäktiga försök att reproducera skönhetsformer, som tjugat honom, men icke mer kunna finnas tillsammans med de nya, dem så väl han som hans samtid i följd af natur och utveckling födt och bort föda. Å ena sidan synes därför Don Quixote, genom sitt mot Gud och natur upproriska, själfmäktiga sträfvande, såsom en däre i sin klokhet, en svag och löjlig fantast i sin kraft; å andra sidan åter visar han sig, genom den dyrkan för det stora och sköna, som födt hans svärmerier, såsom, man kunde säga det, vis i sitt vanvett, och i sin svaghet ädel och beklagansvärd. I slutet af sin roman karakteriserar Cervantes själf på det mest herrliga och träffande sätt sin skapelse, då han låter Don Quixote döende vakna ur sin förvillelse och, glad och hög i sin inskränkta, men sanna verld, lemna åt förtappelsen den verld, som lyste för honom så bländande, men var ett missfoster af hans egen lösryckta och vilseirrande fantasi.

Vi hafva med flit uppehållit oss så länge vid detta stycke, emedan vi anse Don Quixote för den renaste och mest storartade parodi, literaturen eger, och emedan hans karakter förklarar och förklaras af det exempel, vi strax ofvanför uppstälde, för att antyda, huru vanskligt hvarje försök är att med själfviljans kraft framkalla skönheter i likhet med dem naturen danat och ensam är mäktigt att dana.

Alldeles på samma vis, som en individ kan röja manér i sitt sätt och sitt tänkesätt, kan äfven en annan hopdiktat en mängd andelösa former, en skatt af manér, och försöka koncentrera dem kring ett historiskt eller icke historiskt namn, en supponerad och namngifven medelpunkt, som af dem likväl icke till någon väsentlighet bestämmes. Här af uppkomma alla dessa dygde-

hjelte- och vishetsmönster jemte deras motsatser, dem man så ofta ser i dikter, och som ega allt utom en individualitet, till hvilken deras yttringssätt kunna hänföras, och ur hvars egendomliga ande de kunna få sin förklaring och sin betydelse. Det är dock ögonskenligt den skilnad emellan en individ, som röjer manér, och en sammanförd massa af manér, som är ärnad att föreställa en individ, att den förre aldrig kan helt och hållet upplösas till motsägelser och intet, så vida han nödvändigt, såsom en skapelse af den Högste, måste ega något, som är sant naturligt, den senare deremot, nämligen den kring ett tomt intet koncentrerade massan af manér, kan, lik en hop agnar, af den minsta vindfläkt förspridas i rymden och förstöras. Huru litet abstrakta, från all inre bestämning lösryckta handlingar betyda, och huru litet de i allmänhet måla och bestämma den persons individualitet, till hvilken de mekaniskt hänföras, se vi klarast i det förhållande af lifvet, då vårt väsende lifligast söker, fordrar och genomskådar en ren individualitet, i kärleken. Hvilka folianter af anmärkta bragder, af nakna loftal, af beskrifna fullkomligheter kunde väl tillägga en person en adel, som ej skulle försvinna lik en rök mot den, som ett enda ögonkast af kärleken hos honom varseblir och dyrkar? Eller i fall, vid frågan om att välja ett föremål för sin tillgifvenhet, en människa skulle blott göra afseende på fördelaktiga allmänna omdömen om en i öfrigt obekant person och tro sig i anledning af de granna drag, man tillägger den samma, kunna skänka honom kärlek, huru djupt vore hon ej i villfarelse, och huru lätt kunde hon icke i honom möta en individualitet, till hvilken inga bevekelsegrunder i verlden skulle kunna förmå henne att sluta sig? Häraf synes, att genom blotta skildringen af handlingar, utan att deras inre fyllande princip är uppfattad och klarligen antydd, ingen person kan göras förnimlig. Men när nu, såsom fallet ofta är, en person göres till ett namngifvet substrat för en dylik skildring och är till alla delar obestämd och obestämmande, så framstår han

såsom en sammanfattning af idel manér, och hvarje föreställning om honom blir rimlig. Han är att betrakta såsom ett falskt mynt, som i sjelfva verket icke eger det ringaste värde, och just därför med lika rimlighet kan stämplas på hvilken summa som helst. Om därför fabrikanten af ett slikt mynt ger det samma en hög och viktig valör och framställer det som äkta, så kommer parodisten och icke blott erkänner denna valör, utan förhöjer den, och antager flere andra och gör myntet derigenom till en mera åskådlig löjlighet, utan att han genom sin åtgärd kunnat bryta emot någon regel, der en sådan icke funnits, eller verka någon förstöring, der intet fans att förstöra.

Det är således mot manéret, mot det arbiträra, onaturliga, icke inspirerade, som parodien spelar med all oskuld och utan att förstöra annat än det, som i sig sjelft innebär en förstöring, och som desto ögonskenligare upphäfves, ju mer det befordras.

Slutligen må den fråga uppkastas: kan en skönhet födas i tiden så fullkomlig, att den ej just genom sin egenskap af att vara individuel och i tiden förgänglig innehåller en brist, som gör den till ett rimligt föremål för parodien?

Då t. ex. ett barn, huru idealiskt det än må vara, icke får evigt förblifva barn, utan kan och måste lossa sig ur barndomens bestämningar och blifva yngling, manne icke dessa bestämningar, som för utvecklingen af ett mera förklaradt lif måste falla, äro brister, äro något vilkorligt, manérartadt, som vålla, att äfven det idealiska barnet kan göra en parodi möjlig? Utan tvifvel äro alla barnets förgängliga uttryck, för sig tagna, brister; men de äro det blott för sig tagna; ty hos barnet äro de fullkomligheter. Gör blott dessa uttryck lösa från väsendet, och hvart och ett af dem är ett manér, som kan parodieras och förintas; men försök ej att förlöjliga personen, i hvilken de framstå som skönheter, genom att parodiera dem särskilda; personen blir evigt ouppnådd och träffas icke. Väl har hvarje ren individualitet sin fortgång i tiden

till högre och högre förklaring; men den fortgår icke såsom ofullkomlig på hvarje punkt af banan, utan såsom alltid fullkomlig på den punkt, der den är. Och vore icke detta fallet, så skulle Gud, såsom sig uppenbarande, evigt vara ofullkomlig och aldrig träffa sig sjelf. Men om nu konstnären kan fånga den framspirande äkta individualiteten i någon punkt af dess utveckling och fångsla den vid duken, marmorn, tonen eller ordet, så ger han åt evigheten en skapelse, som väl alltid blommar, men aldrig förblommar, som alltid pekar mot en högre förklaring, men aldrig blir ofullkomlig i sin. Och sålunda framstå skönheter, som gifva parodien blott ljus och kraft att uppsöka och förstöra det, som ej är dem likt, och menskligheten den tröstande lärdom, att väl mycket kan finnas i verlden att skratta åt, men också mycket, som påkallar endast välsignelse och dyrkan.

Är Macbeth en kristlig tragedi?*

(1842.)

Af högt intresse blefve tvifvelsutän en undersökning, hvars ändamål vore utredandet af det förhållande, i hvilket tidehvarfvens förnämsta konstskapelser stå till den religions hufvudprinciper, under hvars inflytelse de kommit i dagen. Man har sökt bestämma skilnaden emellan den så kallade klassiska och romantiska konsten och lyckats angifva en mängd klara och obestridda egendomligheter hos hvardera; de djupaste skola alltid finnas ursprungna ur de djup, som den grekiskt-romerska gudaläran för sig och kristendomen för sig erkänna såsom sina egendomliga. Samma på de religiösa världsåsigternas olikhet hvilande skilnad, som den antika och moderna konsten i sin helhet röjer, visar äfven hvarje hög klassisk konstprodukt särskild, jemförd med en modern af samma höghet. Ehuru detta förhållande kunde genom exempel bestyrkas, fordrar dock vårt speciela ämne för mycket både utrymme och uppmärksamhet, för att tillåta en utveckling åt detta håll. Men en teckning i några drag af den kristna världsåsigtens och konstens brytning mot den antika skall anvisa oss den ståndpunkt, från hvilken våra betraktelser böra anställas.

Konstens yttersta mål var för de gamle det samma som för oss: framställningen af ett allmänt, som beherskar sina partier; det var således för dem liksom för oss ett allmänt, framställt i sin seger. Skilnaden emellan de gamles och våra konstskapelser beror der-

* Tryckt första gången i »Calender till minne af Kejs. Alex. Universitetets andra secularfest, utg. af J. Grot». Helsingfors 1842.

för icke af en olika uppfattning af konstens och skönhetsens väsende, utan måste sökas i olika föreställningar om det högsta allmänna eller, hvilket är det samma, det högsta verkliga såsom den positiva basen för all konst och skönhet. Och här yppar sig nu den frågan: hvad var för de gamle det högsta verkliga, och hvad för oss?

Naturen, det för sinnet varseblifliga, var för de gamle allt. Här, under dessa stjernor, på denna jord, blommade i gudars hägn lifvet; men vid jordens gräns var oceanen, den tomma, nattliga, ofarbara, i hvars ändlöshet ingen ö höjde sig ur djupet, intet väsende njöt fröjden af att vara till. Så begränsades i deras mening äfven detta jordiska lif af en tom evighet, af en verld utan krafter, der äfven gudaburna hjeltars skuggor ansågos ega mindre fröjd än den ringaste daglönare på jorden och ville byta lott med en sådan. Grekens och romarens ideal var därför en skön mensklighet, och denna framstod för dem alltid i gestalten af deras egen nation. Förfärligt, men karakteristiskt, var det namn af barbarer, hvarmed de betecknade främlingar; det visar mer än mycket annat, att föreställningen om en verld bortom denna för dem ännu icke uppgått. Det var sålunda här i sin synliga omgifning, de sökte typer för skönheten, och formen blef det väsentliga för dem, och bildhuggeriet deras triumf. Kristendomen kom. En verld, omätligare än denna, yppades bortom de gamles ocean för det troende ögat, skuggor bodde under denna sol, det verkliga lifvets land hade ljus af Gud. Försvunnet var på en gång sinlighetens välde, formens betydelse vek för andens, barbaren blef en broder, kommen från samma hem och sträfvande, blott från skilda dalar, dit tillbaka, och konsten bortbytte mejseln mot penseln, ty skönheten behöfde nu ett öga, som kunde tala det gemensamma heliga fosterlandets språk. I stället för den jordiska skenverkligheten omfattades nu den himmelska, sanna, och idealet var icke mer blott mensklighet, utan guda-mensklighet. Men tillika var, så att

säga, det allmänna uttrycket i mensklighetens anlete förändradt. Man såg deri icke mer njutning, utan längtan, icke mer tjusningen af ett närvarande, utan ett tillkommandes hopp. Ville man i figur utmärka skilnaden mellan den klassiska och kristna kulturen, kunde man för den förra bruka cirkeln, för den senare vågliniens bild. Båda ega med hvarandra gemensamt uttrycket af en harmoniskt vidgad famn; men cirkeln famn är tillika sluten, vågliniens öppen, cirkeln omfattar, vågliniens åtrår, cirkeln eger, men eger en ändlighet, vågliniens eger intet, men utbreder sig just i sin uppoffring mot en oändlighet. Den fullhet, det lugn, den klarhet, man finner i antiken, i motsats till den kristna världens saknad, oro och aningar, de gamles hog för den solida gestalten, i motsats mot kristendomens syftning till en andeverld, alla dessa företeelser hvila på den omständighet, att de gamles verklighet fans här, var närvarande och kunde omfattas, då vår deremot är bortom jorden, är tillkommande och blott ett mål för längtan och hopp. Skön är jorden; den var ett blomsterhem för menskligheten i dess barndom och egde allt, hvad ett hjerta utan högre aning förstod att åtrå; men dess skönhet bleknade bort i herrligheten af den verld, som kristendomen upplät; blomsterhemmet blef ett dystert fängelserum för menniskan, sedan själens öga klarnande njutit anblicken af det himmelska land, som Kristus uppenbarade.

Men i och med det samma menniskan fann sig vara en fånge på jorden, fann hon sig äfven vara fången genom sig sjelf, och hennes ande uppreste sig mot detta jordiska, hvaraf hon kände sig snärjd, mot hjertats njutningar och plågor, mot förståndets irrande beräkningar och skenvishet. Målningar af den kamp, som sålunda kämpades, utgöra de första sköna skapelserna af kristlig konst, — legenderna. Anden i sin seger öfver jordisk njutning och plåga, öfver förståndets skenbara lagar, se der, hvad i kristendomens första tider menskligheten framstälde i lefverne, och

legenderna besjöngo. Hvad var eremitlifvet annat än en realiserad seger öfver hjertats tjusningar och fröjder, martyrdöden annat än andens makt öfver den jordiska plågan, hvad voro underverken annat än slående tillbakavisanden af förståndets förmätna anspråk? När jungfrun afklipper sitt sköna hår, för att hennes hog icke af en förgänglig fågning må lockas från det oförgängliga, när den nygifte på bröllopsaftonen öfverger sin tjusande maka, öfverger henne blott för öfvermåttet af sin kärlek, för att icke duka under för en jordisk sällhets makt, när den fjortonåriga flickan, dömd till döden för sin tro, lägges ned på en bädd af glödande kol, och kolen förvandlas i rosor, och hon inslumrar ljuft som i sin vagga fordom*, då är det icke det jordiska mer, som är det mäktiga, då har anden vaknat till seger, vaknat för evigheten och funnit sig vara en herskare öfver hjertats lidelser, öfver beräkningarna af ett förblindadt förstånd. Det är sådana taflor, legenderna måla; sådana föreställningar ligga djupt i kristendomens väsende och återfinnas i de djupaste skapelserna af kristlig konst. — Är Macbeth en kristlig tragedi?

Efter Shakspeares framställning, till sina vigtigaste drag grundad på en sägen, kommer Macbeth segrande från ett slagfält, der han stridt för sin konungs sak. På en hed mötes han af hexor, som förespegla honom framtida storhet och ära och helsa honom såsom Than af Glamis, af Cawdor och ändtligen såsom blifvande konung. Snart derpå inträffa budbärare från konungen, hvilkas utsago bestyrker sanningen af hexornas förutsägelser, hvad de tvänne förra titlarne beträffar, och hos Macbeth vaknar i det samma äfven en skygg tro på hexornas tredje löfte. Men konungen icke blott lefver sjelf, utan eger äfven tvänne arfvingar af tronen; huru skall då detta löfte uppfyllas? Hvad Macbeth i sitt innersta ryser för, verkställer han, eggad af sin gemål; han mördar i sitt eget

* Se »Den heliga Agnes», bandet II, sid. 237.

slott sin gäst, konung Duncan, och blir, sedan dennes söner flyktat, sjelf konung. Han har nått sitt mål, det återstår för honom att betrygga sin besittning deraf. Banquo och hans son, åt hvars efterkommande konungavärdigheten äfven blifvit utlofvad af hexorna, måste undanrödjas, likaså Macduff, för hvilken Macbeth af dem varnas. Banquo faller för legda mördare, men hans son undgår döden, och Macduff hinner lemna landet. Våld, list, grymhet, allt vill Macbeth använda för sin säkerhet, och denna tycker han omsider vara orubblig, sedan hexorna förklarat, att han icke kunde falla för någon af qvinna född, icke öfvervinnas förr, än Birnams skog ryckt an mot hans slott Dunsinan. Så synes han hafva ernått allt, hvad han åtrått och, än mer, icke kunna rubbas i besittningen deraf. Men på hvad har han byggt sin lycka, af hvilken pålitlighet och hurudan är den?

Det är en djup sanning, att just i lifvets bästa, lyckligaste stunder frestelsen till det onda är närmast och mäktigast. Shakspeare har icke förbisett detta. Just då Macbeth, stridande och segrande för sin Gud, sin konung och sitt fädernesland, handlat mest himmelskt och måste känna sig mest lycklig, framställer sig för honom det jordiska med sina mest retande förespeglingar. Och fåfängt skulle man söka adeqvatare personifikationer af detta mot anden stridiga, detta jordiska, än dem Shakspeare gifvit i sina hexor, väsenden, liksom den från Gud söndrade verlden med alla dess häfvor, i sig sjelfva förvissnande, vidriga, opålitliga, i sina löften bländande, tjusande och säkra. Det är af dessa löften, Macbeth fångas, det är icke mer ett himmelskt, han omfattar, handlande i andens syftning; han affaller från sitt högre lif, sitt samvete, han lemnar sig i hexors våld och bygger sin lycka på jordisk njutning, makt och höghet. Hvad är hans vinning?

Knappt har han tagit sitt första steg på den väg, han nu valt, knappt har han mördat Duncan, när han

finner, att de fördelar, han söker, kostat honom han lugn för alltid, när han utbrister:

— Glamis har mördat sömnen,
Derför skall Cawdor, icke sofva, Macbeth
Ej sofva mer.

Borta är friden, men han blir konung, han lydes, han fruktas, han eger allt, hvad jorden kan bjuda. Vi finna honom nu vid det festliga bordet, omgifven af sina lorder och färdig att deltaga i den njutning, han anordnat för dem. Gästerna hafva intagit sina platser, han vill göra likaså. Då framtrollar samvetet för hans ögon vålnaden af Banquo, som han låtit mörda, blodet isas i hans hjerta, han skyggar tillbaka, han, den mäktige, den rike, vågar icke smaka sitt eget öfverflöd, icke sätta sig ned vid sitt eget bord.

Tomt och fridlyst är hans lif, bubblor af stoft — Banquos träffande benämning på hexorna — äro den höghet, den glans, den makt, han vunnit; men dessa bubblor äro honom dyrbara ännu, ty han har evigt förlorat sin himmelska del, och hvad egde han qvar, om han äfven miste dessa? Det qual, han erfar vid deras egande, fördubblas af fruktan att förlora dem. Ännu en gång tar han sin tillflykt till hexorna, ännu en gång måste han svikas af dem och svikas i helt olika afseende. »Bygg icke din sällhet blott på jordiska ting, de äro hexor, af hvilka du emottar löften om fröjder, men verkligheter af qual»: denna sanning har Macbeth hittills fått pröfva; ännu återstår för honom att erfara denna andra: »Bygg icke din visshet på jordiska beräkningar, äfven de äro hexor, i sina löften sannolika, vissa, i sin verklighet bubblor af stoft».

För att betrygga sin ställning som konung och göra förlusten af sin med så stora uppoffringar förvärfvade skenlycka omöjlig, använder Macbeth alla medel, uppbjuder hela sitt förstånd. Då han af hexorna varnas för Macduff, men tillika får den försäkran, att han icke skall falla för någon af qvinna född, utropar han:

Så må du lefva, Macduff, hvad behöfver
 Jag frukta dig? Dock, nej! Jag vill ännu
 Min säkerhet fördubbla, vill en pant
 Af ödet taga. Macduff, du skall dö,
 Att jag min fruktan kan beslå med lögn
 Och sorglös slumra in i stormens gap.

Han gör sålunda mer för sin trygghet, än hvad beräkningen antyder vara nog. Och då han yttermera hör, att han icke skall öfvervinnas förr, än Birnams skog rycker fram mot Dunsinan, då kan han icke tvifla mer om sin säkerhet:

Der hän skall det ej komma; hvem kan trän
 Såsom soldater pressa, att de lösa
 Ur jorden sina rötter. Sälla budskap!
 Ditt hufvud reser du ej, uppror, förr,
 Än Birnams skog framrycker. Lefva skall
 I höghet Macbeth, tills din legotid,
 Natur, är all. . . .

O, vansklighet af beräkningar, grundade på hexors ord! Just då Macbeth tror sig säkrast, ser han upproret resa sig och Birnams skog rycka an mot sitt slott, och just då han mest öfvermodig och förtröstansfull ropar till den anfallande Macduff:

Låt ditt svärd
 På hjessor falla, hvilka kunna såras;
 I mig bor ett förtrolladt lif, som ej,
 För någon, född af qvinna, vika kan —

hör han denne svara:

Så tvifla då uppå din trolldom, låt
 De afgrundsenglar, du i mörker tjenat,
 Dig säga, att utur sin moders lif
 I förtid Macduff skars. — —

Att framställa de enskilda dragen af denna beundransvärda tragedi är för vårt ändamål icke nödigt. De äro alla med inspirerad klarhet hållna i samma syftning som de redan antydda och skola icke undgå

den uppmärksamme läsaren af Macbeth. Men en omständighet bör icke förbigås: Lady Macbeths straff. Denna kvinna har från början lefvat blott för sinnenas verld och för den uppoftat allt. Så länge det sinliga skimret lyser för hennes ögon, så länge hon är vaken, tänker och ser, är hon lugn, eller kan åtminstone dölja sitt samvetes qval. Men i sömnen, då den jordiska glansen icke bländar henne, då hon är död för de tjusningar, som förledt henne, står hon upp, vandrar klagande omkring och eger af allt endast blodfläckarne på sina händer, dem hon vill och icke kan rentvå. —

Alla äkta konstskapelser ega med hvarandra gemensamt det, att vara ursprungna ur en enkel grundtanke, hvilken liksom en lifsfläkt danar och genomströmmar alla deras partier. Jag har aldrig läst Macbeth, utan att stanna vid denne tanke: hvad batar det menniskan, om hon förvärfvar hela verlden och dock tar skada till sin själ? Denna suck, en suck ur kristendomens innersta hjerta, lifvet i legenderna, lifvet i tron på underverken, äfvensom i eremitens och martyrens handling, är lifvet i tragedien Macbeth; och om detta icke kan nekas, hafva vi funnit ett svar på vår fråga: är Macbeth en kristlig tragedi?

Några ord om poemet "Fjalar" och Saimas kritik öfver det samma.*

(1845.)

Då jag af en i Saima** för någon tid sedan inrymd recension öfver min dikt »Kung Fjalar» fått anledning förmoda, att detta poem af flere kan hafva blifvit fattadt annorlunda än jag tänkt mig det, finner jag mig föranlåten att yttra några ord till förklaring. Och som ett omständligare upptagande och bemötande af alla enskilda anmärkningar och påståenden i närvarande recension skulle ligga på sidan om mitt hufvudsakliga syftemål med denna uppsats, ber jag på förhand, att den benägne läsaren icke väntar ett sådant.

Till en början måste jag anmärka, att, då jag läste Saimas till berömmelse för min komposition yttrade tanke, att det dramatiska i Fjalar, det rätt tragiska skulle ligga i en konflikt emellan stat och familj, i det att kungen för statens skull våldför familjen, jag med oro befarade, att något ord, någon vändning i dikten skulle föranledt till en sådan uppfattning. Jag har noggrant eftersett och till min tillfredsställelse icke funnit mig hafva förtjent ett sådant beröm. Men till Saimas besinnande vill jag framställa en fråga: hvilken sedlig, hvilken guddomlig, tragisk rättvisa skulle väl ligga deri, att en människa, som för det högre intresset, för samhällets väl, uppoffrar det lägre, familjen, och gör det så, att hennes eget hjerta närmast drabbas af detta offer, att en sådan yttermera och till tack

* Tryckt första gången i »Joukahainen, Ströskrift, utgifven af Österbottniska afdelningen II».

** Tidning, utgifven i Kuopio 1844—46 af J. W. Snellman

skulle straffas och krossas af en högre makt? Saken är enkel, men oförklarligt vore det, huru Saima kunnat fatta en sådan åsigt, om man icke hade anledning förmoda, att hon blifvit ledd dertill af en framställning hos Hegel, i hans estetik, hvori yrkas, att i de skönaste af den grekiska skaldekonstens dramatiska alster, i flere af Sophokles' tragedier, och särdeles i hans Antigone, det höga intresset hvilat på en kamp mellan de båda sedliga makterna: familj och stat. Detta förhållande synes nu Saima utan vidare betänkande hafva antagit för verkligt och inlagt i Fjalars saga. Det är väl sant, att, äfven om Hegels påstående vore grundadt, en konflikt af ofvan nämnda art dock ingalunda behöfde finnas i Fjalar-dikten, och att man således kunde lemna en undersökning af den Hegelska uppgiftens pålitlighet å sido; men då den i Saimas kritik fått en så stor vikt, kan det vara af intresse att skärskåda, huru vida ens den eger grund eller icke. Men innan vi därför gå vidare, vilja vi egna en stunds uppmärksamhet åt det Sophokleiska mästestycket Antigone.

Innehållet af denna tragedi är i korthet följande. Tvänne bröder hafva stupat i envig med hvarandra vid Thebe, den ene anfallande sin fädernestad, den andre försvarande den samma. Stadens beherskare Kreon förordnar, att den ene skall begrafvas med heder, den andre, till straff för sitt fiendtliga anfall, lemnas obegraven. Antigone, en syster till de fallne, jordar, i trots af kungens förbud, sin broder och blir till straff därför lefvande innesluten i en graf. Af sorg öfver hennes död dödar sig Kreons son, och för dennes skull åter tillskyndar sig äfven Kreons gemål döden.

Sådan är uppställningen. Skulle nu skaldens mening varit att skildra en strid mellan familj och stat, så hade efter all rimlighet staten och dess representant Kreon bort blifva den segrande, och familjeintresset såsom ett underordnad moment krossas i Antigones person. Men långt ifrån att detta vore fallet,

uttalar Antigone in i döden den glada öfvertygelse, att hon lider för en hög, en helig sak, då deremot kungen, sedan han vaknat till besinning, förebrår sig sina handlingar och klagar öfver sin förblindelse, som kommit honom att förgäta lagar af högre ursprung än hans egna herskarebud. För att kunna förklara detta förhållande, som i så tydliga ord uttalas, måste man söka dramens grundtanke på helt annat håll än der, hvarest Hegel trott sig finna den samma, och man torde träffa den nära nog, om man antager, att den ligger i Kreons krossade öfvermod, i hans straff, för det att han sjelfviskt uppträdt i strid mot en helig sed, en guddomlig lag. Det förbud, han utgaf emot den dödes begrafning, var blott ett uttryck af en herskarenick hos honom sjelf, var icke i samhällets intresse och förnärmade den rättighet, som enligt grekisk tro de underjordiska gudarne egde till besittningstagande af hvarje afliden, och som icke Zeus sjelf fick förmena dem. Detta var Kreons brott, och därför tilltalar honom den blinde siaren Tiresias:

»Du qvarhåller obegravven, oinvigd,
Från underjordens gudar afstängd, här en död,
Fast icke du, fast öfververldens gudar ej
Ha rätt dervill, men du blott tvingar dem dertill.
Och därför lura hämnens makter straffande,
Hades' och gudarnes Erinnyer, hur du må
Af samma ofärd snärjas, som du sjelf beredt.»*

Allt från början uppträder Kreon, öfvermodigt yrkande på hörsamhet för sina befallningar, icke därför att han anser dem uttala en högre lag, en guddomlig vilja, utan blott därför att de gifvits af honom såsom herskare. Så säger han:

»Icke höfves det,
Att den, som är en annans träl, sig bröstas käckt,
Men denna mö att fräckhet öfva har sig lärt,
Och djerft att öfverträda föreskrifven lag.»

* Alla här citerade verser anföras ur Palmblads öfversättning af Sophokles.

Antigone deremot betraktar sig ständigt blott som en verkställarinna af högre bud, för hvilka de af Kreon gifna måste falla till intet, och anser sig, som en syster till den afidne, närmast förpligtad att uppträda i sådan egenskap.

Så svarar hon kungen, då denne förebrår henne att hafva öfverträdt hans lag:

»Ej Zeus det var, som kungjort hade detta bud,
Ej heller Dike, som beskyddar död mans rätt,
Ej de ha stiftat sådan lag för menskorna.
Och ej jag trodde, att en dödligs stadganden
Ha sådan kraft, att de förmådde omkullslå
De högstes obeskrifna, ofelbara lag.
Ej från i dag, ej från i går den lefver, nej,
Från evighet, och ingen vet den stund, den gafs.
För den skull ej af rädsla för ett menskligt bud
Jag borde, pligtglömsk, straffas af de himmelska.»

Men det är ej Antigone ensam, som betraktar Kreons stadgande ur denna synpunkt. Det är ett brott äfven i de öfriga, i dramen uppträdande personernas ögon. Då Kreon till sin son yttrar:

»Har jag mig villat, då min tron jag skydda vill?», svarar denne:

»Ej den du skyddar, då du trampar gudars lag.»

Sjelfva koren, som eljest af Antigone förebrås att af fruktan för kungen otillbörligt dölja sin öfvertygelse, beledsagar henne, då hon bortföres för att lefvande begravas, med denna sång:

»Dock ärekrönt och följd af beröm
Du vandrar till skuggornas gömda hem;
— — — — —

i följd af den lag,
I ditt inre du bär, bland menskor allen,
Till Hades du lefvande nedgår.»

Tydligast röjer den blinde siaren, att han anser Kreon hafva förnärligt gudarnes rätt och derigenom

ådragit icke blott sig, utan äfven samhället deras hotande vrede, då han, efter beskrifningen öfver de olycksbådande tecknen vid offringen, tillägger:

»I denna fara blott för din skull staden bragts,
Ty hvarje altar, hvarje härd, som finnes här,
Besöladt är med foglars och med hundars spis,
Som de från Polyneikes' usla lik ha ryckt.
Se, därför taga gudarne ej mer emot
Vår offerbön och lågorna af offerlår.»

Här finner man ganska klart, att Kreon räknas hafva handlat i eget och icke i statens syfte, och att således det ena af de förmenta stridande momenten i denna dram alldeles saknas. Fattar man saken så, att Kreon, förblindad af öfvertygelsen om sin rätt och makt som enväldsherskare, trädte i strid mot gudarne, och att Antigone deremot i enlighet med deras lag bryter mot hans, skall man finna äfven upplösningen i dramen skön och konsekvent, i stället för att den ur den andra synpunkten skulle vara lika omotiverad som sårande. Vål krossas äfven Antigone, men huru annorlunda ljuda icke hennes afskedsord:

»O grift, o brudgemak, o hem i jordens famn,
Dit för att evigt dväljas, jag nu vandra skall»

— o. s. v.,

då hon så gladt uttrycker hoppet om ett kärt återseende af fader, moder, broder, och så förtröstansfullt frågar:

»Hvad har jag brutit mot de Högstes himlabud?»

huru annorlunda än Kreons sönderslitande förtviflan, då han, beröfvad sin son, hvars hat han in i döden ådragit sig, i känslan af sin skuld utbrister:

»O ve!

O bröst utan sans, hvad dödsbringande,

Hvad gräslig skuld du begått!

Skåder dödsoffret, sen

Hans baneman, som mördat blod af egen blod!

Fröjdlösa följd af mina råds vettlöshet!»

och koren svarar honom:

Nu tyckes du, fast allt för sent, det rätta se. —

Om, såsom jag hoppas, efter denna utläggning af den Sophokleiska tragediens innehåll och mening, tvifvel uppstår hos läsaren om pålitligheten af Saimas antaganden i afseende å den, skall detta tvifvel sannolikt föranleda till närmare pröfning äfven af andra yrkanden i recensionen, och åtminstone göra uppfattningen af min dikt friare och mindre beroende af någon förutfattad mening. Och med denna fördel på min sida går jag nu till framställningen af kung Fjalars saga.

Det första, som härvid nödvändigt måste fasthållas, är, att Fjalar framträder såsom trotsande gudarne, såsom hyllande den öfvertygelse, att den starke, oberoende af dem, kan skapa sin verld och sitt öde. På detta Fjalars öfvermod och på intet annat är kompositionen bygd. Att det i och för sig icke saknar rimlighet, finnes lätt, om man ger akt på, att Fjalar länge varit van att herska, att segra, att se allt vika för sin vilja. Han har öfver allt varit den öfverlägsne, han har lärt sig tro på sig sjelf, han glömmet sitt beroende af gudarne och aflägger sin stolta ed. Dargar uppträder varnande, hotande; men långt ifrån att svigta, ökar kungen sitt trots, han, menniskokufvaren, ställer nu sin kamp mot gudarne och firar, ehuru med blödande hjerta, sin triumf öfver dem, i det att han ger åt döden sitt barn. Nu börjas striden, eller rättare, striden har fortgått redan, äfven gudarne hafva framträdt i handling, fastän tyst, såsom det egnar dem, ty gudar stoja icke. De hafva handlat i Fjalars egen handling, de hafva låtit honom skilja sin dotter ifrån sig. Fjalar skulle icke få hafva de båda barnen omedelbart under sina ögon, icke bevaka deras framtid så, som han kunnat göra det, om de vuxit upp i hans vård, han måste skilja dem från hvarandra och sjelf förlora det ena ur sigte; gudarne ville så, Fjalar måste handla i deras plan, och hvad han tyckte sig göra till sin egen vissa seger, det gjorde han just till deras.

I förbigående torde jag här få bemöta ett inkast, som förekommit i något af våra tidningsblad, att nämligen en motsägelse skulle ligga deri, att Fjalar uppoffrar sin dotter, ehuru han icke tror på gudarnes makt. En sådan otro röjer Fjalar icke. Tvärtom visar han just genom sin handling, att han tror på både deras tillvaro och makt, ehuru han tillika förmenar sig sjelf, genom att uppbjuda all sin kraft att verka och försaka, kunna göra deras råd om intet, kunna besegra dem. Han förnekar ej gudarne, han föraktar ej deras makt, han tror blott sig sjelf vara mäktigare än de. — Men jag återkommer till sagan.

Fjalar har låtit utkasta sin dotter i hafvet. Att hon genom ett halft under räddas är väl nödvändigt för utvecklingen af händelserna, men utgör visst icke någon finhet i kompositionen. Gudarne synas här för mycket närvarande, göra här liksom en för tydlig ansträngning, de nödgas gripa i händelserna med hela handen, i stället för att styra dem med en knappt märkbar vink af det minsta finger; detta visar dem icke i deras rätta storhet. Men snart uppträda de åter mera egendomligt.

Fjalars namn var känt öfver allt. Hans företag, hans öden kunde rimligtvis icke blifva obekanta. Hvar helst hans dotter kom att hamna, skulle man således genom den enklaste sammanställning af händelserna igenkänna henne såsom hans. Men sådant hade korsat gudarnes plan, det fick icke ske, och Fjalar måste göra det sista, som på honom berodde, för att hindra det. Han sattes i rörelse af sin egen sjelfviskhet, sorgen öfver sitt barn, harmen att hans seger varit honom så dyrköpt, kanske blygseln öfver att han visat sig svag och svigtande; hela tilldragelsen är för honom bitter, han vill icke se den bekantgjord, och han förbjuder hvar och en att med ett ord erinra om den. Ytterst är det dock blott gudarnes vilja, Fjalar här verkställer; för dem var det nödvändigt, att Oihonna förblef okänd, och den stolte kungen måste afskära

möjligheten af hennes igenkännande. Här är sagan åter finare, här styra gudarne mera förborgadt.

Men nu har också Fjalar gjort allt, hvad han förmått att göra, för att befordre de högre makternas afsigter, han har nämligen bortskaffat dottern undan sin uppsigt och stält så till, att hon icke ens af främmande skulle kunna upptäckas vara hans. Det skall kan hända skänka någon ett nöje att betrakta, huru den väldige styraren af lifvets gång nu bortkastas af gudarne såsom ett onyttigt verktyg och lemnas kvar i sin blinda sjelfbelåtenhet, i stoltheten öfver sin förmenta seger, medan de sjelfve, aldrig slumrande, sakta verka för sitt mål.

Det är förut antydt, att gudarnes sätt att handla i samma mon bör förefalla upplyftande och dem värdigt, som det icke uppenbarar sig i ett groft ingripande i sakernas naturliga gång, utan i en vis och tyst ledning af dem. Genom det skenbart obetydliga, genom det under vattnet dolda lilla rodret styres kollossers lopp; så foga de himmelska blott ett obemärkt roder vid händelserna, och de gå i deras plan.

Dikten öfvergår nu till Oihonna. Att hon kom att hamna i Morven, deri torde vi längre fram kunna finna en afsigt; hvad som närmast möter vår uppmärksamhet är, att hon skildras såsom skön.

Skulle man i hennes fågring blott vilja se uttrycket af den svaghet för vackra figurer, som vi, dikters män, gerna röja, så inrymde man den en för inskränkt betydenhet. Här är den nämligen nödvändig, ja, man kunde säga gifven henne af gudarne, icke af skalden. Hon måste vara skön, för att hennes rykte skulle spridas och hinna Hjalmar. Han, den unge vikingen, kunde blott sålunda dragas till henne, om det icke skulle ske genom en blind nyck utan rimlighet och sanning. Alltså, hon blef skön, vi äro berättigade att föreställa oss det, i högre makters vård och efter deras vilja, emedan hon blott såsom sådan kunde af Hjalmar blifva bemärkt och sökas. Men just denna hennes skönhet, som å ena sidan var nödvändig för

gudarnes plan, var å den andra ett stort och hotande hinder för den samma, ty under samma villkor, som den borde fängsla Hjalmar, skulle den äfven utöfva verkan på hennes omgifning i det land, der hon befann sig, och sålunda helt naturligt och omedelbart framkalla förhållanden sådana som de, hvilka i den andra sången af poemet träda i den uppenbaraste konflikt med de högre makternas råd. Fasthåller man i sin föreställning denna konflikt, så torde man finna, att äfven den andra sången i Fjalar icke är en blott lösryckt episod, utan ganska nära förbunden med dik- tens helhet. Skall Oihonna här bortges åt någon af Morannals söner, och skall hon själfmant möta med kärlek någon af dem? På dessa frågor hvilat intresset, må vara till och med det dramatiska, i denna sång. Blir hon maka åt någon af kungasönerne, så är rim- ligheten af hennes förening med Hjalmar afskuren, så har Fjalar segern. Det är sant, för läsaren uppträder Oihonna här icke ännu tydligt presenterad; men en lätt aning torde dock snart leda honom på tanken, att det är Fjalar-dotterns öde, som med henne afgöres. Är man nu intagen af intresse för gudarnes sak och tänker sig, att den är förlorad, om Oihonna blir för- mald, måste man, då man alls icke ser gudarne göra något ingrepp i händelsernas enkla gång, öfver allt i sången se hotande anfall och sväfva i ovisshet om ut- gången. Först skall man icke med likgiltighet afbida den gamle kungens beslut, då hans söner uppmana honom att bortge Oihonna åt någon af dem. Det gäller på ena sidan hans rikes välfärd, hans söners framtida lugn och friden inom hans familj, å den andra en okänd, främmande, ur hafvet räddad flickas rätt att få följa sitt tycke och själf bestämma sitt val. Skall han icke besluta sig för hennes uppoffrande, då det är fråga om att derigenom befordra sina viktigaste in- tressen? Man måste väl anse gudarnes seger här vara åtminstone tvifvelaktig, och dock hafva de obemärkt på förhand aflägsnat all fara. I hvarje annat land på den tid, inom hvilken dikten faller, hade Oihonna

blifvit bortgifven; men här är det Morvens kung, som dömmar, bunden af stora, dyrkade faders seder, af minnen från Finjals och Ossians dar. Gudarne behöfva ej gripa våldsamt in i händelserna, de hafva styrt så, att Oihonna kommit till Morven, de behöfva icke synas nu i sjelfva striden, det hade varit mera groft och mindre mäktigt. De veta, att Morannal icke kan korsa deras afsigt.

Förhållandet är det samma i de följande scenerna i sången. Öfver allt ser man gudarnes seger stäld i våda och åter betryggad utan deras omedelbara inskridande genom något redan på förhand afgjort, något som de likasom länge sedan förberedt utan betraktarens vetskap. Oihonnas sinne är redan förut så stämdt, att gudarne kunna lemna sin sak i hennes händer. Hon, den nordiska tärnan, med vikingars blod i sina ådror, älskar modet, kraften, friskheten; men Finjals ättlingar äro milda, nästan förvekligade. Hon har lärt sig jaga på Morvens kullar, hon har i kungasalen lyssnat till sångerna från fordom, och då den stolte jägaren kommer, säger hon: »min båge har klang som din,» och den smäktande kärlekssångaren visar hon till blommorna i dalen, att sjunga för dem. Äfventyret går dock längre. Det fins en yngling, stämd för strid och bragder, tidigt pröfvad i drabbningen, egande allt, hvad man tycker Oihonna fordra af den, hon skall kunna älska. Äfven han begär hennes kärlek, och afvisas. Hon ser i honom en broder, hon kan ej blifva hans. Här tyckas gudarne sist liksom leka med faran, då den för betraktarens öga framstår som störst. Ty det är dock nära nog en lek att låta just den känsla hos Oihonna, som nekar henne att blifva den blott som broder ansedde främlingens maka, föra henne i den verkliga broderns armar.

Men om man vill vidhålla det inkast, att Oihonna ingenstädes i sången bestämdt utpekas såsom Fjalars dotter, och att läsaren således i den icke kan se och följa annat än en ung, obetydlig flickas öde, torde dock det intresse, man i sådant fall förlorar, snart

nog ersättas, då man ändtligen upptäcker det sanna förhållandet, och tanken faller tillbaka på det förflutna. Man skall nämligen då se händelserna, som under deras fortgång föreföllo mindre viktiga, på en gång uppenbara sig såsom betydelsefulla, och blott lifligare öfverraskas af upptäckten, att gudarne afböjt faror, dem man icke anat. Diktens scener ega i detta afseende vackra motsvarigheter i det verkliga lifvet. Men för att sentera kompositionen på detta sätt (jag återkommer ännu till en förut berörd omständighet), måste man fullkomligt aflägsna all föreställning om någon konflikt mellan familj och stat, såsom utgörande ett grunddrag i poemet, och helt enkelt hålla sig vid den brytning, som fortgår mellan Fjalars vilja och gudarnes.

Tredje sången börjas med att vidare utföra målningen af Oihonna. Om man, efter den karakter hon röjer i den andra, ville tycka, att gudarne behöft dana henne allt för ovanlig, nästan oqvinlig, för att betrygga sin seger, finner man henne här sammanställd med den veka, qvinliga Gylnandyne. Visserligen; hade hon varit till lynnet fullkomligt sådan som den sörjande, öfvergifna älskarinnan, skulle hon väl icke försmått den kärlek, som egnades henne; men, å en annan sida, huru litet äro ej de båda flickorna hvarandra olika! Båda röja de i så många fall samma tycken, båda söka de ett föremål för sin kärlek, sakna, dyrka och svärma. Oihonna, Fjalars dotter, är blott litet mera högsint, litet mindre vek, och på denna obetydliga skiftning i hennes sinne ser man sålunda, att gudarne räknat.

Det är svårt att ända in i små detaljer så ådagalägga diktens mening, att den öfver allt skall kunna gripas med blotta tanken. Mycket måste öfverlätas åt sensationen ensam. Detta anmärkes med särskildt afseende å scenen mellan de båda flickorna, så vida min utläggning af dess betydelse i dikten lätt kan förefalla ofullständig, till och med sökt. I öfrigt erkänner jag villigt, att gruppen af de två jägarinnorna

i natten mellan dagg och stjernor varit för mig så frestande att måla, att jag icke gerna kunnat afhållas af annat, än att teckningen varit i uppenbar strid med taflan i dess helhet.

Uppträdet mellan Fjalar och hans son på hafvet har Saima ansett i hög grad kapricieradt. Vi må då se bort från den schattering, Oihonnas personlighet får genom hennes berättelse om detta äfventyr, äfvensom från den förberedelse till hennes förening med Hjalmar, här göres, hvilka båda fördelar må betraktas endast såsom bisaker, och uteslutande hålla oss till blotta händelsen, som hon beskriver. Följande anmärkningar erbjuda sig då själfmant.

Hittills har gudarnes sätt att leda Oihonnas öden utgjort ett föremål för skildringen. Det är dock icke på henne ensam deras seger beror, äfven Hjalmar har sin betydelse för dem. Underkastar han sig sin faders lag och förblir hemma i frid och hvila, så är det ingen rimlighet, att han skall möta och vinna Oihonna. Hos honom väckes således i enlighet med gudarnes ändamål samma kämpahog, som fört hans fader i dennes ungdom ut på vikingafärder, och han följer den och far. Men alldeles så, som Oihonnas fägring på en gång var nödvändig för de himmelska makternas plan och medförde den våda för den samma, att hon i följd af denna sin skönhet lätt kunde komma att af någon annan på förhand borttryckas från Hjalmar, har dennes nödvändiga brott mot faderns lag och vilja här den fara med sig, att Fjalar efter sitt stolta, stränga och oböjliga lynne kunde taga en blodig hämnd på sin son och sålunda, ehuru omedvetet, göra gudarnes seger om intet. Vill man nu åter se händelserna gå sin naturliga gång och personerna handla fritt och utan omedelbart tvång, skall man icke kunna vara så viss om utgången af detta äfventyr, att icke äfven dess lösning skall motses med intresse. Och äntligen, då man ger akt på, huru den gamle kungen, hvars arm varit för svag att klyfva sonens hjälm, slutligt besegras af hans blottade anlete, kan man äfven här

finna skymten af de makter, som redan tidigare i dikten med små, nästan omärkliga medel, doldt, men säkert, verkat till sin seger.

Det kan anmärkas, att den svaghet Fjalar röjer så väl här som i första sången, då det är fråga om att uppoffra ett af barnen, vore mindre förenlig med hans lynne i öfrigt. Onaturlig vill jag ej tro, att den skall anses. Men för dikten har den en vigtig betydelse, emedan Fjalar genom den framstår såsom meniska, värd att af gudar vårdas med samma kärlek, som den han känner för sina barn. Utan denna mänskliga känsla hade han rimligare förskjutits af gudarne såsom stel och förstockad, än blifvit, såsom fallet är här, ett föremål för deras tillrättavisning och ledning. Ty att i den hårda aga, som drabbar honom, ligger lika mycken nåd som stränghet, är en sak, som längre fram skall ådagaläggas.

Fjerde sången för Hjalmar till Oihonna. Här har Saima fäst en ogillande uppmärksamhet vid den omständighet, att Hjalmars frieri saknar all romantisk färg, att han på kämpavis med svärdet skaffar sig en brud. Att detta är enligt med tidens kostym, kan icke nekas och erkännes också af Saima. Men att flere andra lika viktiga, kanske viktigare, motiv ligga till grund för en sådan behandling af saken, tyckes icke hafva blifvit varsnadt. Hade Hjalmar uppträdt som en romantiserad kärlekshjelte, hvad hade väl varit rimligare och mera enligt det lynne, som dikten gifvit Oihonna, än att han blifvit försmådd och afvisad af henne, lika som de flere andra dylika, hvilka hon förut förskjutit? Deremot fulländas just genom det friska, manliga draget hos Hjalmar, att med vapen genomdrifva sin vilja, den karakter hos honom, som redan tidigare gjort honom intressant och dyrbar för Oihonna. Vidare måste erkännas, att en bjertare romantisk kolorit, ett mera intresserad dröjande vid teckningen af ett kärleksförhållande mellan tvänne syskon, haft med sig så mycket anstötligt för natur och känsla, att det varit i högsta grad oartistiskt att

icke undvika allt sådant. Och sist, då på de båda syskonens förmälning all vikt i kompositionen hvilar, men deremot alls ingen på höjden och beskaffenheten af deras kärlek, hade en utförligare behandling af den haft ingen betydelse för det hela och således blott åstadkommit, jag vågar mena det, den enda rätt kapricierade episod i hela poemet.

Äfven här kan man således antaga, att i Hjalmars uppträdande med väpnad arm en högre skickelse uppenbaras, så vida han blott på detta sätt kunde fångsla ett lynne sådant som Oihonnas. Ingenting hade varit lättare för skalden än att föra Hjalmar till Morven och låta honom der, romantiskt utstyrd, med kärlek vinna Oihonna, men sådant har man undvikit för att icke fela mot diktens antecedentier, och för att icke nödgas begå det felet att i en skildring af gudars styrelse låta dem, allt efter ögonblickets kraf, rubba sina förut gifna, bestämda lagar.

Men var det i följd af Oihonnas lynne nödvändigt, att Hjalmar skulle fria som viking och icke som riddare, så föranleddes åter häraf nya äfventyr för honom och för gudarnes sak. Stormen på hafvet, Morvens anryckande härar, striden, särdeles anfallet mot Hjalmar af Morannals alla söner äro skildringar, som, betraktade ur denna synpunkt, icke borde vara främmande för dikten. Och då Morannal vid enviget mellan de unge kämparne befaller sina söner möta främlingen blott en och en, är det icke kungens ädelmod ensamt, som kan väcka intresse, utan fast mer den omständighet, att Oihonna blifvit förd till ett land, der en sådan adel i seder och lynnen var ärfd och hemfödd. Jag erinrar i synnerhet här om hvad redan förut blifvit antydt, att Oihonnas uppträdande i Morven icke bör betraktas som en tillfällighet, utan som en afsigtlig styrelse från de makters sida, hvilkas storhet och seger var förbunden med Hjalmars.

I öfrigt torde här såsom en bisak få anmärkas, att skildringen af den gamle Morannals person och hans död icke betydelselöst inleder femte sången af

Fjalar. En jemförelse mellan de båda kungarne skall åtminstone visa den sist nämndes skuld större och i följd deraf det hårda slag, som drabbar honom, desto mer berättigadt. Man må blott ge akt på, huru Morannal, ehuru han icke ärft någon tro på höga, eviga gudar, likväl troget och ödmjukt håller sig fast vid dyrkan af sina fäders bleknade hamnar, medan Fjalar trotsande sätter sig upp mot makter, hvilkas öfverjordiska tillvaro och guddomliga storhet den religion, i hvilken han uppvuxit, lärt honom känna.

I femte sången, just när allt är förberedt för att krossa Fjalar, når hans sjelfförtröstan sin höjd. Han solar sig i sitt lands herrlighet, den han förmenar sig ensam hafva skapat, och då han af Sjolf erinras om gudarne, drifver stoltheten öfver den förmenta segern honom att nästan förneka dem. Han kallar dem nu makter, dem ingen sett, drömmars väsen, hvilkas välde man vill nödga honom att erkänna, ehuru han så fullkomligt bevist deras vanmakt. Ännu då Dargar så plötsligt och öfverraskande inställer sig på hans uppmaning, bjuder han till att i hans uppträdande se blott en slump. Så söker han fortfarande stå fast i sin stolthet, till dess det afgörande slaget drabbar honom i hans sons bekännelse, och han nödgas ödmjuka sig och erkänna sig besegrad.

Jemför man nu de båda kungarne, skall man finna, hvad dikten menat med deras sammanställande. Morannal är öfvervunnen, hans här är slagen, hans söner hafva stupat, han står ensam qvar i sin blindhet, ett segrarens byte, och likväl eger han sin tröst och sitt hopp. Han står och faller icke med sig sjelf, hans längtan höjes till fäderna på molnen, hans bästa lif är att utan vanfrejd vara med dem, och han väntar att snart nå deras rymder. Han är sålunda genom tillbakasettandet af sig sjelf förtröstansfull och segrande äfven i olyckan, han är redan genom sin dyrkan af skuggor lyftad öfver förgängligheten af sin egen person. Fjalar åter triumferar öfver sitt fulländade verk, han tillbedes af ett land, hvars lycka och flor han skapat,

det fins ingen, som vågar mäta sig med honom, hvad han på jorden kunnat åtrå, har han vunnit, han tyckes ega allt, och dock eger han intet bortom det mål, dit åren föra honom, bortom förvissning och död. Den enda tröst, hans stolthet pekar på, är att kasta lifvets bleknande fröjd och storhet bort och dö. Först när gudarnes straff drabbar honom, och han förödmjukad nödgas erkänna dem, kommer han i Morannals ställning och är, såsom krossad och böjd, i större mening glad och segrande, än han var under sin förmenta storhet. Äfven för honom klarnar nu ett lif bortom döden, och han utbrister till gudarne:

»Jag har lärt er känna, ej jag blyges
Att mig böja för er en gång.
Mätt jag är på lifvet, och jordisk storhet
Är mig ringa vorden. Jag går till er.»

Det är icke mer döden han ser såsom ett mål, det är ett lif hos gudarne.

Detta slut visar nu beskaffenheten af det straff, som drabbade gudabekämparen: det var lika mycket en nåd som ett straff. Fjalar var för ädel, för menskligt hög och stor för att lemnas qvar i sin förvillelse och sjelfviskhets, han måste väckas genom ett slag, visserligen strängt, ty ett mildare hade han väl ej aktat, hvarigenom han lärde sig lefva för en annan storhet än den, som ålderdomen och döden en gång skulle tvinga honom att lemna. Vill man därför — särdeles med afseende å det omedvetna brott, i hvilket Hjalmar och Oihonna inleddes — kalla Fjaldikten ett Schicksals-drama eller något dylikt, så möter man den svårighet, att det totala af kompositionen ingalunda uttalar ett blindt, allt krossande öde, utan tvärtom en mild och vis styrelse af högre makter till en meniskas uppfostran och förädling. Mycket säkrare vore det därför att kalla Fjalar en sång till gudarne, ett litet epos, hvari deras storhet och nåd utgör ämnet.

Hvad Hjalmar och Oihonnas öde beträffar, hafva de båda sin försoning just deri, att de handla omed-

vetet, att de begagnas blott såsom medel för ett högre ändamål. De äro således att betrakta såsom helt underordnade personer i dikten, utan ansvar och utan skuld, ja, berättigade till lön inför de makters domstol, som funnit nödigt uppföra deras jordiska väl för deras faders öfverjordiska, och sålunda utkorat dem till försoningsoffer för honom.

Vill man nu följa ofvan antydda gång af dikten, skall man troligen icke beskylla den för allt för mycket afvikande utsprång och episoder utan samband med det hela. Man ser här en man uppträda i trots mot gudarne och dessa tyst och vaksamt leda en följd af personer och händelser så, att deras kärleksfulla afsigt att krossa och tillrättaföra honom segrande tillintetgör alla motverkande omständigheter och omsider fullkomligt vinnes.

Sådan är i min föreställning hela dikten; läsaren finner här de yttersta konturerna, inom hvilka den rör sig. Att den icke blifvit sammansatt efter ett på förhand uppgjort, så beskaffadt schema, behöfver väl icke nämnas. Man diktar efter en intuition mer än efter beräkningar, men är intuitionen äkta, skall dock dikten icke sakna plan och enhet.

Då jag nu sökt framställa kompositionen i kung Fjalar och yrkat, att dess delar icke äro utan samband med det hela, skulle man mycket missförstå mig, om man trodde mig anse diktens värde här igenom ådagalagdt. Det följdriktigaste poem kan sakna lif och skönhet, och det är därför blott i ett afseende jag försvaret mitt, det enda, i hvilket jag kunnat och bort göra det, nämligen i afseende å dess inre sammanhang.

Men så litet dikten genom allt detta kan göra anspråk på att kallas lyckad, så säkert är, att frånvaron af ett sådant sammanhang varit ett ohjelpigt och vårdslöst fel. Saimas åsigt, att man i episka skaldestycken icke behöfver fordra en enhet, en grundtanke, som omsluter och uttalar sig i alla episoder, är oriktig och förefaller så mycket mera främmande, som Hegel sjelf, en auktoritet, hvilken Saima nyss förut hyllat i en

sak, der han tagit miste, här är af en helt annan mening och, hvad mer är, har fullkomligt rätt. I en ganska utförlig afhandling visar han skönt och klart nödvändigheten af enhet äfven i epos och bestyrker sin sats med exemplen af särskilda tiders yppersta, episka skaldeverk. Redan hos Aristoteles finner man samma sak tydligt uttalad. Sagan, säger denne, är en, icke om en, ty oändligt mycket händer en och samma, bland hvilket dock få omständigheter höra tillhoppa. Och ur denna synpunkt klandrar han de grekiska skaldernas sätt att föra tillsammans en följd af händelser utan annat samband än det, att de träffat samma person, tilldragit sig i samma krig o. s. v., då deremot hos Homerus allt hänförs sig till samma utgångspunkt och af den får sin förklaring. Visserligen har äfven den mening, att ett epos låter sjunga sig framåt i oändlighet, haft sina försvarare, men dessa äro redan hängångna, och åsigten hade bort få åtfölja dem. Eljest är väl ingenting lättare, än att sjunga så, att man får gå från en sak till en annan, utan att bekymra sig om deras inbördes samband och deras förhållande till en hufvudsyftning, men emedan detta är så föga konstnärligt, är det angeläget att snarare motarbeta än auktorisera det.

Mycket kunde vidare vara att andraga mot särskilda yttranden och antaganden i Saimas kritik, men för att ej öfver höfvan utvidga omfånget af denna uppsats, må det mesta förbigås. Ganska många anmärkningar mot poemet Fjalar äro dessutom af den beskaffenhet, att de af sig sjelfva falla undan, om min framställning af diktens syfte befinnes träffande. Innan jag dock slutar, måste jag beklaga, att Saima gjort sig så mycken möda med att söka intvinga min dikt än på antikens, än på romantikens, än på epikens, än på dramats områden, hvarigenom hon kommit att uppställa fordringar, som hvarken kunnat eller bort tillfredsställas af en af gifna nationela tidsförhållanden bestämd episk skildring, och för en sådan torde dock poemet Fjalar böra få gå och gälla. Hvarje folk,

hvarje tid har sitt sjelfständiga skaplynn, som vid efterbildningen måste bibehållas, om teckningen icke skall blifva förfelad i det allra väsentligaste. Likaså har äfven det episka skaldeslaget sin egendomlighet, för hvilken mycket måste uppoffras både af lyrikens eld och dramats rörliga styrka. Det är i allmänhet svårare, än man vill tro, att taga hvarje sak för hvad den är, och i afseende å Fjalar tyckes Saima hafva varit mer än vanligt besvärad af denna svårighet. Men då fråga en gång var om klassifikation, hade man bort kunna vänta en säkrare uppfattning af använda konst-termers betydelse, än den Saima ådagalagt. Att Fjalar-dikten afgjort bör föras till det »romantiska skaldeslaget», hör man henne yrka — ehuru det tillika försäkras, att deri saknas såsom hufvuddrag de väsentliga elementen i den romantiska dikten — men hvad hon egentligen menar med ett romantiskt skaldestlag, är svårare att inse. Vål hör man ofta benämningen romantisk epos, romantisk lyrik, romantiskt drama, med ett ord, en romantisk poesi, under hvilken de särskilda skaldeslagen ordnas, men alldeles besynnerligt och ovanligt är det namn, Saima brukat. Och om man nu än skulle hjälpa sig med dess antydning, att ett romantiskt skaldestlag är det, hvari kärleken, äran, andakten utgöra element, är man åter utan ledning, då det längre fram antages, att författarens romantiska skaldestycken blott skola bilda en öfvergång till dramat. Hvad vill då allt detta säga? Då det är en afgjord sak, att dramat lika så väl kan vara romantiskt som något annat skaldeslag, huru skall man då fatta en sådan öfvergång från romantik till drama? Eller vore det väl möjligt, att Saima förvexlat begreppen: romantik och lyrik? Men i sådant fall åter, huru skulle hon vilja föra Fjalar till det romantiska, det vore det lyriska skaldeslaget, då hon öfver allt i detta poem ser blott episka eller dramatiska syften? Hela denna sak förefaller som en gåta, på hvilken man knappast vågar hoppas att få en upplösning.

Hvad den svåra och viktiga beskyllningen vidkommer, som man gjort mot Fjalar, att denna dikt vore för sval för att kunna väcka en djupare känsla hos läsaren, är jag alldeles obehörig att yttra mig öfver den. Min egentliga afsigt med denna uppsats har blott varit att visa, huru jag tänkt mig gången af poemet, och att undanrödja de svårigheter för dess uppfattning, som förete sig, om man följer Saimas ledning. I öfrigt torde mitt uppriktiga erkännande, att, äfven med förutsättning af fullkomlig riktighet och sanning i det, som här ofvan blifvit yttradt, min dikt dock kan sakna allt högre värde, freda mig från misstankar att af fåfänga och granntyckthet hafva uppträdt för att fäktas för en sak, som på sätt och vis är min egen.

Till författaren af "Svar till den gamle trädgårdsmästaren".*

(1838.)

Med förvåning och, jag måste säga det uppriktigt, med ledsnad läste jag för någon tid sedan ert »Svar till den gamle trädgårdsmästaren», i synnerhet ert postskriptum, hvori ni af obekant anledning påstår er vara den, till hvilken min gamle vän skrifvit de underrettelser om sin dotters sorgliga öde, dem jag låtit införa i Helsingfors' Morgonblad och kallat »Den gamle trädgårdsmästarens bref». Då många af mina och den numera aflidnes gemensamma vänner, boende i skilda orter af landet, känt min föresats att offentliggöra dessa bref, och samma aktningssvärda personer nu öfverraskas af ett svar, utgifvet för dens, som fått brefven, och fullt af hårda beskyllningar mot den fromme och fridsamme mannen, hvad skola de väl, åtminstone i första ögonblicket, tänka om mig? Att jag genom ett trollslag blifvit helt och hållet förändrad, eller att jag gjort mig skyldig till det svåra fel, att under sken af deltagande hafva låtit den gamle nedlägga i min hand sin bekännelse och sina sorger, för att sedan bryta lös och anfakta hans vördnadsvärda och skuldlösa minne. Må ni därför sjelf dömma, om min ledsnad icke varit billig, och om jag icke haft skäl att så fort som möjligt protestera mot er besynnerliga uppgift, att ni som skrifvit svaret, äfven vore den, till hvilken brefven varit skrifna. Hur det kunnat falla er in att

* Tryckt första gången i Borgå Tidning 1838, omtryckt samma år i Helsingfors' Morgonblad, der äfven »Svar till den gamle trädgårdsmästaren» i början af samma årgång återfinnes,

yrka sådant, förekommer mig verkligen oförklarligt, så mycket mer som stor anledning är att förmoda, det ni alldeles icke känt den person, från hvilken ni säger er hafva fått brefven. Åtminstone har man i annat fall svårt att begripa er fullkomliga okunnighet om hans redan för en god tid tillbaka inträffade frånfälle. Det är dock vanligt bekanta emellan, att den ena får veta af den andras död, så att, då man ser någon skrifva bref till en, som redan en längre tid legat i grafven, man med allt fog sluter, att förtroligheten varit ringa eller ingen. Också bestyrker ert svar i flere punkter sannolikheten af en sådan förmodan. Ni tyckes nämligen antaga, att min aflidne vän all sin tid varit trädgårdsmästare, och vet ej, att han ända till sitt femtionde år, då hans ålder och andra tillfälliga omständigheter tilläto honom att välja ett oberoende lefnadssätt, varit en nitisk och verksam embetsman i staten. Att jag kallade honom trädgårdsmästare, kom blott deraf, att han sjelf i förtroligare brev-vexling plägade underteckna sig så. Väl älskade han ensligheten ända från sin ungdom, då en olycklig kärlek var på väg att krossa hans hjerta, och sant är äfven, att han någon gång fick anledning att beklaga den förlust, han genom sitt indragna lif gjort på verldserfarenhet i yttre mening, men allt detta störde icke hans lugna verksamhet i ett kall, som var af vida viktigare inflytande i samhället än vården af en trädgård. Han var en vän af blommor, och han var det redan som ung; orätt tror ni dock, att han lefvat ett medvetslöst lif, likasom begrafven i ett blindt tycke för dem. Han älskade dem såsom oskyldiga bilder af den frid, till hvilken han sjelf genom strider kommit, eller han älskade dem för deras anspråkslösa skönhet, eller, kan hända, mest af det menskliga behovet att ega någonting på jorden att gifva trefnad och lycka åt. Sådan var han, sådan skall han åtminstone till grunddragen återfinnas i sina bref, dem ni, min herre, verkligen icke haft om händer förr, än ni läste dem i Morgonbladet. Och denna försäkran torde ni äfven

utan vidare bevis låta gälla såsom sann, om ni besinnar, huru orimligt det måste förefalla hvar och en, att min vän skulle i årtal underhållit brefvexling med en man, som med sådan intolerans betraktar hans åsikter af lifvets viktigaste förhållanden. Låt oss därför komma öfverens derom, att ert postskriptum är allenast en dikt, och att orsaken, hvarför den icke lyckats fullkomligare, endast är att söka i den köld, att icke säga den afsky, hvarmed ni tror er böra förkasta diktens hela konst, öfver hvilken ni i ert svar, ty värr, uttalat en allt för hård fördömmelse.

Skulle ni anse mig i mina anmärkningar mot ert postskriptum hafva gått till väga med för stor vidlyfthet och ifver, må jag sluta dem med den bekännelse, att jag i denna mindre viktiga del af min skrifvelse till eder både velat nedlägga och verkligen nedlagt all den lilla vrede, ert svar väckt hos mig, för att icke störas af någon ovänlig stämning vid affattandet af den berättelse och de anmärkningar, jag nu går att framlägga för eder.

Redan länge hade jag fägnat mig åt hoppet att få träffa min gamle vän. En resa, som jag för angelägenheter ärnade företaga till de trakter, der han bodde, gaf mig utsigt att vid förbifarten kunna besöka hans hem och efter flere års frånvaro åter tillbringa någon dag i hans treffliga sällskap. Budet om hans död nådde mig, innan jag hunnit begifva mig på min färd, men min föresats att ännu en gång se mig omkring i den stilla verld, der den åldrige tillbragt aftonen af sin lefnad, och der jag sjelf fått fägna mig öfver så många angenäma stunder, rubbades dock icke. Vintern hade redan länge herskat med mörker och kulna dagar; det var afton, då jag nådde min väns boning. Tystnad rådde i nejden; jag hörde blott suset af vinden, som då och då flög med snö genom de kala träden. Jag stannade ovilkorligt en stund på gården och vill icke försöka att skildra de känslor, som i denna ödslighet genomströmmade mitt hjerta. Ingen vänlig strimma af ljus inbjöd mig nu till min väns

rum, Rosas kammare var äfven mörk som grafven, och blott i den gamle tjenarens låga fönster såg jag eld. Jag inträdde till honom. Han satt ensam vid sitt bord framför en uppslagen bok, som jag såg vara en bibel. Den gode mannen syntes öfverraskad af ett besök, som säkert var alldeles ovanligt under nuvarande omständigheter; men då han igenkände mig, bröt en tår fram från hans öga, och jag märkte tydligt, att hans röst darrade, då han bad mig vara välkommen. Jag beklagade de förluster, han gjort; han svarade icke ett ord, utan skakade blott sorgligt sitt gråa hufvud och kramade hårdare min hand.

Samtalet under qvällen ledde från den ena omständigheten vid Rosas och hennes fars död till den andra, och det var mig på en gång sorgligt och kärt att få höra de närmare uppgifterna om båda. Jag hade icke tilltrött den gamle tjenaren den klarhet och verkliga insigt, han under vårt samtal i all sin enkelhet röjde. Väl var det mig bekant, att det förhållande, som egt rum mellan honom och hans husbonde, i synnerhet de senaste åren, varit mera det förtroliga mellan tvänne vänner än det aflägsna mellan den befalande och lydande; men att han skulle ega bekantskap med frågor, som vanligen ligga helt och hållet utom den tjenande klassens område, var en sak, som jag aldrig kunnat vänta. Jag tillkännagaf min förundran här öfver och tillade den anmärkning, att jag icke kunnat föreställa mig honom, hvilken jag i min aflidne väns bref sett skildrad såsom intagen af en blind tro på förebud och dylikt, så långt fram om den bildningsgrad, på hvilken vidskepelsen eljest plägar vara hemmastadd. Till svar yttrade han blott, att han på sin ålderdom fått af sin herre inhemta många goda lärdomar, emedan denne icke försmått att i sin ensamhet tala med honom i allahanda ämnen, och i afseende å sin vidskepelse sade han sig redan från barn domen hafva sett och hört omtalas underliga tilldragelser i verlden, äfvensom han märkt, att mången spådom besannats. Jag åtnöjde mig med denna förkla-

ring, och då jag nu erinrade mig, att jag under resan bekommit de båda numren af Helsingfors' Morgonblad, hvori ni, min herre, nedlagt er skarpa protest mot min väns åsigter, och tillfälligtvis äfven hade till hands de bref, som föranledt ert svar, beslöt jag att meddela den gamle mannen dessa båda akter, för att se hans sätt att upptaga och betrakta dem. Det viktigaste af hvad som i anledning häraf föreföll emellan oss, har jag behållit i minnet och ber att få framlägga det i trogen teckning för er. Om ni på ett eller annat ställe finner, att ett hårdare ord undfallit den gamle, så må ni tillskrifva det hans af sorgen och olyckan skakade lynne. För min del underlät jag icke att, så mycket i min förmåga stod, söka mildra hans ifver, så ofta jag befarade, att den kunde förläda honom till något bittrare utbrott, hvilket ni lätt torde kunna inhemta, om ni behagar följa gången af vårt samtal.

Jag gjorde början med att uppläsa för den gamle min väns bref. Han åhörde mig med tystnad, och jag visste icke, huru vida han förstod att med djupare deltagande följa de skildringar, som i dem förekomma. Men då jag slutat läsningen och från papperet kastade min blick på den åldrige, såg jag honom sitta i sitt hörn, orörlig som en bildstod, med ögonen riktade mot höjden, medan stora tårar, som i hvarandras spår föllo ned öfver hans kinder, gjorde ett sällsamt afbrott mot hans stela, oförändrade anletsdrag. En stund förflöt, och jag började läsningen af ert svar. Då jag hunnit ett stycke fram, hörde jag den gamle då och då yttra ett sakta ljud af missnöje, och då jag slutat, såg jag honom stiga upp och med häftighet gå några hvarf fram och åter i den trånga kammaren, tills han slutligen satte sig ned och liksom tröstad sade: »Låt det vara skrifvet. Hvar och en söker sitt bästa på sin väg; men vä! gör den, som ej fördömmar.» Då jag sålunda såg honom åter lugnad, beslöt jag att, liksom från er standpunkt, göra honom några frågor i anledning af min väns bref. Jag började med att an-

tyda ett lätt tvifvel om, huru vida den aflidne stält människans omsorg om sitt eviga väl så högt, som denna viktiga angelägenhet borde ställas, och sporde honom, om han ansåg något annat än Guds uppenbarade ord vara värdt att älskas och betraktas?

Afgörandet af den första punkten hemstälde den gamle till den evige domaren; i afseende å den andra utlät han sig vidlyftigare. — »Hvarför,» sade han, »skulle den verld, som omger människan, så herrlig, hvart helst hon skådar, vara skapad, om icke äfven den vore värd att älskas och uppbyggelig att betrakta? Och hvad är väl bibeln annat, än en förklaring öfver denna verld, i hvilken och öfver hvilken Gud är uppenbar och herskar? Vi kalla ju bibeln ordet; och hvilken annan mening kan der under ligga än den, att den innehåller liksom ord till och benämningar på alla de förhållanden, som förefinnas mellan Gud och hans skapade verk? Skulle nu ordet icke hafva sin motsvarighet i verlden, så vore det ett tomt ord och skulle likna ett namn, som icke betecknade någonting i naturen. Om nu så är, hvarför skulle det vara människan förmenadt att med kärlek och tröst skåda in i verlden och der finna i verk, hvad Gud i sitt ord förkunnar?»

Dessa den gamle mannens åsigter väckte hos mig ett särdeles intresse, och jag önskade att qvarhålla honom än vidare vid samma ämne. »Menar ni då,» sade jag, »att blotta betraktandet af verlden och lifvet är tillräckligt för människan till sanningens inseende, och är således ordet öfverflödigt?»

»Ingalunda,» svarade den gamle och lade sin hand på den uppslagna bibeln. »Att se in i verlden, utan att urskilja de föremål som i den finnas, utan att ega ord eller namn för dem, det är som att se in i en sol eller en natt, der allt sammansmälter i hvartannat; därför säger det uppenbarade ordet: sådant finnes i Gud och skapelsen, se och förnimm det till din uppbyggelse och frid. Men om jag, som nu allenast upprepar ur minnet, hvad jag ofta hört min aflidne herre

säga, och som själf är ovan att tala i så höga ämnen, får bruka ett enfaldigare sätt och likna stora ting vid små; så vill jag gifva er i handen denna bok, som innehåller en förteckning på de blommor och örter, som vi alla somrar plägat odla. Om ni nu föreställer er, att ni aldrig sett sådana, och icke heller finge se upp från denna bok för att betrakta dem i sin växt och blomning, så kunde ni läsa, så länge ni lefver, deras namn och skulle dock ingen uppbyggelse och kunskap vinna. Lika så vore det eder onyttigt, att sommaren igenom hålla edert öga på denna trädgård, om ni icke urskilde den ena blomman från den andra, eller, hvad som är det samma, hade namn på dem och deras egenskaper. Ordet behöfver därför saken och saken ordet, och båda måste i hvarandra sökas och finnas. Derfor må man icke läsa endast, utan äfven lefva och skåda in i Guds verld, och der se hans ord i lif och verk, i tro och tanke, såsom vi hvarje sommar kunna se orden i denna bok lika som blomstra och lefva i vår trädgård.»

Ännu ville jag göra ett inkast. »Ni har,» sade jag, »jemfört ordet med verlden och sagt, att de båda höra tillsammans, såsom namnet hör till den sak, det betecknar; men säges det icke sant, att verlden är ond, förderfvad, från Gud fallen? Huru kan den då hafva något gemensamt med Guds heliga ord?»

»Man kan,» svarade den gamle, »med verlden mena allenast det, som är fallet och förtappadt; men man kan också med den mena Guds heliga och försonade verld, såsom man med ordet kan förstå den döda bokstafven, men äfven andens ord.»

Så ungefär erinrar jag mig hans uttryck, så förstod jag dem åtminstone. Jag fann, att han såg verlden i ett mildare ljus, än ni tyckes se den, att den för honom var en lefvande uppenbarelse af Gud, lika så helig som det uppenbarade ordet, hvars läror han trodde den i sig innehålla, likasom en sak i sig innehåller alla de sanningar, som om den kunna sägas. Vidare fann jag, att han lika rent och varmt som ni

erkände det uppenbarade ordets nödvändighet och trodde, att menniskan icke af egen makt kunde komma till insigt af det trösterika lif, som i skapelsen möter hennes ögon; men att han tillika ansåg det vara nödvändigt till vinnande af en sann och båtande kunskap att med ordets ledning uppsöka i verlden motsvarigheter till de läror, detta lemnar. Ändtligen finner jag såsom en följd af hans satser, att då ordet förkunnar försoningens sanning såsom den högsta, en försoning måste vara till i verlden och i den evigt fira sin höga seger.

Frågar ni nu, hvart hän allt detta syftar, så svarar jag: först att bota den förfärliga söndring, i hvilken man råkar, om man antager, att verlden blott och endast står såsom en fiendtlig myndighet mot Gud och icke besinnar, att försonaren söndertrampat ormens hufvud, det är, brutit verldens makt och gjort den underdånig; sedan att inleda den öfvertygelse, att verlden, sådan den andas omkring oss, är likasom ordet en helig källa till vår frid och förtröstan, endast vi med ordets ljus och försoningens tro i våra hjertan betrakta dess företeelser: och sist att skydda min aflidne vän för beskyllningen att hafva vandrat förtappelsens väg, för det han älskat naturen och gladt sig åt att äfven i dess minsta verk se speglas de stora sanningar, han i fromhet och frid dyrkade.

Ser ni, min herre, såsom verlden, tagen i högre och heligare bemärkelse, kan söndras i Gud och verld, så kan äfven ordet söndras i anda och ord. Ty huru se vi alla de föremål, som möta oss, om icke ur dem en strimma af den Eviges ljus strålar emot oss? Jo, såsom mörka och fallna, ofruktbara för vårt högre behof och rika blott på förtviflan och död. Och hvad är för oss bibeln, om icke ur den samma den guddomliga sanningens ande skiner emot oss? Likaså endast en samling af ord, icke mer bidragande till vår uppbyggelse, än de äro det i en ordbok, der de alla kunna återfinnas. Nu är det kristendomens milda och segrande lära, att man icke får slafviskt fasa tillbaka för denna söndring, att man icke får frukta för bibeln,

derför att man i den finner ord, som i och för sig sjelfva och utom sitt förbund med anden vore tomhet och mörker, och likaså icke bäfva för verlden, därför att den är död utom Gud; utan att man bör tro och med lefvande öfvertygelse bekänna, att söndringen af försonaren är upphäffen, att det fallnas makt att vara fallet är bruten, ordet såsom stridigt kufvadt och fredligt gjordt af anden, verlden såsom ond öfvervunnen af Kristus. Och då så är, hvarför skulle man envist vilja se strid och splittring i allt, såsom om ingen seger öfver söndringen vore vunnen, hvarför icke hellre med trons fasta förhoppning dröja vid allt, tills man sett denna seger af det samma bevittnas?

Min gamle vän har på något ställe i sitt bref yttrat, att lifvet skapar sin skönhet af mörker och ljus. Han betraktade blomman i sin trädgård och fann, att stoftet, som ingick i hennes varelse, icke var i en sjelfmäktig, oförenlig strid med ljuset, utan tvärtom i försoning med detta, — och denna iakttagelse, ledde väl den honom till en okristlig tanke?

Ett den skarpa söndringens sätt att se jorden är att se henne såsom ett dystert fängelse för anden, ur hvilket denne, blott genom att äntligen upptagas till en jorden motsatt himmel, kan befrias. Kristendomen erkänner icke en sådan andens trældom, ty den vill hafva vunnit seger öfver fängelsets tvång och gjort det till en glädjeboning. Ett exempel: ni har i ert fädernesland arbetat för hvad ni ansett rätt och godt, ni har der fullbordat ert verk och vill nu komma till en aflägsen del af jorden, för att äfven der uträtta det goda. Då äro de länder, som ligga mellan er och det ställe, dit ni syftar, de haf, som skilja er der ifrån, onda tvingande makter, hvilka hämma er frihet, om icke er ande har medel att öfvervinna deras tvång. Akta er då att bäfva tillbaka! Denna bäfvan föder af sig den grymma önskan att en gång se alla dessa länder, alla dessa haf, som ligga i vägen för er goda sak, borta och alldeles upphäfd ur skapelsen och den punkt, till hvilken ni ville vara förflyttad, samman-

fallen med den, på hvilken ni befinner er. Hvart skulle det väl leda, om uppfyllandet af en sådan önskan vore tänkbart, hvart om icke till att upphäfva allt? — Nej, låt er ande fatta sig sjelf i mod och förtröstan, och den skall ega krafter att kufva det fiendtliga i afståndet och dock låta den rika herrligheten, som bildar detta afstånd, vara qvar till er hugnad och glädje. Vill ni nu, om ock endast såsom i en spegel eller ett mörkt tal, se, huru försoningen segrar öfver verlden, utan att tillintetgöra den, ja, utan att göra den till annat än skönare och mera himmelsk, så betrakta de medel, menniskoanden i lugn och långsam, men evigt säker fortgång funnit och finner att besegra afstånden och dock hafva till sin fröjd i behåll den jord, som bildar dem. Märk, huru en rymd, som fordom antingen helt och hållet gäckade eller med långa tidens tvång belade den menskliga viljan, nu likasom böjd och kufvad åtnöjer sig med offret af några dagars ansträngningar och försakelser, om man ens får bruka så allvarsamma benämningar, och icke snarare bör säga några dagars segrar. Och sålunda, när skall väl menskligheten upphöra att i stigande klarhet realisera den lära, att menskoanden måste vara jordens herre och icke jordens slaf, taga af den sin glädje och icke sina bojer?

Jag nämnde, att människans fortgång till frihet, eller om ni så vill, till sitt högre lif, sker i likhet med växtligheten långsamt och utan språng. Här möter oss den bild, min affidne vän begagnade för att läka sin sjuka dotter; jag menar bilden af liljan, som han lösryckte från jordens stoft och blottade för solen, för att låta den på en gång tillegna sig alla dess strålar, och som vissnade i stället för att fullkomnas. Af edra åsigter följer, och ni torde äfven tillåta mig säga, att ni påstår, det ett sådant blott steg för steg skeende fortskridande till det högsta och till målet är af alldeles intet värde. Ja, de mest beslutsamma bland dem, som dela edra åsigter, kalla det blott synd och skam. Låt oss då närmare betrakta denna sak. Frå-

gan kan i biblisk anda framställas så: hvad är en sann omvändelse?

Att omvändelsen är den fallna människans återgång till Gud, derom kunna vi icke vara oense. Men nu blir det att betänka, huru denna återgång är för människan verkställbar, och huru den visar sig. Er tanke är den, att omvändelsen är half eller snarare ingen, om icke människan på en gång flyr till Gud och når honom; min tanke åter är, att den är half och ingen, om icke människan flyr till Gud. Skilnaden är här i orden ringa, men i tillämpningen stor och viktig. Föreställ er, att ni aflägsnat er från ert hem och gått vilse, men kommer ändtligen på en höjd, ser ert misstag, ser ert mål och vänder tillbaka med längtan att uppnå det åter. Är då er omvändelse half, därför att ni ej ögonblickligt kan vara der ni önskar, och äro de steg, ni tager för att hinna fram, utan värde och förlorade? Ingalunda! Vägen är lång, den måste med tålamod tillryggaläggas. Människans väg till Gud är evigt längre; hon kan ej öfverspringa den i en blink, hon måste vandra framåt med ögat på sitt mål, hopp och saktmod i sitt hjerta och med glädje öfver hvarje steg, hon gör, om hon icke skall störta med brustna krafter, innan hon hunnit hälften af sin bana. I det hem, från hvilket ni gått vilse, sitter en vän, som ser er återvända. Var säker, att han icke försmår de steg ni gör, utan tvärtom räknar dem alla och glädes öfver hvart och ett, såsom om han redan hade er i sina armar. Så ligger visst i hvarje steg, som människan gör på lifvets väg, en hel omvändelse, och hennes varma sträfvande till Gud är af honom icke förkastadt, utan upptecknad, henne till salighet.

Jag återkommer till mitt samtal med den gamle tjenaren, från hvilken jag nog länge varit borta. Den häftighet, den sinnesrörelse, hvarmed min affidne vän emottog upptäckten af sin dotters själstillstånd, förekom mig främmande för hans karakter. Jag frågade i anledning deraf, om hans förhållande mot den goda

flickan icke någon gång varit mindre mildt, än det bort vara.

»Han var människa,» svarades mig, »och då han såg sitt enda barn och sin ålderdoms glädje förstöras, kan ingen undra, att hans sinne upprördes. Han hade, så plägade han ofta säga, skickat sin blomma bort för att uppammas i ljus, och man hade planterat henne i eld; han ville se sin dotter ledas till Gud, och man kastade henne handlöst fram, utan att betänka, att hon måste krossas. Jag säger eder, herre, att då detta folk ser en människa, som lefver som andra, är det dem, som om de skulle se henne gå på kammen af ett kyrkotak. De frukta hvar stund, att hon skall falla och ohjelpigen förderfvas; men de råka så utom sig sjelfva af fruktan, att de ropa till henne, icke: kom ned, utan: hoppa.»

Ehuru jag önskat, att den gamle brukat mera blidhet i uttryck, kunde jag dock icke neka, att hans liknelse inträffade med verkliga förhållandet. Det är också afgjort, om man en gång antager, att ett återgående stegvis från den vådliga ställning, i hvilken människan genom sitt naturliga affall befinner sig, icke är annat än synd och skam, att man tillika måste uppmana henne att göra ett språng till den rätta punkten, äfven då hon derigenom måste helt och hållet krossas. Och med en sådan förstöring menar jag det tillstånd, i hvilket människan råkar, om allt, som omger henne i verlden, blir för henne likgiltigt, vetande, krafter, sträfvanden och förhållanden förlora sin betydelse och för henne lika som falla bort och försvinna, och om hon sålunda antingen i sin inbillning sofver en ljuf sömn i Gud eller, svigtande mellan fruktan och hopp, arbetar ensamt med sig sjelf, af längtan att en gång i honom få sofva. Just i anledning af denna sista tanke frågade jag den gamle mannen, hvad han mente om den oro för sig sjelf, hvaraf den goda Rosa tycktes plågas, och den ängsliga omtanke, hvarmed hon nästan uteslutande sysselsatte sig, jag menar omtanken om, huru hennes räkning inför den evige domaren en

gång skulle komma att utfalla, till hennes väl eller till hennes förderf?

»Hon var,» svarade mig den gamle, »ett godt barn, och frid vare med henne. Hon var vår glädje, lika som hon hade sin glädje af att tänka på oss och för oss lefva och verka. Ty jag kan säga, att också jag var för henne kär. Sedan blef det annorlunda; hon hann då endast tänka på sig sjelf. Det var icke hennes fel, det var deras, som skrämdes hennes oerfarna sinne och genom fruktan lärde henne att bli lika egennyttig som de sjelfva. Men,» tillade han med en nästan triumferande förtrytelse, »jag hoppas, att det skall gå dem så, som jag hört, att det gått med en annan af deras trosbröder.»

Denna sista vändning i hans lynne och tal väckte min nyfikenhet, och jag frågade, hvad som då händt denne? »Det var,» svarade han halft leende, »en krigare, som drog ut i fält. När striden börjades, öfverkom honom en oro, ingalunda af fruktan för farligheterna, som han borde gå till mötes, utan fast mer af bekymmer om, huru han vid stridens slut skulle kunna inför fältherren redogöra för sitt förhållande under den. Han begynte att ängslas, skilde sig från de andra, satte sig ned, betraktade med ömkan sina kamraters käcka framtågande och talte: O, trummans och gevärets barn, huru litet besinnen I, att ett ansvar kommer efter striden, och att man måste vara betänkt på att då kunna hafva bestånd! Räkenskapsstunden nalkas: väl den, som sett sig före så, att han då icke förkastas. I sådana tankar glömde han, af ångest för sig sjelf, att verka och handla efter fältherrens vilja, och det säges, att prygel blef den arme mannens lön för hans bekymmer om räkenskapsstunden.»

Detta utfall af den gamle var både i ton och ord en uppenbar bitterhet, och jag hade önskat, att den verkliga sanning, han uttalade i sin saga, hade tillåtit mig att skarpare beifra det sårande i hans uttryck. Nu måste jag inskränka mig till att blott bedja ho-

nom med större skonsamhet betrakta menniskor, som, om de än fara vilse, likväl alltid måste värderas för den värme för lifvets dyrbaraste intressen, hvaraf de drifvas och ledas. Den gamle ville icke låta förmå sig att antaga en blidare stämning, och jag kunde icke annat än ursäktas denna hans oförsonlighet, då jag betänkte de smärtande förluster, som stört hans ålderdoms lugn, och dem han nödvändigt måste tillskrifva de personer, mot hvilka han nu var uppbragt. Emellertid ledde mig vårt samtal om försonlighet och mildhet i bedömande af andra till tanken på ett viktigt moment i er bekännelse. Jag gjorde mina slutsatser på följande sätt. Om man antager, att hvarje steg, som människan gör mot ett högre ljus, utan att genast fullkomligt nå och omfatta det, är, såsom om det icke vore gjordt, utan värde och alldeles icke bidragande till hennes frälsning, så måste man också uttala fördömmelse öfver hvar och en, som under sin vandring här icke uppnått detta ljus.

Den gamle mannen, för hvilken jag framställde detta resultat, tog med ifver ordet: »Säg icke,» började han, »om man antager; man må hafva antagit eller icke, så finnas sådane, som tro sig med all visshet kunna fördömma er och mig och hvar och en, som med oss framhärda i samma tankar. Jag har hört folk säga, att hedendomen, som funnits förr, än uppenbarelsens ljus kom öfver människosläktet, icke varit annat än en styggelse för Gud, att» — — — dock vill jag skona er från att höra flere af dessa skärande föreställningar. Jag vill hellre söka utreda den frågan: huru får människan dömma sin like? Det är afgjordt, att, då hon eger förmåga att urskilja rätt och orätt, hon äfven bör och måste kunna bedömma en annans handling eller tanke, huru vida den är öfverensstämmande med det rätta eller icke. Men då denna tanke, denna handling icke utgör den tänkande eller handlande personens hela väsentlighet, utan blott en yttring af den samma, så är klart, att den dom, som öfvergår yttringen, icke kan uppsvälja hela väsendet,

Och då detta väsende evigt är ett fält för människan att uppdaga, så kan hon väl icke tillvälla sig rättighet att dömma öfver annat än det, som hon i det samma upptäckt, det vill säga: hon kan dömma öfver personens handlingar m. m., men domen öfver personen sjelf måste hon öfverlemna åt Gud. Huru förfärlig är icke därför föreställningen, att en människa skulle våga säga åt sin like: du är nu, i detta nu, förtappad! Vi kunna glömma oförrätter, vi kunna älska dem, som gjort oss skada, som felat: huru påminner icke detta oss om, att den felande icke är det samma som felet, att vi i honom se en like och sammansmälta i ett djup, hvilket felet icke mäter! Sjelfva språket varnar oss för att fälla en dom, som ett människohjerta aldrig bör fatta, en människotunga aldrig uttala. Det tillåter oss säga, denna människa är syndig, men nekar oss att säga: denna människa är synd. Och hafva vi vågat bruka ett sådant uttryck, så hafva vi tillika uttalat den fasaväckande lögnen, att Gud gifvit väsende åt en synd.

Så tillfredsställande det vore för mig att än längre få fortsätta mitt bref, måste jag dock, af billig fruktan att trötta ert tålmod, tänka på att förkorta mina andraganden och vill därför förbigå det samtal, som än vidare och långt in på natten egde rum mellan mig och den gamle tjenaren. Jag finner också, att de tre viktigaste satsen, i hvilka er åsigt af lifvet blottar en svaghet, redan äro af mig berörda; jag menar den skarpa söndringen, som bortskär skapelsen från skaparen, det sjelfviska bekymret, som afser blott en egen individuel salighet, och den stolta ofördragsamhet, som uttalar förtappelsens dom öfver varelser i Guds verld. Dessa tre förvillelser höra nära tillsammans och framspringa den ena ur den andra. Tillåt mig att ytterligare nämna blott några ord om hvar och en af dem. Ni bestämmer med så trånga gränser salighetens område, att ni, om jag får bruka en bild, likasom säger till blodet i edra ådror: »håll dig i hjertat allenast; hjertat är lifvets källa, och du är på en

afgrundsväg, om du befinner dig utom detta.» O, min herre, låt ni blodet strömma fritt i sina ådror; det skall vända om till hjertat för att hemta lif, men också gå utom det för att lefva och lifva. Säg icke, att menniskan i den menskliga handlingen, i konsten, i vetenskapen är stadd på förtappelsens väg: äfven dessa äro ådror, utgående i grenar ur samma hjerta, religionen, och hon måste lefva äfven i dem och genom dem sprida lif i en kropp, som icke består af hjerta ensamt.

Vidare ville jag varna hvar och en för den självviskhet, att göra sin egen begränsade personlighet till ett föremål för all sin omtanke, äfven om denna omtanke afser blott höga intressen. En kristen lefver sitt sanna lif i sin tro, sin kärlek, i sina tankar och handlingar. Att tro med ljus, att älska med rikedom, att tänka sant och handla rätt, detta är den eviga salighet, den kristne bör eftersträfvat, och i den lefvande tjusningen öfver sin tankes, sin handlings öfverensstämmelse med det rätta glömmet han lätt och ljuft, att det är han, som tänker och gör. Och denna glömska af vårt eget sjelf är det milda offer, vår lära bjuder oss nedlägga på den Högstes altare. — Sist några rader i afseende å er stränghet att dömma andra. Det förtäljes i en skön legend, att en yngling begaf sig från sitt hem, för att tjena den mäktigaste herre på jorden. Han kom till en konung, denne älskade hans frimodiga väsende, hans friska kraft, och tog honom i sin tjänst. Under qvällen nämndes satans namn, och konungen korsade sig dervid. Ynglingen märkte deraf, att det fanns en mäktigare herre än den, han nu hyllade, och gick ut att uppsöka honom. Men äfven denne såg han undvika ett kors vid vägen, och då han frågade, hvarför sådant skedde, fick han till svar, att afgrundsfursten fruktade det träd, på hvilket hans eviga fiende lidit. Då ville den unge kämpen söka Kristus och tjena honom. Han kom till en eremit i skogen och frågade, hvar han kunde finna försonaren, för att egna honom sina krafter. Den fromme

mannen bad honom söka Herren i hans ord och i bönen. Snart märkte dock ynglingen, att han icke var skapad med förmåga att på denna väg finna den, han sökte, och han bad eremiten visa honom ett arbete, som han finge påtaga sig för Kristi skull. Den gamle förde honom till stranden af en flod och ålade honom att der bära öfver den farliga böljan fromma pilgrimer. Legendan säger, att Kristus under natten kom till stranden och begärde hans hjälp, och att den samme, som icke kunde läsa eller bedja, dock befans värdig att bära verldens försonare.

Krafterna äro mångfaldiga, gåfvorna mångfaldiga, och sätten att arbeta i Guds ändamål likaså. Säg därför icke, då ni ser en broder, som icke vakar och tänker i böner såsom ni: se, denne är en förtappad. Säg snarare: låt mig se efter, om icke äfven denne står vid den brusande flodens strand och trotsar vakor, mödor och faror och kämpar med sina friska lemmars krafter, för att bära der öfver Kristi utkorade och arbeta för hans sak. —

Jag slutar här. Måtte ni i dessa minä utan bitterhet framkastade tankar se en fridsam helsning äfven från min bortgångne vän. Dessa åsigter hafva under hans jordiska lefnad varit hans, och då han nu ser i en än högre förklaring deras sanning, skall han säkert icke fördömma er för den hårda dom, ni om honom uttalat, att han icke känt det minsta, af hvad kristendom är.

Utgifvarens slutord.

Då den första fullständiga och systematiskt ordnade upplagan af Johan Ludvig Runebergs samlade skrifter år 1870 öfverlemnades åt den svenska allmänheten, ansåg undertecknad, hvilken fått det ärofulla förtroendet att i vårt fädernesland i detta hänseende vara skaldens målsman, såsom sin pligt att aflägga räkenskap för det sätt, hvarpå han sökt att efter bästa förmåga motsvara detta förtroende, och han lemnade i sådan afsigt följande upplysningar.

Hvad först innehållet beträffar, innefattar den nya upplagan allt, som finnes upptaget i den svenska, i Örebro tryckta, och i den finska af åren 1861—1864, jemte de tillägg, som inflöto i den af undertecknad år 1869 utgifna sjetten delen af den äldre upplagan. Dessa tillägg voro, utom ett par smärre, till »Idyll och epigram» hörande, poetiska stycken samt skizzen »Fästningsfångarne», hufvudsakligen estetiska och literära uppsatser, 15 till antalet. I afseende på dessa senare anser sig utgifvaren, såsom han yttrade redan i förordet till den nyss nämnda sjetten delen, pliktig tillkännagifva, att han erhållit författarens uttryckliga tillåtelse till publicering endast för fyra af de meddelade uppsatserna, nämligen »Några ord om Svenska Akademiens valspråk: »Snille och Smak», »Projekt till en poetisk förening», »Försök till en naturalhistorisk beskrifning öfver den poetiska örnen», samt »En blick på Sveriges nu gällande poetiska literatur». För de öfriga har författaren öfverlemnadt valet åt utgifvarens »grannligheten och välvilja att befrämja hans intresse». Det må vara tillräckligt att anmärka, att till dessa fyra tillagts, utom ett par allmänna estetiska uppsatser, endast sådana literära, som hafva afseende på vårt eget land, hvarvid särskildt de meddelade fem recensionerna bifogats såsom led i den kedja, hvilken slutar med nyss nämnda uppsats om literaturen. Författaren har själf uttalat ett bestämdt veto för upptagande i samlingen af några alster af sin penna, nämligen: den versifierade komedien »Friaren från landet», fem fragment ur en längre skildring, rörande sig omkring 1808 års krig (jemte den nämnda komedien redan utgifna i Helsingfors'

Morgonblad), den bekanta sången ur Fänrik Ståls Sägner, »Sveaborg», samt recensionen öfver skaldestycket »Sveriges anor», de sista båda af lätt begripliga och aktningvärda grannlagenhets-skäl. I öfrigt hade för valet af författaren faststälts den grundsatsen: »att hellre fälla än fria». Att denna grundsats blifvit af utgifvaren iakttagen, torde inses deraf, att det ännu återstod att välja bland en icke så ringa mängd alster af skaldens penna, uppkomna, medan han var utgifvare af Helsingfors' Morgonblad. Sådana äro: några särdeles framstående tillfällighetsdikter, hvilka uteslutits på grund af författarens motvilja mot detta diktslag, och emedan de, ensamma, skulle tagit sig främmande ut bland skaldens öfriga dikter, hvaremot de framdeles jemte andra af samma art, utströdda åt flere håll med gifmild hand, torde kunna bilda en särskild afdelning af Runebergs lyrik; (utgifvaren har dock icke ansett sig gå utom sin befo-genhet genom att meddela ett par såsom prof i den inledande teckningen af Runebergs lif och skaldeverksamhet); vidare några lyriska stycken och epigram, flere recensioner och didaktiska uppsatser, reflexioner och parabler; ändtligen åtskilliga komiska uppsatser, anekdoter och skämtsamma poesier, bland hvilka särskildt torde få påminnas om den i Finland välkända sången, »Den sista Candidanden». Att sålunda icke den vanliga grundsatsen, att hvarje, äfven det minsta, minne af en stor man bör tagas med ibland hans samlade skrifter, här blifvit följd, torde härmed vara klart ådagalagdt. Anmärkas bör slutligen, att i öfrigt den nya upplagan i ett par obetydliga hänseenden skiljer sig, hvad innehållet angår, från den finska och i ett af dessa äfven från den äldre svenska. Här äro nämligen efter Örebro-upplagan upptagna bland psalmerna tvänne måltidspsalmer, nr 341 och 343, då i den finska blott nr 341 förekommer. Vidare har artikeln om Franzén blifvit upptagen i sin ursprungliga form af literär anmälan, ej därför att det tillagda innehåller något, som var i och för sig af större vikt att meddela, utan därför att den föregående betraktelsen och den mystifikation, som ligger i det meddelade brefvet till red. af H. M., först derigenom får sin riktiga belysning. Slutligen torde få tilläggas, att detta urval kan anses ha vunnit författarens erkännande, i ty att i den år 1871 i Helsingfors utkomna sjette fylnadsdelen till den finska upplagan af »Johan Ludvig Runebergs Samlade Arbeten», i hvilken upptagits åtskilliga af här ofvan anförda, i den svenska upplagan ej meddelade prosaiska och poetiska stycken, på författarens anhållan särskildt tillkännagifvits, att de sålunda »tillagda styckena utöfver hvad de i Sverige utkomna upplagorna innehålla, blifvit intagna af missförstånd, utan hans speciellt dertill gifna bifall.»

I afseende på den ordning, i hvilken dessa Johan Ludvig Runebergs samlade skrifter blifvit allmänheten meddelade, är det af de respektive titlarne och rubrikerna för delar och band tydligt, att denna gjorts beroende af innehållet, så att poesien

gått före prosan, och att inom poesien först upptagits de lyriskas, sedan de episka och sist de dramatiska arbetena; att inom den första gruppen den egentliga lyriken med tillägg af »Idyll och epigram» samt »Smärre episka dikter» och »Legender», hvilka alltid förts tillsammans, föregått »Psalmer» och »Öfversättningar»; vidare att inom den andra gruppen »Större episka dikter» föregått »Fänrik Ståls Sägner» och dessa efterföljts af »Prosadikter», till hvilka utom »Smärre berättelser» lagts »Den gamle trädgårdsmästarens bref» och särskildt sist vidfogats skizzen »Fästningsfångarne», som till stil och tryckår så väsentligt skiljer sig från de förre berättelserna, att den ej gerna kunde med dem sammanföras; att slutligen de prosaiska artiklarne blifvit delade i tvänne grupper, den första innefattande blott »Literära uppsatser» rörande svenska författare, den senare, under den i finska upplagan använda rubriken, »Strödda uppsatser», innefattande de öfriga, topografiska, estetiska, parodiska och polemiska artiklarne. Inom hvarje afdelning åter har, så vidt som möjligt, samma ordning blifvit följd som i den finska upplagan, och der denna icke kunnat vara norm, har ordningen bestämts af de olika arbetenas utgifningsår, hvilket äfven öfver allt, der sådant kunnat ske, blifvit angifvet.

Någon förklaring på obekanta ord har icke i texten meddelats, för att ej onödigtvis belamra den med noter, som ej härröra från författaren sjelf. Utgifvaren tillåter sig här att i korthet angifva de märkligaste af dessa ord och uttryck med deras betydelse.

Kalja = svagdricka. Mujkor = ett slags fisk. Rus-saka = (ryskt ord) kackerlacka. Rocka = ärtsoppa. Mäcka = tröja. Pecka = Petter. Linda = gräsvall. Sätta klip-pingen till = dö.

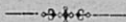
Öfriga egendomliga uttryck torde ej behöfva särskild förklaring.

Upsala i Maj 1874.

C. R. NYBLOM.

Anmärkta tryckfel:

Del. I, sid. XXV, rad. 8 uppifrån står: *kring* den läs *kring* dem samt sid. 39, rad. 4 nedifrån, står: *krönta* läs: *krökta* och sid. 114 rad. 6 uppifrån, står *Hagel kring dig hvina, blixlar kring dig ljunga, hagel hvina*, och sid. 145, rad. 4 och 5 uppifrån, står: *rönnar Och åt läs rönnar, Ord åt* och sid. 220, rad. 9 nedifrån, står *Oidipos*, läs: *Oidipus*. — Del. II, sid. 189, noten, står: *sex* läs: *tio* och sid. 229 rad. 8 uppifrån, står: *aldrig* läs: *aldrig så blid*. och sid. 232 rad. 3 nedifrån, står: *Enfald för ock ditåt* läs: *Enfald för oss ditåt*, — Del. III, sid. 67 rad. 10 och 11 nedifrån: komma utgår efter *ihop* och *ditåt*, men insättes i stället efter: *hoppande*. — Del. VI, sid. 65, rad. 11 nedifrån, står: *resor* läs *rosor*.

Sjette bandets innehåll.

Literära uppsatser.

	Sid.
Fru Lenngren	5.
Recensioner:	
1. Freja, poetisk kalender för 1833 af C. F. Dahlgren	13.
2. Snapphanarne af O. K.	40.
3. Främlingen från Norden. Berättelse af R—a	47.
4. Andelunden vid Kassin. Svenskt original af Frö- ken R***	51.
5. Samlade dikter af Euphrosyne, första delen	53.
En blick på Sveriges nu gällande poetiska litteratur.....	68.
Törnrosens bok	82.
Skaldestycken af Franzén, femte bandet	93.
Ramido Marinesco	103.

Strödda uppsatser.

Några ord om nejderna, folklynnnet och lefnadssättet i Saarijärvi socken	113.
Några ord om Svenska Akademiens valspråk: Snille och Smak	128.
Projekt till en poetisk förening	133.
Försök till en naturalhistorisk beskrifning öfver den poetiska örnen	142.
Några ord om metoden att uppläsa bunden stil	155.
En anmärkning om konstnärens förhållande till naturen	159.
Om parodien	161.
Är Macbeth en kristlig tragedi?	170.
Några ord om poemet »Fjalar» och Saimas kritik öfver det samma	178.
Till författaren af »Svar till den gamle trädgårdsmästaren»	198.

Respektive subskribenter å **Runebergs Samlade Skrifter** underrättas härmed att eleganta clothpermar finnes tillgängliga à 1 *Tmf* 50 *yd.* till hvart band och kunna erhållas genom FRENCKELL & SONS Bokhandel i Helsingfors. De som önska erhålla dessa permar behagade med första insända reqvis. till nämnde bokhandel.

Från **FRENCKELL & SONS** Bokhandel
i Helsingfors

beställer undertecknad 1 omgång permar till

Runebergs Samlade Skrifter,
för hvilka priset häri öfverstyres med *Tmf* 9.

Namn:

Ort: